

بسم الله الرحمن الرحيم

دانشکده معماری و شهرسازی

گروه معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد

شهر دوستدار کودک

(طراحی فضای عمومی کودک (میدان شهری) در شاهرود با تاکید بر امنیت و

حیات اجتماعی کودکانه)

منیره عامری

استاد راهنما :

آقای دکتر سعید خاقانی

استاد مشاور:

آقای مهندس فرشاد دشتی

پایان نامه ارشد جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

بهمن ۱۳۹۳

دانشگاه معماری و شهرسازی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

فرم شماره (۶)

شماره: ۳۶/۲۴۵

تاریخ: ۸، ۱۱، ۹۳

ویرایش:

باسمه تعالی

فرم صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج) نتیجه ارزیابی جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم منیره عامری به شماره دانشجویی ۹۱۲۶۰۱۴ رشته معماری گرایش معماری... تحت عنوان: شهر دوستدار کودک (طراحی فضای عمومی کودک) (میدان شهری) در شاهرود با تأکید بر امنیت و حیات اجتماعی کودکان که در تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۱۷ با حضور هیأت محترم داوران در دانشگاه صنعتی شاهرود برگزار گردید به شرح ذیل اعلام می گردد:

قبول (با درجه: بسیار خوب امتیاز ۱۸-۱۷) ☒ دفاع مجدد ☐ مردود ☐

۱- عالی (۲۰-۱۹)

۲- بسیار خوب (۱۸/۹۹-۱۸)

۳- خوب (۱۷/۹۹-۱۶)

۴- قابل قبول (۱۵/۹۹-۱۴)

۴- نمره کمتر از ۱۴ غیر قابل قبول

عضو هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	جناب آقای دکتر سعید خاقانی	استادیار	
۲- استاد مشاور	جناب آقای مهندس فرشاد دشتی	مربی	
۳- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	سرکار خانم مهندس الهام سرکرده ای	مربی	
۴- استاد ممتحن	جناب آقای دکتر مسعود طاهری شهر آئینی	استادیار	
۵- استاد ممتحن	سرکار خانم دکتر الهام صفار زاده	استادیار	

ما حصل آموخته هایم را تقدیم میکنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام
است

به استوارترین تکیه گاهم ، وجود پر مهر پدرم
به سبزترین نگاه زندگی ام ، چشمان پرفروغ مادرم

تشکر و قدردانی

سپاس خداوندگار حکیم را که با لطف بیکران خود، آدمی را به زیور عقل آراست.

در اینجا وظیفه خود میدانم که از زحمات بی دریغ استاد راهنمایم جناب آقای دکتر سعید خاقانی و استاد مشاورم جناب آقای مهندس فرشاد دشتی که خالصانه ترین راهنمایی ها و کمک های خود را در تمام مراحل این پروژه از اینجانب دریغ ننموده اند، صمیمانه تشکر و قدر دانی نمایم.

تعهد نامه

اینجانب منیره عامری دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته معماری – معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شاهرود نویسنده پایان نامه شهر دوستدار کودک (طراحی فضای عمومی کودک) میدان شهری) در شاهرود با تاکید بر امنیت و حیات اجتماعی کودکانه) تحت راهنمایی جناب آقای دکتر سعید خاقانی متعهد می شوم.

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه صنعتی شاهرود می باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه صنعتی شاهرود » و یا « Shahrood University of Technology » به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت می گردد.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه ، در مواردی که از موجود زنده (یا بافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است اصل رازداری ، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است .

تاریخ

امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزار ها و تجهیزات ساخته شده است) متعلق به دانشگاه صنعتی شاهرود می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

چکیده

کودکان هر جامعه نقش بسیار تاثیر گذاری را در ترسیم آینده آن ایفا می کنند. از این رو سلامت، رفاه و برآوردن نیازهای آنان تامین کننده سلامت اجتماعی فردای جامعه خواهد بود. از آنجایی که کودکان روابط عاطفی شدیدی با محیط اطرافشان دارند، طراحی درست و ساماندهی فضاهای مختلف شهری (دسترسی ها، فضاهای بازی، فضای سبز و گردهم آیی و...) می تواند تاثیرات مهمی بر رشد آنان داشته و حضور فعالانه آنان را در جامعه شکل دهد.

در واقع می توان گفت کودک در تعاملات اجتماعی با دیگران است که تکامل می یابد و بعد از خانواده، نخستین واحد اجتماعی که کودک برای برطرف کردن نیازها و خواسته هایش با آن سروکار دارد اجتماع و فضای شهری است. فضاهای عمومی شهر از قبیل معابر، پارکها و زمینهای بازی، عرصه ای برای اجتماعی شدن کودکان محسوب می شوند. بازی کردن به کودکان اجازه می دهد تا از نظر جسمی، شناختی و اجتماعی رشد کنند. در حالی که متاسفانه در کشور ما، به طراحی مناسب فضاهای شهری و فضاهایی برای رشد و خلاقیت کودکان (فضاهای بازی) متناسب با نیازها و خواسته های آنان توجه چندانی صورت نگرفته است. از این رو در این پژوهش از طریق مطالعات کتابخانه ای و میدانی و بررسی نظریه های موجود در باب روانشناسی محیطی، ابتدا به شکل تعامل کودک با محیط و ارتباط او با فضاهای شهری پرداخته و در ادامه بر اساس نظرات کودکان و خواسته های آنان از فضای شهری پیشنهاداتی جهت ارتقاء تعامل کودک با محیط و ساماندهی فضای شهری در محدوده ای از بافت شهرستان شاهرود طراحی و ارائه گردیده است همچنین به منظور ارتقاء سطح خلاقیت و تعاملات اجتماعی کودکان به عنوان تاثیر پذیرترین قشر اجتماع به طراحی میدان شهری (پارک خلاقیت) با تاکید بر امنیت و سلامت آنها در این بافت پرداخته شده است.

کلمات کلیدی: کودک، بازی، خلاقیت، محیط و فضای شهری، امنیت، اجتماع.

عنوان مقالات مستخرج از پایان نامه

۱- «کودک و روانشناسی محیط شهری» در اولین کنفرانس شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه

پایدار.

۲- «اقلیم و معماری پایدار، بررسی عملکرد اقلیمی خانه یغماییها در شهرستان شاهرود» در اولین

کنفرانس شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار.

فصل اول: مقدمه ۱

۱-۱ مقدمه ۲

۲-۱ بیان مسئله ۴

۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق ۴

۴-۱ سوالات تحقیق ۵

۵-۱ فرضیه تحقیق ۵

۶-۱ اهداف تحقیق ۶

۷-۱ روش تحقیق ۶

فصل دوم: کودک، اجتماع و امنیت ۷

۱-۲ مقدمه ۸

۲-۲ روان شناسی کودک ۸

۳-۲ روان شناسی رشد ۹

۴-۲ ابعاد مختلف زندگی کودک ۱۰

۱-۴-۲ بعد ذهنی و روانی ۱۰

۱-۱-۴-۲ پارامترهای رشد ذهنی کودک ۱۲

۱-۱-۱-۴-۲ نقاشی ۱۲

۲-۱-۱-۴-۲ ادراک و احساسات کودک و ویژگی های آن ۱۳

۳-۱-۱-۴-۲ خلاقیت و ماهیت آن ۱۵

۱۶ ۱-۳-۱-۱-۴-۲ رشد خلاقیت

۱۶ ۲-۴-۲ بعد فیزیکی

۱۷ ۱-۲-۴-۲ رشد جسمانی

۱۸ ۲-۴-۲ نقش و اهمیت بازی در رشد و پرورش کودک

۲۱ ۳-۴-۲ بعد اجتماعی

۲۱ ۱-۳-۴-۲ شناخت اجتماعی: معنی و مفهوم آن

۲۱ ۲-۳-۴-۲ رشد اجتماعی

۲۳ ۳-۳-۴-۲ عوامل اجتماعی رشد کودک

۲۳ ۱-۳-۳-۴-۲ زبان و تاثیر آن در سازگاری شخصی و اجتماعی

۲۵ ۲-۳-۳-۴-۲ نقش خانواده در اجتماعی شدن کودک

۲۶ ۳-۳-۳-۴-۲ اجتماعی شدن کودک بیرون از محیط خانواده

۲۷ ۵-۲ امنیت و مفهوم آن

۲۷ ۱-۵-۲ خانواده و احساس امنیت کودک

۲۸ ۲-۵-۲ مفهوم فضای شهری امن

۲۹ ۳-۵-۲ امنیت کودک در جامعه (فضای شهر)

۳۱ ۶-۲ نتیجه گیری

۳۳ فصل سوم: کودک، محیط شهری و فضای معماری

۳۴ ۱-۳ ماهیت روان شناسی محیطی

۳۵ ۱-۱-۳ طراحی شهری و روان شناسی محیطی

۳۷	۲-۳ فضای شهری
۳۹	۱-۲-۳ انواع فضاهای شهری
۴۰	۲-۲-۳ مولفه های موثر در ارتقاء مطلوبیت فضاهای شهری
۴۰	۱-۲-۲-۳ نفوذ پذیری و حرکت
۴۱	۲-۲-۲-۳ اختلاط کاربری
۴۱	۳-۲-۲-۳ همه شمول بودن
۴۱	۴-۲-۲-۳ ایمنی و امنیت
۴۲	۵-۲-۲-۳ انعطاف پذیری
۴۳	۳-۲-۳ نقش فضاهای شهری در زندگی و روابط اجتماعی
۴۴	۴-۲-۳ تعامل کودک با محیط و فضای شهری
۴۷	۴-۲-۳ ۱- ضرورت ایجاد فضاهای شهری مناسب کودکان در شهر
۴۷	۳-۳ شهر دوستدار کودک و مفهوم آن
۴۸	۱-۳-۳ ویژگی های شهر دوستدار کودک
۴۹	۴-۳ نیازهای کودک در فضا بر اساس هرم مازلو
۵۰	۵-۳ نیازهای کودک در فضاهای شهری
۵۱	۱-۵-۳ آسایش، ایمنی و امنیت
۵۲	۲-۵-۳ پیوند با طبیعت
۵۳	۳-۵-۳ برانگیزی خلاقیت
۵۴	۴-۵-۳ تعامل و مشارکت

۵۴	۵-۵-۳ جذابیت و تازگی
۵۵	۶-۵-۳ خوانایی
۵۵	۷-۵-۳ مقیاس
۵۵	۶-۳ فضای معماری و ادراک محیط
۵۶	۶-۳-۱ دریافت حسی و هوشی کودک از فضا
۵۷	۷-۳ نقد و تاثیر فضاهای اختصاص داده شده به کودکان
۵۸	۸-۳ فضاهای بازی کودکان در شهر
۵۹	۸-۳-۱ نقش فضاهای باز شهری (پارک ها و بوستان ها) در رشد کودکان
۶۰	۸-۳-۲ معیارهای عام طراحی فضاهای بازی کودکان
۶۰	۸-۳-۲-۱ دسترسی و جابه جایی در فضاها
۶۱	۸-۳-۲-۲ آسایش و ایمنی
۶۱	۸-۳-۲-۳ جذابیت
۶۱	۸-۳-۲-۴ مقیاس
۶۱	۸-۳-۲-۵ مشارکت
۶۲	۸-۳-۳ الزامات و توصیه ها درباره طراحی زمین های بازی
۶۲	۸-۳-۳-۱ زمین
۶۲	۸-۳-۳-۲ گیاهان و آب
۶۳	۸-۳-۳-۳ کف سازی
۶۴	۸-۳-۴ اختصاص مکان هایی برای استراحت

۶۴..... ۵-۳-۸-۳ تجهیزات بازی

۶۶..... ۹-۳ نتیجه گیری

۶۷..... فصل چهارم: مطالعات تطبیقی

۶۸..... ۱-۴ کارگاه بازی کودک در رومانی

۷۰..... ۲-۴ موزه کودکان استپینگ استون

۷۲..... ۳-۴ موزه کودکان دوپیچ

۷۴..... ۴-۴ فلورکس (اسپانیا، گرونا)

۷۶..... ۵-۴ محوطه دلاریبرا (بیلباو، اسپانیا)

۷۷..... ۶-۴ نتیجه گیری و مقایسه نمونه ها (موزه های بررسی شده)

۷۹..... فصل پنجم: مطالعات اقلیمی، تحلیل و آنالیز سایت

۸۰..... ۱-۵ موقعیت جغرافیایی شهرستان شاهرود

۸۰..... ۲-۵ بررسی اقلیمی شهرستان شاهرود

۸۱..... ۳-۵ ویژگیهای معماری بومی

۸۲..... ۴-۵ موقعیت قرارگیری سایت

۸۳..... ۱-۴-۵ دلایل انتخاب سایت

۸۳..... ۲-۴-۵ نحوه دسترسی ها به بافت و میدان شهری کودک

۸۵..... ۳-۴-۵ بررسی اقلیم در سایت مجموعه

۸۶..... ۴-۴-۵ کاربری های اطراف مجموعه و جانمایی فضاها در سایت

فصل ششم: مبانی نظری و روند شکل گیری طرح ۸۷

۶-۱ مقدمه ۸۸

۶-۲ ایده ها و معیارهای طراحی ۸۹

۶-۲-۱ وحدت و یکپارچگی ۸۹

۶-۲-۲ امنیت ۹۰

۶-۲-۳ پویایی ۹۰

۶-۲-۴ خوانایی ۹۰

۶-۲-۵ رعایت سلسله مراتب در ساختار فضایی چیدمان توده و دسترسی به فضاها ۹۱

۶-۲-۶ ایجاد هویت و معنی خاص برای هر فضا ۹۱

۶-۳ الگوهای اولیه طراحی و روند شکل گیری طرح ۹۲

۶-۴ شرح فضاهای مجموعه ۹۵

۶-۴-۱ عرصه آموزشی - هنری ۹۵

۶-۴-۲ عرصه اداری ۹۵

۶-۴-۳ عرصه پژوهشی - فرهنگی ۹۶

۶-۴-۴ عرصه خدماتی (کمک دهنده) ۹۶

۶-۴-۵ میدان خلاقیت (فضاهای گرد هم آیی و جمعی در راستای ارتقاء تعامل اجتماعی کودک) ۹۶

۶-۵ برنامه فیزیکی ۹۷

فصل هفتم: طراحی معماری	۹۹
۱-۷ طراحی و ساماندهی محله	۱۰۰
۱-۱-۷ بررسی عناصر نابسامان محله	۱۰۰
۲-۱-۷ ارائه راهکار ها و پیشنهادات در جهت ارتقاء کیفیت فضای شهری	۱۰۲
۳-۱-۷ ارائه راهکارهایی برای ارتباط بیشتر کودکان با فضاهای شهری	۱۰۷
۲-۷ میدان شهری کودک (پارک خلاقیت)	۱۱۲
منابع	۱۱۸

فهرست جداول و نمودارها

جدول ۱-۲: مراحل گسترده رشد کودکان از دیدگاه پیاژه	۱۰
جدول ۱-۳: نیازهای انسان شهری و نظام های اجتماعی - کالبدی مورد نیاز	۳۷
جدول ۲-۳: انواع فضای شهری و تعریف آن	۳۹
جدول ۳-۳: تعریف و مولفه های فضاهای شهری	۴۰
جدول ۴-۳: اهداف اجتماعی در طراحی فضاهای شهری	۴۴
جدول ۵-۳: ویژگی های بنیادین شهر دوستدار کودک	۴۹
جدول ۶-۳: نیازهای کودک در فضا بر اساس هرم مازلو	۵۰
جدول ۷-۳: قابلیت بوستان های شهری برای تقویت مهارتها و خلاقیت های محیطی کودکان	۶۰
جدول ۱-۴: مقایسه موزه های بررسی شده	۷۸

جدول ۱-۶ : برنامه فیزیکی	۹۷
نمودار ۱-۳: فرایندهای اساسی تعامل انسان و محیط	۳۵
نمودار ۲-۳ : نحوه ارتباط کودک با محیط	۴۵
نمودار ۳-۳: انواع قابلیت های محیط برای کودکان	۴۶
نمودار ۴-۳ : رابطه سه گانه بین انسان، فضای هستی و فضای معماری بر اساس نگاه شولتز	۵۶
نمودار ۱-۷: عوامل موثر در بالا بردن کیفیت فضای شهری در بافت موجود و ارائه راهکارها	۱۰۴

فهرست تصاویر

تصویر ۱-۳ : شکل و توپوگرافی زمین، از عوامل تعیین کننده در زمین بازی	۶۲
تصویر ۲-۳ : پوشش گیاهی و حضور آب، از عوامل تاثیر گذار در طراحی زمین های بازی	۶۳
تصویر ۳-۳ : کف سازی، و استفاده از رنگ ها و بافت های مختلف	۶۳
تصویر ۴-۳ : مکان هایی برای استراحت کودکان	۶۴
تصویر ۵-۳ : تجهیزات بالا رفتنی در فضاهای بازی کودکان	۶۵
تصویر ۱-۴ : حجم بیرونی کارگاه کودک رومانی	۶۸
تصویر ۲-۴ : حجم بیرونی کارگاه کودک رومانی (طراحی حجم خوابیده روی سطح زمین)	۶۹
تصویر ۳-۴ : کارگاه کودک رومانی، ورودی به وسیله مشبک های لوزی شکل پوسته بنا	۶۹
تصویر ۴-۴ : کارگاه کودک رومانی، فضای داخلی و بیرونی	۷۰
تصویر ۵-۴ : موزه کودکان استپینگ استون، ورودی و نمای بیرونی مجموعه	۷۰
تصویر ۶-۴ : موزه کودکان استپینگ استون، فضای داخلی مجموعه	۷۱

- تصویر ۴-۷ : موزه کودکان استپینگ استون، طراحی فضای داخلی مجموعه ۷۲
- تصویر ۴-۸ : موزه کودکان استپینگ استون، قطب مجموعه ۷۲
- تصویر ۴-۹ : موزه کودکان دوپیچ، ورودی و حجم خارجی مجموعه ۷۳
- تصویر ۴-۱۰ : موزه کودکان دوپیچ، استفاده از رنگهای مختلف در طراحی داخلی فضاها ۷۴
- تصویر ۴-۱۱ : موزه کودکان دوپیچ، فضاهای مختلف مجموعه ۷۴
- تصویر ۴-۱۲ : فلورکس (اسپانیا، گرونا)، طراحی محوطه شهر به وسیله کودکان ۷۵
- تصویر ۴-۱۳ : فلورکس (اسپانیا، گرونا)، طراحی محوطه شهر به وسیله کودکان ۷۶
- تصویر ۴-۱۴ : محوطه دلاریبرا (بیلباو، اسپانیا)، فضای بازی کودکان در محوطه شهر ۷۷
- تصویر ۵-۱: جانمایی موقعیت سایت نسبت به شهر ۸۲
- تصویر ۵-۲: ابعاد و اندازه های سایت میدان شهری کودک در بافت مورد بررسی ۸۲
- تصویر ۵-۳ : محدوده سایت انتخابی و فضاهای اطراف آن ۸۳
- تصویر ۵-۴ : نحوه دسترسی ها به مجموعه ۸۴
- تصویر ۵-۵ : نحوه دسترسی های سواره و پیاده به میدان شهری کودک ۸۵
- تصویر ۵-۶ : بررسی اقلیم در سایت مجموعه ۸۵
- تصویر ۵-۷ : کاربری های اطراف سایت ۸۶
- تصویر ۵-۸: جانمایی فضاها در سایت مجموعه ۸۶
- تصویر ۶-۱ : معیارهای طراحی ۸۹
- تصویر ۶-۲ : نقش فضای باز در روند طرح ۹۲
- تصویر ۶-۳ : ارتباط احجام بسته در سایت به وسیله فضاهای باز و نیمه باز ۹۳

- تصویر ۴-۶: بررسی معیارها و روند شکل گیری طرح مجموعه ۹۳
- تصویر ۵-۶: بررسی معیارها و روند شکل گیری طرح مجموعه ۹۴
- تصویر ۱-۷: محدوده ای از بافت شهرستان شاهرود و موقعیت آن نسبت به استان سمنان ۱۰۰
- تصویر ۲-۷: بی توجهی به عناصر فضای شهری موجود در محله مورد بررسی ۱۰۱
- تصویر ۳-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی ۱۰۲
- تصویر ۴-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی ۱۰۵
- تصویر ۵-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی ۱۰۵
- تصویر ۶-۷: برجسته کردن مسیرهای حرکت پیاده ۱۰۶
- تصویر ۷-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی ۱۰۶
- تصویر ۸-۷: طراحی مبلمانی متناسب با مقیاس کودکان ۱۰۷
- تصویر ۹-۷: کنترل نفوذ پذیری سواره به محله ۱۰۸
- تصویر ۱۰-۷: استفاده از حوضچه آب در محله ۱۰۸
- تصویر ۱۱-۷: تعبیه روشنایی مناسب در فضای شهری ۱۰۹
- تصویر ۱۲-۷: استفاده از مبلمان مناسب برای حضور ساکنان در فضای شهری ۱۰۹
- تصویر ۱۳-۷: استفاده از مبلمان مناسب برای حضور ساکنان در فضای شهری ۱۱۰
- تصویر ۱۴-۷: ایجاد آسایش اقلیمی به وسیله بهره گیری از پوشش گیاهی و مصالح مناسب ۱۱۰
- تصویر ۱۵-۷: استفاده از مصالح طبیعی در سطح معابر ۱۱۱
- تصویر ۱۶-۷: برجسته کردن مسیرهای حرکت پیاده از طریق تنوع در کف سازی ۱۱۲

فصل اول

مقدمه

۱-۱ مقدمه

یکی از مشکلات بافتهای مسکونی امروز، عدم شکل‌گیری روابط اجتماعی در بافت‌ها (محلات) است که سبب شده میزان آشنایی افراد درون آن محله که منجر به شکل‌گیری هویت محلی می‌شود تا حد بسیار زیادی کاهش یابد. بافت‌های مسکونی بیش از آنکه مقوله‌ای کالبدی باشند دارای مفهومی اجتماعی هستند اما همین مفهوم به محدوده‌ای کالبدی برای تحقق نیاز دارد. کودکان امروز، به عنوان سرمایه آینده کشورمان مطرح هستند. از این رو سلامت، رفاه و برآوردن نیازهای آنان تامین‌کننده سلامت اجتماعی فردای جامعه خواهد بود. کودکان روابط شدیدی با محیط اطرافشان دارند به این معنا که طراحی درست و ساماندهی فضاهای مختلف شهری (دسترسی‌ها، فضاهای بازی، فضای سبز و ... و ...) می‌تواند تأثیرات مهمی بر رشد آنان داشته و حضور فعالانه آنان را در جامعه شکل دهد. علاوه بر طراحی و ساماندهی بافت مسکونی که می‌تواند از طریق ایجاد امنیت و آسایش در محیط، خوانایی فضاها، کنترل کردن راه‌های ارتباطی و مسئله ترافیک، اهمیت دادن به فضاهای پیاده در داخل بافت و ... به وجود آید فضاهای باز و عمومی هم می‌تواند در بافت‌های مسکونی نقش به‌سزایی در تعاملات اجتماعی ایجاد کند. از این رو طراحی مناسب و اهمیت دادن به این فضاها نقش مهمی در تعامل ارتباط محیط و انسان ایفا خواهد نمود.

طراحی مناسب فضاهای باز داخل بافت‌های مسکونی در شهر، باعث سرزندگی و نشاط ساکنان و رشد خلاقیت و پویایی افراد خواهد شد. کودکان که نسل آینده هستند در ارتباط و تعامل با این محیط‌ها رشد می‌یابند. اگر چه زندگی مدرن کیفیت‌های زندگی را کاهش داده و در گذشته کودکان در زندگی روزانه خود با فضاهای بیشتری درگیر بوده‌اند، فضاهایی که با هم آمیختگی بیشتری داشته و در این درگیری و ارتباط با فضاها با خصوصیات مکان‌های مختلفی آشنا می‌شدند. این در هم آمیختگی و پیوستگی فضایی در گذشته امروزه جای خود را به تفکیک فضایی داده است. از این رو بایستی شرایط محیطی که کودک در آن به سر می‌برد را بهبود بخشید تا به رشد کودک، شکل‌گیری شخصیت و رشد ذهنی و جسمی کودک منجر شود. بازی و طراحی مناسب فضاهای بازی می‌تواند

پاسخگو به این مسئله باشد. چراکه بازی، امکان تجربه و ارتباط مستقیم با عوامل محیطی را فراهم می کند و آنچه را که کودک در برخورد با محیط آموخته است، تکرار نموده و با این تکرار درباره آن بازاندیشی می کند و از این طریق تجربیات اکتسابی را بهتر درک می کند.

با توجه به مطالب گفته شده در این پژوهش سعی بر آن است که به ساماندهی محدوده ای از بافت شهرستان شاهرود در جهت پاسخ به نیازهای کودک و ارتباط او با فضاهای شهری راه حل هایی مطرح و طراحی شود و به منظور بالا بردن سطح خلاقیت و تعاملات اجتماعی کودکان به عنوان تاثیر پذیرترین قشر اجتماع به طراحی میدان شهری کودک (پارک خلاقیت) با تاکید بر امنیت و حیات اجتماعی در این بافت پرداخته شود.

۱-۲ بیان مسئله

مناسب بودن فضاهای شهری به عنوان یکی از نیازهای اصلی رشد کودکان و حضور آنها در محیط های شهری می باشد.

کودکان و نوجوانان با توجه به ویژگیهای خود بیش از گروه های سنی دیگر نیاز به حضور در فضاهای عمومی شهر را تجربه می کنند. لذا ساماندهی و مناسب سازی فضاهای شهر مطابق با نیازهای آنها در واقع بازگرداندن این گروه مهم اجتماع به زندگی اجتماعی و فعالیت دوباره است. حضور همیشگی در فضاهای شهری، ماجراجویی و در پی هیجان بودن یکی از ویژگی های اصلی کودکان است که امکان آسیب دیدن آنها را بیش از سایر گروه ها تقویت می کند. در واقع فضاهای عمومی از قبیل معابر، پارکها و زمینهای بازی، عرصه ای برای اجتماعی شدن کودکان محسوب می شوند. از طرف دیگر بازی کردن به کودکان اجازه می دهد تا از نظر جسمی و شناختی و اجتماعی رشد کنند. در حالی که متأسفانه در کشور ما به طراحی مناسب فضاهای شهری و فضاهایی برای رشد و خلاقیت کودکان (فضاهای بازی) توجه چندانی صورت نگرفته است. از این رو مطرح کردن راه حل هایی در جهت ساماندهی فضای شهری مناسب در شهرستان شاهرود و طراحی فضایی برای رشد و خلاقیت کودکان با تاکید بر امنیت و سلامت آنها حرکتی است در جهت رفع این مشکل و ایجاد توجه عمومی به مسئله مهم فضاهای کودکان در محیط شهری.

۱-۳ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

این پژوهش، ضرورت خود را از اهمیت توجه به کودکی به عنوان مؤثرترین دوران زندگی انسان و توجه به کودکان به عنوان سرمایه های آینده می گیرد و از آنجایی که کودکان نمونه های خارق العاده ای هستند و می توانند هم در کودکی خلاق بوده و هم در بزرگسالی خلاق باقی بمانند. از این رو طراحی کردن فضایی که باعث ارتقاء سطح خلاقیت و به فعلیت رساندن استعداد های درونی آنها شود مفید خواهد بود. در حوزه ی مسائل این چنینی، معماری می بایست با نگاهی به مسائل اجتماعی و

شهری سونه محدود به تک بنا- طراحی شود تا فضای معمارانه کارکرد درست خود را بیابد. در شهرستان شاهرود تا کنون توجه زیادی به ساخت چنین فضاهایی برای کودکان نشده، همچنین عدم وجود الگوهای کارآمد در طراحی پارک ها و فضاهایی که برای آنان در نظر گرفته شده تحقق این طراحی را ضروری کرده است.

۴-۱ سوالات تحقیق

- آیا تقویت پیاده محوری در بافت های مسکونی از طریق طراحی راه ها با اولویت پیاده بر شکل گیری تعاملات اجتماعی و خوانایی فضا برای کودکان تاثیر گذار است؟
- نقش محیط ها و فضاهای بازی در ادراکات و رفتارهای اجتماعی کودکان چیست؟
- چگونه میتوان به نیازهای در حال توسعه کودکان از طریق ارتباط آنها با طبیعت و طراحی فضاهایی مناسب (باز، بسته، نیمه باز) پاسخ داد؟
- چگونه می توان با طراحی مناسب عناصر فعال کننده فضای شهری (تعیین محورهای پیاده، مصالح، روشنایی و...) حس امنیت را برای کودکان مهیا ساخت؟
- ایجاد حس امنیت به وسیله طراحی مناسب فضاها تا چه اندازه می تواند در برقراری روابط اجتماعی کودکان تاثیر گذار باشد؟
- خلاقیت و درک دنیای تخیلی خاص کودکان چه تاثیری در طراحی فضاها می گذارد؟

۵-۱ فرضیه تحقیق

فرضیه تحقیق عبارت است از اینکه با توجه به نیازها، قابلیت ها و فرآیندهای رشد جسمی و روانی کودکان، و بر اساس دیدگاه های موجود در شهرهای دوستدار کودک میتوان به الگوهای طراحی مناسب فضای بازی برای ارتقاء سطح خلاقیت دست پیدا نمود که برگرفته از شاخص های طراحی مورد نظر از دیدگاه کودکان باشد.

۱-۶ اهداف تحقیق

- فضاسازی مناسب برای برقراری ارتباط و تعامل اجتماعی کودک با بزرگسالان
- فراهم آوردن سلامت، آسایش و ایمنی کودکان در فضاهای بازی و برانگیختن آنان به تفکر انتقادی
- تاکید بر سلامت و امنیت کودکان در طراحی فضاهای بازی
- طراحی فضا با تاکید بر خلاقیت کودکان

۱-۷ روش تحقیق

در این پژوهش بخشی از مطالعات به صورت میدانی و بررسی وضعیت یک محله از شاهرود و مواجهه ی مستقیم با کودکان در محیط های بازی ، همچنین ثبت رفتار(حرکت و بازی کودک) و ثبت ذهنیات کودک (از طریق نقاشی،توصیف نوشتاری و...) و بررسی عوامل موثر در بالا بردن سطح کیفیت فضایی موجود بوده و بخش دیگر به صورت کتابخانه ای مورد بررسی قرار خواهد گرفت

فصل دوم

کودک، اجتماع و امنیت

۲-۱ مقدمه

در لغت نامه دهخدا، دو واژه یا املا کودک وجود دارد که یکی به فتح دال و دیگری به کسر دال است. کودک به فتح دال به معنای کوچک، صغیر و یا تحقیر شده و حقیر است. کودک به کسر دال به معنی بچه، فرد نابالغ و فرزند انسان که به حد بلوغ نرسیده باشد.

«طبق تعریف فرهنگ فارسی معین، کودک به معنای کوچک صغیر و فرزندى که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر) یا طفل آورده شده است.» [معین، ۱۳۶۲: ۳۱]. در فرهنگ فارسی عمید نیز کودک به معنای بچه، پسر یا دختر خردسال آورده شده است.

«از دیدگاه روانشناسی نیز مراحل رشد کودک شامل ادوار مختلفی است. کودک از تولد تا ۱۵ ماهگی نوزاد نامیده می شود و از ۱۵ ماهگی تا دو و نیم سالگی کودک نوپاست. بین دو و نیم تا پنج سالگی دوران خرد سالی یا پیش دبستانی کودک است. میانه کودکی نیز دوران دبستانی یا شش تا ۱۲ سالگی را در بر می گیرد و از ۱۲ سالگی به بعد دوران بلوغ یا نوجوانی فرد فرا می رسد.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۲]

۲-۲ روان شناسی کودک

روان شناسی کودک به مطالعه رشد ذهنی می پردازد. به عبارت دیگر، روانشناسی کودک با تطور رفتارها (رفتارهایی که متضمن خود آگاهی اند) از بدو تولد تا مرحله گذار، که نوجوانی نامیده می شود و طی آن فرد به جامعه بزرگسالان پا می گذارد سرو کار دارد.

«رشد ذهنی از رشد جسمانی به ویژه تکامل اعصاب و غدد ترشحی که تا سن شانزده سالگی ادامه می یابد جدا نشدنی است. از این امر اولاً نتیجه گرفته می شود که برای شناخت رشد ذهنی کودک، تنها مورد مطالعه قرار دادن او از بدو تولد کافی نیست چراکه جنین شناسی ما را با بازتابها و حرکات جنینی و نیز رفتارهای مقدماتی ادراک آشنا می کند. نتیجه دوم اینکه از جنبه نظری، روان شناسی کودک بخش خاصی از مراحل عمومی رشد جنین را که پس از تولد نیز ادامه می یابد و همچنین

تمامی رشد جسمی و ذهنی را تا رسیدن به وضع تعادل نسبی، که مرحله بزرگسالی را می سازد مطالعه می کند.

تنها پس از تولد است که تاثیر محیط، هم از جسمی و هم از نظر ذهنی اهمیت فزاینده ای می یابد. پس روانشناسی کودک نمی تواند منحصر به بیان عوامل زیستی بسنده کند، زیرا عوامل مربوط به تمرین و تجربه همچنین عوامل مربوط به زندگی اجتماعی، به طور کلی در رشد کودک نقش موثری دارند.» [پیاژه و اینهلدر، ۱۳۷۳: ۲]

۲-۳ روان شناسی رشد

بر اساس نظر علی اکبر شعاری نژاد، روان شناسی رشد شاخه ای از روان شناسی است که همه ی تغییرات رشد و تکاملی ابعاد گوناگون رفتار آدمی را از هنگام لقاح تا مرگ یا فراخنای زندگی مطالعه می کند، اعم از تغییرات تدریجی یا "مداوم و متوالی" و تغییرات ناگهانی یا "غیر مداوم و متناوب" که در گذشت زمان انجام می گیرند. به عبارت دیگر، رشد و تکامل فرآیند تغییر در نمو و استعدادها در طول زمان است که نتیجه ی تعامل نضج و یادگیری و تعامل فرایندهای زیستی، شناختی و اجتماعی است و روان شناسی رشد به مطالعه این تغییرات (کمی و کیفی) رفتار در سراسر زندگی می پردازد. [شعاری نژاد، ۱۳۷۲: ۶۲]

به طور کلی می توان گفت میدان روانشناسی رشد به سه بعد تقسیم می شود:

۱- رشد و نمو بدنی، شامل تغییرات بدنی و رشد حرکتی.

۲- رشد و تکامل شناختی، شامل تفکر و زبان.

۳- رشد و تکامل عاطفی - اجتماعی، شامل شخصیت و روابط با اشخاص دیگر.

ژان پیاژه (۱۸۹۶-۱۹۸۰) شاید بزرگترین و برجسته ترین نظریه پرداز است که روان شناسی رشد و تکامل جدید را تحت تاثیر قرار داده است. او برای پی بردن به چگونگی رشد و تکامل ذهنی در آدمی، از نوزادی تا بزرگسالی، به مشاهده مستقیم رفتار و فعالیت های عادی کودکان در اوضاع و احوال گوناگون پرداخت.

«در نظریه پیازه کودک، آماده برای سازگاری با جهان (یا محیط) و آموختن از آن به دنیا می آید. کودک یاد نمی گیرد که چهار دست و پا راه برود، روی دو پایش راه برود یا از قانون های طبیعی پیروی کند. به نظر او کودکان، معرفت را با تنظیم یا سازمان دهی ذهنی اطلاعات از محیط کسب می کنند. نوزادان و کودکان فعالانه در رشد و تکامل خودشان شرکت می کنند. ایشان دنیای خود را کشف می کنند و در آن دستکاری می کنند و در این امر "ساخت های ذهنی" طبیعی راهنمای آنها می باشد. این ساخت های ذهنی بر حسب مراحل گوناگون رشد و تکامل از لحاظ کمی تغییر پیدا می کنند. در نظریه پیازه، کودکان چهار مرحله گسترده رشد را طی می کنند، که هر یک از لحاظ کیفی، شیوه های تفکر مجزایی را توصیف می کند. وی این مراحل را به چهار دسته اصلی یعنی "حسی - حرکتی، پیش عملیاتی، عملیات عینی و عملیات صوری" توصیف می کند.» [همان: ۸۹]

جدول ۱-۲: مراحل گسترده رشد کودکان از دیدگاه پیازه [شعاری نژاد، ۱۳۷۲: ۶۲]

مرحله	فعالیت ها و پیشرفت ها
حسی حرکتی از تولد تا ۲ سالگی	نوزاد به کمک حواس خود، فعالیت های حرکتی و هماهنگی آن دو جنبه هایی از دنیا را کشف میکند.
پیش عملیاتی از ۲ تا ۷ سالگی	کودک در این مرحله هنوز نمی تواند با استفاده از نمادها و تصویرهای ذهنی به شکل منطقی بیندیشد و به تکوین بازنمایی های ذهنی از اشیاء و رویدادها آغاز کند.
عملیات عینی از ۷ تا ۱۱ سالگی	کودک می تواند اصول منطقی را که باید برای اشیای خارجی (عینی) به کار ببرد بفهمد. یعنی تفکر منطقی او تنها به اشیاء و اعمال عینی (ملموس) مربوط است.
عملیات صوری از ۱۱ سالگی به بعد	نوجوانان و بزرگسالان می توانند انتزاعی بیندیشند، احتمالات و امکانات را دریابند و پیش بینی کنند.

۲-۴ ابعاد مختلف زندگی کودک

۲-۴-۱ بعد ذهنی و روانی

هر موجود زنده برای ادامه حیات باید خود را با محیط برون سازگار کند. طبق نظر پیازه، هوش یکی از

شیوه های سازگاری موجود زنده با محیط خارج است. این شیوه کاملترین شیوه سازگاری است و ماهیت این سازگاری در اساس مبتنی بر ساخت های زیستی است.

«انسان به هنگام تولد مجهز به ساختهای زیستی (مانند سلسله اعصاب، دستگاه های حسی و حرکتی و تنفسی و...) است که شیوه برخورد او را با محیط برون مشخص می کند. برای مثال دستگاههای ادراکی و حسی انسان تنها توانایی دریافت فضای سه بعدی را دارد، یا چشم او در فاصله معینی قدرت تشخیص دارد، یا گوش او طول موج های معینی را دریافت می کند و جز آن. چون مفاهیمی که در ذهن بشر نقش می بندد بستگی به ادراک او از جهان دارد، از این رو سازمان شناختی و ذهنی انسان با سازمان آناتومی و فیزیولوژی او مرتبط است. ولی مشخصه هوش انسان این است که می تواند پا را از محدودیت هایی نوعی و موروثی فراتر نهد و آنچنان نیرویی بیافریند که او را قادر به تشخیص طول موج هایی کند که دستگاه های حسی و حرکتی او به طور مستقیم توانایی دریافت آنها را نداشته باشند یا بدون اینکه تجربه مستقیمی راجع به فضا داشته باشد درباره آن نظریه پردازی کند» [پیاژه و اینهلدر، ۱۳۷۳: ۶]

از نظر پیاژه رشد ذهنی و روانی با رشد اندامهای بدن قابل قیاس است و مانند آنها گامی است که به سوی تعادل برداشته می شود. همان گونه که وقتی دستگاه های بدن تعادل و پختگی لازم را یافتند، رشد جسمی کامل می شود، رشد ذهنی نیز به تدریج تکامل می یابد و به تعادل نهایی که ذهن بزرگسالی است می رسد. البته این پیشرفت تدریجی است و هر مرحله رشد ذهنی، گذاری است از یک مرحله به مرحله متعادل تر. برای مثال اگر رفتار کودک ۳ ساله ای را با رفتار کودک ۷ ساله ای مقایسه کنیم متوجه می شویم که رفتار کودک ۷ ساله در تمام زمینه ها (هوش، منطق داور، استدلال، عواطف و جز آن) متعادلتر از کودک ۳ ساله است.

به طور کلی می توان گفت طبق نظر پیاژه، انسان در آغاز تولد با ساخت های کامل شناختی متولد نمی شود، بلکه تنها مجهز به ابزار ابتدایی و خامی است که بازتاب نامیده می شود. بازتابها در آغاز زندگی تنها وسیله ارتباط کودک با محیط خارج هستند. البته در جریان رشد، برخی از بازتابها در اثر

کارکرد و تکرار ، تغییر و تحول می یابند و ساخت های مقدماتی شناخت را به وجود می آورند. این ساخت های مقدماتی نیز به نوبه خود در اثر کارکرد و ارتباط با محیط خارج منجر به ساخت های شناختی نوین می شوند و به این ترتیب ساخت های مختلف مراحل رشد به وجود می آیند. رشد ذهنی و روانی که از آغاز تولد شروع شده است در حدود سن ۱۶ سالگی کامل می شود. چنین رشدی مراحل منظم و معینی را طی می کند. به طوری که می توان رشد ذهنی را به مراحل یا دوره های مشخصی بخش کرد. هر مرحله رشد ساخت جداگانه ای دارد که آن را از مرحله پیشین و مرحله پسین متمایز می کند. هر مرحله ساخت مرحله بعدی را تدارک می بیند و ساخت های موجود را در آنها می گنجاند و ساخت جدیدی را به وجود می آورد که ساخت مرحله بعدی است. بدین ترتیب ساختهای شناختی در مراحل مختلف رشد تغییر می کنند ولی کارکرد آنها در طول رشد بلا تغییر می ماند.

۲-۴-۱-۱ پارامترهای رشد ذهنی کودک

۲-۴-۱-۱ نقاشی

«کودکان به فراخور استعداد و علاقه خویش، دارای قدرت آفرینش در نقاشی هستند. نقاشی در دو و سه سالگی نزد کودکان بیشتر جنبه های نمادی دارد و کم کم با افزایش سن، کودک از نقاشی نمادی به جانب نقاشی پیچیده تر حرکت می کند.» [نجاتی، ۱۳۷۳: ۵۸]

در واقع می توان گفت دسته ای دیگر از نمادسازی های کودکان و تصورات ذهنی ایشان از محیط در نقاشی کودکان شکل می گیرد. رسم و خط خطی و اصولاً هر نوع فعالیت بدوی هنری، می تواند معرف یکی از اشکال و یکی از مراحل بازی به صورت تکامل یافته و خلاق تر آن باشد، زیرا امکان بیان ادراک انتزاعی و حالات پیچیده ی روحی را فراهم می سازد. در مجموع عکس العمل ها و رفتارهای کودکان به سمت تکامل گرایی پیش می رود و حتی اجتماعی شدن یک کودک نیز مشابه انسان های اولیه بستگی به امکان ارتباط او به وسیله ی خطوط و علائم با سایرین و محیط دارد. البته نقاشی کودک را نمی توان تنها جهت شناخت پیشرفت ذهنی و عاطفی او یا یک وسیله پرورش خلاقیت و تخیل کودک و یا شاخص تکامل او دانست بلکه، وسیله ای برای آگاهی و حاوی اطلاعات غیر مستقیم

از ذهنیات و تفکرات کودک است و تحلیل و نتیجه گیری، مطابق با برداشت های شخصی کودک از عنوان یا موضوع نقاشی نیاز به تخصص ویژه دارد.

نقاشی کودکان به دلیل روند توسعه ی او در تشخیص شناخت اشیاء و تمایز بین آنها دارای دو خصیصه ی متضاد است:

- (۱) نسبت به بیان بعضی عناصر که قابل رویت هستند و از نظر او مهم نیستند کوتاهی می کند.
 - (۲) عناصری را به شکل در می آورد که برای او مهم هستند، ولی قابل رویت نیستند. [فراری، ۱۳۷۳: ۱۴]
- به طور کلی می توان گفت «نقاشی همانند خواب و رویا به کودک فرصت می دهد تا اطلاعاتی را که از دنیای بیرون کسب کرده از هم جدا سازد و سپس آنها را دوباره تنظیم کند. در نقاشی، همانند خواب و رویا کودک خود را از ممنوعیتها رها می سازد و در حالتی ناخودآگاه درباره مسائل، مشکلات و دلهره هایش صحبت می کند و جلوه هایی از شخصیت خود را نشان می دهد.» [احمدوند، ۱۳۸۱: ۱۶۸]

۲-۱-۴-۲ ادراک و احساسات کودک و ویژگی های آن

«وقتی یک عامل خارجی (محرک) در یکی از اعضای حسی اثر کند، این اثر از طریق اعصاب به نخاع شوکی منتقل می شود و در آنجا واکنشی را ایجاد می کند که آن را "احساس" گویند و همینکه این احساس در مخ تفسیر و تعبیر شد "ادراک" حاصل می شود. بنابراین، ادراک حسی عبارت از احساسی است که معنا و مفهوم دارد و یا برقراری رابطه میان موجود زنده و محیط از طریق دستگاه و مراکز عصبی است. به عبارت دیگر، ادراک، یک فعالیت ذهنی است که موجب شناخت اشخاص و اشیای گوناگون می شود.» [شعاری نژاد، ۱۳۷۲: ۳۵۱]

شعاری نژاد در کتاب روانشناسی رشد درباره ادراک حسی کودکان می نویسد: کودک به وسیله ادراک حسی می تواند تجارب و اطلاعاتی از عالم خارج کسب کند و برای سازگاری با محیط زندگی آماده شود. ویژگی های ادراک حسی کودکان شامل موارد زیر است:

الف. ادراک حسی کودک نسبت به اشیاء ابتدا مبهم و عمومی است. بدین معنا که از روی اراده، به اشیاء و اجزای آنها توجه نمی کند مگر هنگامی که یک نیاز آنی او تحریک شود یا اینکه محرک های خارجی تاثیر قوی و جذاب داشته باشند.

ب. ادراک حسی کودک کند است زیرا به وجود انگیزه ذاتی و میزان تاثیر محرک خارجی در او بستگی دارد، به همین سبب به مراقبت و ترغیب نیازمند است.

پ. کودک در وهله اول، به صورت های ذهنی اعتماد ندارد بدین معنا که او بر سیب بودن سیب وقتی حکم می کند که تمام آن را ببیند. هنگامی که صدای یکی از خویشان خود را می شنود نمیشناسد مگر اینکه او را به چشم ببیند. به طور کلی می توان گفت نفع بردن کودک از تجارب گذشته اش محدود است.

ت. کودک، خیال و حقیقت را به یکدیگر مخلوط می کند، چنانکه می گوید: "فلان چیز را می بینم" در حالی که نمی بیند، بلکه خیال می کند. بنابراین گناه بزرگی است که در اینگونه مواقع کودک را به دروغگویی نسبت دهیم که خود همین عمل، سبب دروغگو شدن کودکان می شود یعنی مفهوم دروغ را به کودک یاد می دهد.

ث. ادراک نسبت به زمان و مکان در آغاز بسیار محدود و به حوادث خاصی مربوط است چنانکه مثلاً برای معرفی "دیروز" می گوید: "روزی که پیش از خوابیدن ما بود." و "فردا" را چنین تعریف می کند: "روزی که بعد از خوابیدن ماست" بدین ترتیب، خواب در نظر او جای شب را می گیرد یا حد فاصل میان "دیروز" و "فردا" می شود. کودک معنای زمان را در حدود دوازده سالگی ادراک می کند. ج. ادراک کودک از محیط و فرهنگ متأثر می شود. تجربه های تازه در روانشناسی اجتماعی نشان می دهند که فرد، جزئی از محیط است. بنابراین، زندگی و ادراک او تعامل یا تفاعل مداوم بین ساخت روانی عصبی و عوامل محیطی و فرهنگی است. [همان: ۳۵۴-۳۵۲]

به طور کلی می توان گفت هدفها، نیازها و روابط اجتماعی کودک نیز در ادراکهای او موثرند. شناخت درست کودک مستلزم توجه به این است که نظر او نسبت به دنیا چگونه است و وی درباره آن، چه

احساسی دارد. همچنین، فرهنگ حاکم بر محیط کودک و روابط شخصی او همگی در احساس و ادراک او نسبت به جهان و خودش تاثیر دارد.

۲-۴-۱-۱-۳ خلاقیت و ماهیت آن

خلاقیت از جمله مسائلی است که درباره ماهیت و تعریف آن تا کنون بین محققان و روانشناسان توافق به عمل نیامده است. ابهام اصطلاح خلاقیت به این مربوط می شود که یک مفهوم انتزاعی است. با این وجود درباره خلاقیت نظریه های متنوعی وجود دارد و از زوایای مختلف به خلاقیت نگریسته شده است.» [حسینی، ۱۳۷۸: ۲۹]

-تعریف ها و تقسیم بندی های خلاقیت:

در مجموع تعریف های خلاقیت را چنین تقسیم بندی می نمایند:

بعضی از تعریف ها، ویژگی های شخصیتی افراد را محور قرار می دهند: خلاقیت مجموعه ای از توانایی ها و خصوصیت هاست که موجب تفکر خلاق می شود.

بعضی دیگر به اساس فرآیند تفکر خلاق توجه می نمایند: شکل دادن به عناصر متداعی به صورت ترکیبات تازه، که با الزامات خاصی مطابق است، یا به شکلی مفید است.

تعریف های دیگر بر حسب محصول خلاق، به خلاقیت نگریسته اند: خلاقیت ارائه کیفیت های تازه از مفاهیم و معانی است.

وجه اشتراک این تعریف ها، تازگی و نو بودن است. اما تازگی به تنهایی نمی تواند مفهوم خلاقیت را روشن کند. اشکالی که در تعریف خلاقیت بر مبنای تازگی وجود داشت، محققان را بر آن داشت تا عنصر "ارزش" را به آن اضافه کنند. سوالی که در زمینه تعریف خلاقیت و سه وجه مشخصه آن مطرح می شود، این است که آیا تازگی به معنای مطلق آن مد نظر است؟ یعنی کار جدیدی که قبلاً نبوده، یا منظور از تازگی، جدید بودن برای فرد است؟ بر این اساس "مایر" و "وایزبرگ" تعریف ساده و روشنی

از خلاقیت ارائه دادند: "خلاقیت توانایی حل مسائلی است که فرد قبلا حل آنها را نیاموخته است" [آقا لطیفی، ۱۳۸۷: ۲]

۲-۴-۱-۱-۳-۱ رشد خلاقیت

مطالعات درباره خلاقیت نشان می دهند که رشد آن از یک الگوی قابل پیش بینی پیروی می کند. معمولا خلاقیت در سالهای اول زندگی و پیش از هر چیز در بازی های کودک ظاهر می شود. به تدریج به جنبه های دیگر زندگی یعنی مدرسه، فعالیت های تفریحی، مشاغل و... گسترش می یابد. «عواملی که خلاقیت را تشویق می کنند و پرورش می دهند از این قرارند:

- **زمان:** برای اینکه کودکان خلاق باشند باید زمان آزادی برای بازی با افکار و مفاهیم و درآوردن آنها به شکل های تازه داشته باشند.

- **تنهایی و خلوت:** کودکان در خارج از فشارهای گروه می توانند خلاق باشند زیرا خلاقیت به رشد و گسترش زندگی تخیلی نیاز دارد.

- **تشویق:** کودکان برای اینکه خلاق بار آیند باید از تمسخر و انتقاد دور باشند و مرتبا به هر کار خلاقشان مورد تشویق قرار گیرند.

- **محیط محرک:** محیط خانه و مدرسه می تواند به وسیله راهنمایی و فراهم آوردن وسایل خلاقیت کودکان را برانگیزد و تشویق کند.

- **رابطه غیر سلطه ای والدین - کودک:** والدینی که از کودکان حمایت افراطی نمی کنند و نه زیاد بر آنها مسلط هستند کودکان را به استقلال و امید به خویشتن تشویق می کنند و آن دو خصوصیت از شرایط ضروری خلاقیت به شمار می روند.

- **روشهای پرورش کودک:** روش تربیت آزادمنشانه و آسانگیر کودک در خانه و مدرسه خلاقیت را تسریع می کند در حالی که روش زور مدارانه آن را خفه می کند. [شعاری نژاد، ۱۳۷۲: ۵۹۱-۵۹۲]

۲-۴-۲ بعد فیزیکی

۲-۴-۱ رشد جسمانی

هنری ماسن در کتاب رشد و شخصیت کودک درباره رشد جسمانی کودک به این نکته اشاره می کند که : مشخصه اولین سال زندگی کودک رشد جسمانی سریع اوست. کودکان سالمی که خوب تغذیه شده اند از تولد تا یک سالگی ۵۰ درصد به قدشان و تقریباً ۲۰۰ درصد به وزنشان اضافه می شود. میزان رشد در شش ماه اول زندگی سریعتر از بقیه سال های زندگی است. غالب دانشمندان معتقدند که در طول شش ماه اول زندگی، نوزادان طبقات فرهنگی و اجتماعی مختلف از لحاظ وزن و قد رشد نسبتاً یکسانی دارند. ولی بعد از شش ماه، رشد نوزادان خانواده های مرفه به دلیل تغذیه بهتر و رعایت معیارهای بهداشتی سریعتر است. بعد از سال اول زندگی از سرعت رشد کاسته می شود و به دنبال آن افزایش قد و وزن تا زمان نوجوانی حالت یکنواخت و تقریباً خطی دارد. [هنری ماسن و دیگران، ۱۳۷۳: ۹۹]

«نوزادان در سال های اول زندگی علاوه بر یادگیری حرکتی برای درک و شناخت جهان پیرامون خود تلاش می کنند. نوزادان فعالانه در جهت شناخت محیط خویش حرکت می کنند. تغییر در ویژگی های فیزیولوژیکی کودک، عامل کیفی است که توجه و هوشیاری کودک را تحت تاثیر خود قرار می دهد. کودکان آماده می باشند تا با جهان پیرامون خود آشنا شوند و مسایلی مانند؛ رنگ ها، حرکت، انحناء و ... توجه کودک را به خود معطوف می کند.» [نجاتی، ۱۳۷۳: ۲۱]

در واقع افزایش تواناییهای حرکتی به کودکان اجازه می دهد به آنچه در اطرافشان می گذرد، بیشتر توجه کنند و تمام حواسشان صرف راه رفتن و گرفتن اشیاء شود و می توانند کنجکاوی خود را در مورد وقایع اطرافشان ارضا کنند. برای مثال کودکان در ۳ تا ۶ سالگی، بسیار فعال و پرجنب و جوشند به حرکات بدنی خود تسلط دارند و فعالیت را به خاطر فعالیت دوست دارند. در حدود ۴ سالگی قدرت تجسم بدست می آورد و می تواند دوائر و اشکال هندسی را بکشد.

در حدود ۶ سالگی کودک توانایی چوب بازی و پرتاب توپ را که نیازمند مهارتهای مختلف بینایی - حرکتی می باشد به دست می آورد.

پسرها درشت تر از دخترها هستند. اما دخترها در همه زمینه های رشد به ویژه مهارت های ظریف حرکتی به پسران برتری دارند. کودکان در ابتدای این دوره ، الفبای راه رفتن را آموخته اند ، آنها قادرند بدونند. حرکاتشان نرمتر می شود و چرخشها را بهتر انجام می دهند. در این دوره کودکان بسیاری از مهارت های حرکتی بنیادی نظیر دویدن ، پریدن ، لی لی کردن ، طناب بازی ، بالا رفتن را می آموزند.

۲-۴-۲ نقش و اهمیت بازی در رشد و پرورش کودک

بازی بخشی مهم از زندگی کودکان را تشکیل می دهد. کودکان از طریق بازی سرگرم می شوند، یاد می گیرند ، رشد می کنند ، رفتارهای جدید می آموزند و فرصت شناخت دنیای پیرامون شان را کسب می کنند. . ویلیام استون می گوید : " بازی غریزه ای برای رشد و نمو استعدادها و یا تمرین مقدماتی برای اعمال آتی است." [خمارلو، ۱۳۸۹: ۱۷]. دکتر اوید دکرولی پزشک و روان شناس بلژیکی (۱۹۳۲ – ۱۸۷۱ م) و متخصص آموزش و پرورش کودکان، بیش از دیگران بر ارزش های آموزشی بازی تاکید کرده است. بازی هایی که وی برای کودکان تدارک دیده است باعث پرورش استعدادهای حسی – حرکتی آنان می شود. وی معتقد است که از طریق بازی کودکان اشیای معمولی و آشنا و تصویرهایی از صحنه های زنده را به جای اشکال انتزاعی هندسی قرار می دهند و در فراگیری آنان تسهیل به عمل می آید. «به نظردکرولی ، بازی با جنبه های حسی – حرکتی (به کار انداختن حواس و انجام فعالیت های مختلف) ، تخیلی (بازی های تقلیدی) ، هوشی (بازیهای معمایی) و اجتماعی (بازی های گروهی) از ارزش آموزشی و سازندگی قابل توجهی برخوردار است.» [احمد وند، ۱۳۸۱: ۶۱] توانایی یادگیری کودک خردسال و پیش دبستانی بیش تر و سریع تر از سال های دیگر زندگی اوست. اگر بتوان محیطی سرشار از سرگرمی های متنوع و محرک های لازم برای کودک فراهم کرد ، می توان او را با موضوع های جالبی نیز آشنا ساخت. « فروبل^۱ متخصص تعلیم و تربیت (پدر کودکستان) ، از جمله ی کسانی است که به نقش و اهمیت بازی در آموزش و سازندگی کودکان توجه زیادی مبذول

1.Froebel Friedrich

داشته است. مهمترین عقیده ی وی این بود که می گفت : " کودکان بیش از هر چیز از بازی های خود مطلب می آموزند . " به نظر او اگر ما رشد کامل و هماهنگ کودک را می خواهیم باید به بازی او اهمیت بدهیم. چون طفل در جریان رشد خود در مسیر علایق و خواسته های خود حرکت می کند و موضوع ها را فرا می گیرد. به همین دلیل بازی که فعالیت مورد علاقه ی کودک است ممکن است وسیله مفیدی در جهت آموزش کودک باشد و تعادل و توازن و رشد هماهنگ را در کودک فراهم آورد. «همان: ۶۲]

بازی ، همچنین مهم ترین راه برای بیان احساسات و عواطف کودکان است ؛ آن ها به وسیله ی بازی کردن با اطرافیان خود ارتباط برقرار می کنند . بسیاری از بازی هایی که کودکان در طول رشد خود انجام می دهند ، تاثیر زیادی بر تجارب بزرگسالی آن ها دارد . بازی خوب می تواند شخصیت کودک را بسازد و روح انسان دوستی ، مشارکت و همکاری در او به وجود آورد . به بیان دیگر، بازی و اسباب بازی می تواند رابطه ای بین کودک و فرهنگ جامعه اش برقرار کند و موجب آماده سازی جسمی ، فکری و عاطفی او برای ورود به دنیای بزرگسالان باشد .

به طور کلی ، برای معرفی فواید بازی برای کودکان ، می توان به موارد زیر اشاره کرد :

- بازی ، موجب رشد و پیشرفت مهارت های گوناگون کودکان می شود .
- بازی ، فرصت های زیادی برای یادگیری کودکان فراهم می آورد .
- کودک از طریق بازی انرژی درونی خود را تخلیه می کند .
- بازی ، راهی برای غلبه بر احساسات و هیجانات شدید عاطفی است .
- بازی ، موجب رشد و سلامت روانی کودک می شود .
- بازی ، امکانی برای کشف پدیده های ناشناخته توسط کودک را فراهم می آورد .
- کودک از طریق بازی بسیاری از مفاهیم گوناگون را می آموزد .
- بازی ، موجب پرورش زبان و مهارت های کلامی کودک می شود .
- کودکان از طریق بازی با ارزش های اخلاقی آشنا می شوند .

- کودکان نظم و قانون حاکم بر زندگی اجتماعی را از طریق بازی یاد می‌گیرند .

- بازی، روح سازگاری و تفاهم و همدلی را در کودکان رشد و پرورش می‌دهد .

کودکان از طریق بازی با انواع جورچین‌ها ، مکعب‌ها ، مهره‌ها و سرهم کردنی‌ها ، مهارت‌های حرکتی دست‌ها ، هماهنگی بین چشم و دست و قدرت تفکر خود را پرورش می‌دهند . زمانی که در حیات با توپ بازی می‌کنند ، واگن‌های خود ساخته‌شان را می‌کشند، تاب می‌خورند ، الاکلنگ و سرسره سوار می‌شوند و طناب‌بازی می‌کنند ، قدرت عضلات دست و پایشان را تقویت می‌کنند . آن‌ها از طریق بازی با عروسک‌ها ، ماشین‌ها ، قطارها ، هواپیماها ، وسایل خانگی کوچک و ... نقش‌های مختلف زندگی را فرا می‌گیرند و تصویری از وظایف افراد مختلف جامعه را در ذهن خود می‌پرورانند . تعدادی از مهمترین وسایل بازی و فعالیت‌ها که به احتمال زیاد باعث تحریک رشد ذهنی می‌شوند، عبارتند از: قطعه‌های خانه‌سازی، گل‌رس، آب، موسیقی قطعه‌های خانه‌سازی درباره‌ی اندازه‌گیری، مفهوم ریاضی برابری، تعادل و طبقه‌بندی منطقی مطالبی را به کودکان آموزش می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند تا به شیوه‌ای شایسته‌تر به فضای اطراف نگاه کنند. گل‌رس به کودکان می‌آموزد که میزان مواد بدون توجه به تغییر در شکل ظاهری آنها همواره یکسان باقی می‌ماند. بازی با آب به کودکان در زمینه‌ی یادگیری شناوری، اندازه‌گیری و نگهداری ذهنی مایعات کمک می‌کند.

«ژان پیاژه [همان: ۴۵] ، روان‌شناس بزرگ کودک ، با توجه به اهمیت تعادل بین درون‌سازی و برون‌سازی ، کوشید که بازی را از طریق ساخت تفکر کودک تعبیر نماید. وی بازی را به ۳ دسته‌ی ۱- **تمرینی** : شامل حرکات ابتدایی بدن کودک مانند دست و پا و ... ۲- **نمادین** : بازی‌هایی که نیاز به تفکر دارند و اغلب در محیط کلاسها و مکانهای ساکت انجام می‌شوند . ۳- **با قاعده** : بازی‌هایی که جنبه‌ی عملی و فیزیکی دارند و برای کودک مهیج هستند و در محیط طبیعی و زمین بازی انجام می‌شوند تقسیم کرده است.»

به طور کلی می‌توان گفت کودکان در جهت ادراک فضا به صورت مستقیم آن را تجربه می‌کنند و حتی به نماد سازی از محیط می‌پردازند. این نمادها و کلیه فعالیت‌ها و کنش‌های رفتاری ایشان

کمکی است در جهت دریافت ساختار و یا بهترین وضعیت ممکن. کودکان این نمادها را در بازی ها و نقاشیهایشان به بهترین وجه به نمایش می گذارند، به بیانی دیگر بازی کودکان عبارت است از کوشش ایشان برای لمس و حس کردن دنیا، تحت کنترل درآوردن و آشنا شدن با آن. [بهرروزفر، ۱۳۸۰: ۳۳۹]

۲-۴-۳ بعد اجتماعی

۲-۴-۳-۱ شناخت اجتماعی: معنی و مفهوم آن

«شناخت اجتماعی به ادراک، تفکر و استدلال درباره انسانها و روابط انسانی اطلاق می شود. بررسی های مربوط به رشد اجتماعی شناختی بر دانش و فهم کودکان درباره جهان اجتماعی - مردم، خود و روابط اجتماعی - تاکید دارد.» [هنری ماسن و دیگران، ۱۳۷۳: ۳۵۸]

۲-۴-۳-۲ رشد اجتماعی

«منظور از رشد اجتماعی، نضج فرد در در روابط اجتماعی است به طوری که بتواند با افراد جامعه اش، هماهنگ و سازگار باشد. وقتی فردی را اجتماعی خوانند که نه تنها با دیگران باشد بلکه با آنان همکاری کند. به بیان دیگر اجتماعی شدن به آن شکل یادگیری گفته می شود که به سازگاری با جامعه و محیط فرهنگی بستگی دارد.

کودک هنگام تولد، نه اجتماعی است و نه غیر اجتماعی است یعنی نمی توان او را اجتماعی یا انفرادی خواند. اگر چه در دنیایی وارد می شود که قبلا از اجتماع چند نفر به نام مادر و پدر و برادران و خواهران تشکیل یافته است و تاثیراتی در او دارند. رفتار اجتماعی، تبادل منظمی است که بر شناخت صحیح بستگی های موجود میان افراد جامعه مبتنی است و کودک به تدریج این رفتار را دارا می شود و این نیز دلیل رشد سالم و کامل اوست. زیرا کودک وقتی سالم و مفید خواهد بود که خود را جزئی از کل بداند و برای رفاه و آسایش آن کل (جامعه) بکوشد یعنی دارای ادراک اجتماعی شود.» [شعاری نژاد، ۱۳۷۲: ۵۱۶]

در واقع می توان گفت استنباط کودکان از مردم و روابط اجتماعی - شناخت اجتماعیشان - بخش مهمی از دانش آنان را درباره جهان تشکیل می دهد و در کنشهای متقابل اجتماعی آنان تاثیر مهمی می گذارد. از دوران شیر خوارگی به بعد کودکان می فهمند که انسان با اشیای بی جان تفاوت دارد. یکی از پیامدهای رشد در مورد درک مردم، توانایی در توجه کردن به دیدگاه دیگران است. هرچند که شواهد نشان داده که کودکان بسیار خردسال دیدگاه دیگران را درک می کنند، ولی مهارت کودک در آگاهی درست از فکر و احساس دیگری به تدریج در طی سالهای کودکی ایجاد می شود.

شعاری نژاد در کتاب روانشناسی رشد درباره رشد اجتماعی کودکان می نویسد: استنباط کودکان از خودشان و انگیزه های دیگران نیز تحت تاثیر تغییرات رشدی است. قبل از سن ۷ یا ۸ سالگی کودکان برای توصیف خود و دیگران از خصوصیات بارز و جسمانی مانند رنگ مو یا فعالیت های مورد علاقه مثل یک بازی خاص مدد می گیرند. همچنان که کودکان بزرگتر می شوند برای توصیف خود و دیگران خصوصیات درونی و روانی بیشتری به کار می برند. (برای مثال، حساس بودن یا تشنه قدرت بودن). نوجوانان برای توصیف خود از خصوصياتی به مراتب انتزاعی تر استفاده می کنند.

استنباط کودکان از اخلاقیات، عدالت و قواعد تشکیل دهنده قلمرو دیگری از شناخت اجتماعی آنان است. شناخت یا آگاهی اجتماعی صرفا استدلال انتزاعی درباره دوستی، خود، یا اخلاقیات نیست، بلکه علم به عادات اجتماعی روزمره و الگوهای رفتاری قابل انتظار را نیز در بر می گیرد. روان شناسان اجتماعی واژه "سناریو" را برای توضیح الگوهای ذهنی ای که از تسلسل امور و رفتار مناسب در موقعیت های خاص داریم به کار می برند. سناریوی یک امر اجتماعی مثل " رفتن به مدرسه " مشخص کننده اعمال خود ما و سایرین است و معلوم می کند که چه باید بکنیم (اعمال اجباری) و احتمالا چه خواهیم کرد (اعمال اختیاری).

آگاهی از سناریو ما را قادر می کند تا سلسله ای از اعمال و واکنش های متقابل را کم و بیش به طور خودکار انجام دهیم و رفتار دیگران را پیش بینی کنیم. همه ی کودکان خردسال با جهالت کامل در این موارد پا به جهان می گذارند و در خلال سالهای اول زندگی سناریوهای زیادی باید بیاموزند.

کودکان همچنان که بزرگتر می شوند گنجینه بیشتری از سناریو پیدا می کنند و از آن به نحو مناسبتر و گسترده تری استفاده می کنند. در اواسط دوران کودکی کودکان سناریوهای زیادی از امور دارند، آنان روزشان را می توانند به امور مختلف و مشخص اختصاص دهند و می توانند قواعد هر کدام را بیان کنند.

۲-۴-۳ عوامل اجتماعی رشد کودک

۲-۴-۳-۱ زبان و تاثیر آن در سازگاری شخصی و اجتماعی

«زبان به معنای اعم عبارت از تمام وسایل لفظی یا غیر لفظی است که برای تفاهم میان موجودات زنده به کار می رود. از این رو، حرکت دست، اشاره سر، درهم کشیدن ابروها، بستن چشم و کج کردن لب ها هریک زبان شمرده می شود زیرا مفاهیم گوناگونی را بیان می کنند. زبان را می توان نسبت به حواس به دو نوع تقسیم کرد: زبانی که احساس و ادراک آن از راه گوش انجام می گیرد مانند سخن گفتن که به شنیدن احتیاج دارد، زبانی که به وسیله چشم ادراک می شود مانند نوشته، اشارات دست و تغییرات چهره.

این زبان بصری خود به دو نوع تقسیم می شود: یکی آنچه خود به خود و ناخودآگاه است مانند سرخ شدن چهره هنگام خجالت، دیگری خودآگاه و ارادی که به یادگیری و تمرین نیازمند است.» [همان: ۲۹۷] شعاری نژاد در کتاب روان شناسی رشد درباره تاثیر زبان در برقراری روابط اجتماعی چنین می نویسد: کودک، همچنانکه قدرت زبان و سخنگویی خود را رشد و گسترش می دهد تفکر آینده اش برای ما روشن تر می شود. آینده چیزی است که او انجام می دهد نه آنچه می داند. مجهول را معلوم ساختن و آینده را به حال برگرداندن نیاز اصلی هر کودک است؛ و برای هر مجهولی که او برای خویشتن معلوم می کند توان خود را برای دانستن و انجام دادن افزایش می دهد و این فرآیند، پویایی رشد و تکامل است.

رشد و تکامل تغییرات، لحظه ها، روزها و سرانجام سالها را از تاریکی به روشنایی معلومات در می آورد. کودک خود را تغییر می دهد و با تغییر خویشتن مفهوم خود از دنیا را تغییر می دهد.

در حال کاربرد مفاهیم خود در عمل، دنیای اطرافش را تغییر می دهد و محیط تازه ای می آفریند. این چرخه تغییر به تدریج سرعت می گیرد و پیچیده تر می شود. همینکه کودک تغییراتی در خویشتن و دنیای اطرافش ایجاد می کند نتایج مهمی برای کودک در مدرسه و برای جامعه در بر دارد. پس کودک در همه مراحل رشد و تکامل خود در تلاش است که از سازگاری شخصی و اجتماعی برخوردار باشد. از جمله موارد رشد و تکاملی موثر در چگونگی این سازگاری می توان توان گویایی یا رشد زبان را نام برد. چگونگی تاثیر سخن گفتن را در سازگاری شخصی و اجتماعی کودکان می توان در چند نکته خلاصه کرد: [همان: ۳۱۷]

- **ارضای نیازها و خواسته ها:** برخورداری از توان توضیح و تبیین نیازها و خواسته های خود به دیگران به شخص اجازه می دهد که منتظر نباشد تا دیگران از حرکات و اشارات او به آنها متوجه شود در نتیجه، از بعضی ناکامی ها در امان خواهد بود.

- **جلب توجه:** همه کودکان دوست دارند که مورد توجه اطرافیان قرار گیرند. و بزودی کشف می کنند که می توانند با طرح چند پرسش یا گفتن چند کلمه مناسب به این هدف خود برسند و افکار و نظرهای خود را برای دیگران روشن نمایند.

- **روابط اجتماعی:** توانایی برقراری ارتباط کلامی با دیگران از جمله شرایط مهم تعلق به گروه است. کودکان و نوجوانانی که می توانند به خوبی با دیگران ارتباط کلامی برقرار کنند بهتر می توانند مورد پذیرش اعضای گروه قرار گیرند.

- **ارزشیابی های اجتماعی:** کودکان نیز مانند بزرگسالان بر حسب آنچه می گویند و اینکه چگونه می گویند مورد ارزشیابی اعضای گروه همسالان قرار می گیرند. سخن گفتن فرد زمینه اجتماعی و خصایص شخصی او را به دیگران معلوم می کند.

- **اثر گذاری در افکار و احساسات دیگران:** شخص برخوردار از قدرت کلامی خوب به راحتی می تواند دیگران را تحت تاثیر قرار دهد و افکار و احساسات خود را به آنها تلقین کند.

-تأثیر در رفتار دیگران: کودکانی که خوب و با اعتماد به نفس بیشتر سخن می گویند به سهولت می توانند در رفتار دیگران اثر بگذارند حتی رهبری آنها را به عهده بگیرند.

۲-۴-۳-۲ نقش خانواده در اجتماعی شدن کودک

«خانواده که ابتدا یک واحد تولیدی بیولوژیک است و از ازدواج دو فرد به وجود می آید، بعد از تولید فرزند، به صورت یک واحد اجتماعی در می آید. کودک ابتدا به علت ارتباط محکمی که با مادرش دارد از او متأثر می شود. سپس این ارتباط، دگرگون می شود و به صورت ارتباط با پدر و افراد دیگر خانواده در می آید و این تأثیر در دوران کودکی، شدید و زیاد است ولی به تدریج با بزرگ تر شدن کودکان و بعد از دوران بلوغ کاهش می یابد.» [همان: ۵۴۱]

خانواده همچون یک جامعه کوچکی است که هدفش رشد و تکامل اجتماعی کودکان است و این هدف، به صورت ابتدایی، در داخل خانواده تحقق می یابد. برای اینکه رشد و تکامل کودک در

خانواده، درست و طبیعی انجام گیرد باید اوضاع زیر در محیط خانواده موجود باشند:

الف) کودک یقین کند که مورد علاقه و محبت است و این احتیاج روانی به وسیله والدین ارضا می شود چراکه والدین اصلی ترین عناصر تأثیرگذار خانواده هستند و بیشترین نقش را در شکل گیری شخصیت و برقراری روابط اجتماعی کودک دارند و این نقش را به شیوه های گوناگون اعمال می نمایند.

«تأثیر والدین در شکل گیری شخصیت از جهات گوناگون، مورد توجه نظریه پردازان شخصیت واقع شده است: یونگ معتقد است: در مرحله ی کودکی، آنچه ممکن است شخصیت کودک خوانده شود چیزی نیست، مگر انعکاس شخصیت والدین او. واضح است که پس از آن، والدین نفوذ زیادی بر شکل گیری شخصیت کودک اعمال می کنند. آنها می توانند به وسیله ی شیوه ای که نسبت به کودک رفتار می کنند، به رشد شخصیت او کمک کنند یا مانع آن شوند.» [دوان شولتز: ۱۳۸۴، ۱۱۹]

ب) محیط خانواده نخستین مرکز یادگیری کودک است. در این محیط است که کودک یاد می گیرد چگونه وظایف اجتماعی خود را انجام دهد، حقوق دیگران را محترم بشمارد، و با افراد خانواده، نزدیکان و خدمتگزاران سازگاری کند.

ج) کودک آداب معاشرت را ابتدا با مشاهده رفتار افراد خانواده در موارد و مواقع گوناگون یاد می گیرد و طرز رفتار والدین با یکدیگر نیز در رشد و تربیت اجتماعی کودک بسیار موثر است.

د) کودک در نتیجه تجارب و اطلاعات خود در خانواده، مجموعه ای از عادت های گوناگون را از قبیل: طرز خوردن، پوشیدن، راه رفتن، سخن گفتن، نشستن و... کسب می کنند.

۲-۴-۳-۳ اجتماعی شدن کودک بیرون از محیط خانواده [هنری ماسن و

دیگران، ۱۳۷۳: ۵۲۰-۴۸۳]

خانواده در اجتماعی کردن غالب کودکان نقش مهمی ایفا می کند ولی همچنان که کودکان رشد می کنند، سایر عوامل اجتماعی کردن نیز به تدریج اهمیت می یابند. موسسات و گروه های خارج از خانواده از دوران طفولیت تا نوجوانی در اجتماعی کردن کودکان نقش عمده ای بازی می کنند. از جمله عوامل مهم در اجتماعی کردن کودکان، می توان مدرسه، همسالان و وسایل ارتباط جمعی را نام برد.

مدرسه نهادی اجتماعی است که به کودکان جهان بینی، عادات و رسوم، مهارت ها و دانش خاصی را منتقل می کند و کودک در آن قواعد اخلاقی، عرف اجتماعی، نگرش ها و شیوه های برقراری ارتباط با دیگران را می آموزد. نفوذی که مدرسه در اجتماعی کردن کودک دارد هم به دلیل وجود شاگردان دیگر و هم به دلیل وجود معلمان و برنامه های درسی است. مدرسه محل ارتباط بین همسالان است و از این نظر اهمیت خاصی دارد. با یکدیگر دوستی پیدا می کنند و با کودکان دیگر در گروه های اجتماعی شرکت می کنند. همچنان که کودکان از طفولیت به نوجوانی می رسند نقش همسالان در زندگیشان بیشتر می شود. هر قدر سنشان بیشتر می شود کنش های متقابلشان با یکدیگر پیچیده تر می شود.

وسایل ارتباط جمعی از جمله تلویزیون نقش مهمی در رفتار اجتماعی کودک دارد چراکه کودکان از طریق آن آگاهی‌های زیادی کسب می‌کنند. تلویزیون، عقاید قالبی اجتماعی و اعمال جامعه‌پسند و بسیاری مقوله‌های دیگر را به کودک می‌نمایاند درک کودکان از جهان و رفتارشان غالباً تحت تأثیر آنچه در تلویزیون می‌بینند قرار دارد. کودک گیرنده‌ی منفعل برنامه‌های تلویزیون نیست، بلکه خود به نحو فعالانه‌ای برنامه‌ها را می‌پروراند. آنچه کودکان از تلویزیون می‌گیرند بستگی به سطح رشد شناختیشان، مردم و اشیای پیرامونشان که احتمالاً موثر در درک آنان هستند و شیوه‌ی تولیدی دارد که برای منتقل کردن اطلاعات به کودکان به کار می‌رود.

۲-۵ امنیت و مفهوم آن

فرهنگ لاروس امنیت را چنین تعریف می‌کند: اعتماد، آرامش روحی و روانی، تفکری که بر اساس آن خطر، ترس، وحشت و خسران بی‌معنا می‌شود و معادل فقدان مخاطرات است. «فرهنگ معین معنای امنیت را ایمن شدن، در امان بودن و نداشتن بیم تعریف کرده است.» [معین، ۱۳۷۸: ۳۵۴]

«امنیت پاسخی برای نیاز به ایمنی است. امنیت را می‌توان به دو مقوله تقسیم کرد؛ امنیت فردی و امنیت اجتماعی. بر این اساس امنیت فردی ناظر به آرامش و آسایشی خواهد بود که خود فرد بدون در نظر گرفتن امکانات جامعه برای خود فراهم می‌کند. در مقابل امنیت اجتماعی در اشاره به آرامش آسوده فراهم شده از طرف جامعه برای اعضای خود بکار می‌رود.» [ربانی، ۱۳۸۵: ۲۲۴]

در واقع می‌توان گفت مهمترین نیاز برای درک، شناخت و استفاده از مواهب محیط، امنیت و تأمین نیازهای ایمنی است. در صورت عدم تأمین امنیت، ذهن فارغ نخواهد شد و بنابراین فرصت‌های خود را صرف درک امکانات دیگر نخواهد کرد. این نیاز در تمام سنین وجود دارد و در ارتباط و همجواری با افراد آشنا، در رابطه با خانواده، همسایه و ... ارضاء می‌شود.

۲-۵-۱ خانواده و احساس امنیت کودک

«مهمترین فضایی که هر کودکی در وهله اول تجربه می کند خانه است. خانه فضایی است که در آن اصلی ترین دریافت های هر کودکی به شکل طبیعی به دست می آید. جدا شدن کودک از خانه و خانواده و پیوستن به محیط های اجتماعی که دارای شرایط متفاوتی است، برای او یک رخداد هیجان انگیز و گاه دلهره انگیز است. برای اینکه بچه ها بتوانند به آسانی خود را با محیط جدید تطبیق دهند، لازم است بتوانند موقعیت خود را در فضا در هر لحظه به درستی تشخیص دهند، در غیر این صورت احساس ترس و نا امنی می کنند.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۲۶]

در واقع حضور کودک در محیط خانه و ارتباط با خانواده در به وجود آوردن احساس امنیت عاطفی نقش بسیار مهمی را به عهده دارد و در ضمن اینکه نگهبان طفل در مقابل فشارهای خارجی است او را برای مقابله با این عوامل مجهز و آماده می کند و بدین ترتیب کم کم احساس امنیتی را که امروزه شرط اساسی تحول و تعادل بعدی کودک شناخته شده است در او به وجود می آورد.

وجود والدین باعث امنیت روانی کودک می شود، کودکان در جایی که احساس می کنند والدین در کنار و ناظر اعمال آنها هستند با آرامش خاطر بیشتری به فعالیت خود ادامه می دهند. توجه و نظارت والدین به آنها حس آرامش را القا می کند و برای آنها بسیار خوشایند است.

۲-۵-۲ مفهوم فضای شهری امن

« بین شهر و امنیت رابطه وجود دارد و در عین حال بین نا امنی و شهر نیز ارتباط می باشد زیرا، شهر یک جامعه باز است و طبعاً جامعه باز دشمنان فراوانی دارد.» [اربانی، ۱۳۸۵: ۲۲۸]

«محصوریت فضاهای عمومی در شهرها، نه تنها دستیابی به مقیاس انسانی را آسان تر می کند، بلکه در ایجاد حس امنیت و آسایش در مردم نیز بسیار مهم است. این فضاهای محصور می تواند طیف وسیعی را شامل شود؛ از میدان های بزرگ شهری، میدان چهار دیواری یک دانشگاه رسمی، خیابان سرپوشیده برای خرید و فروش و... گرفته تا حیاط های مرکزی کوچک در ساختمان های مسکونی و پاسیوها. برخی از این فضاها ممکن است کاملاً عمومی باشند و برخی دیگر نیمه خصوصی و برخی دیگر کاملاً خصوصی هستند.» [تیبالدز، ۱۳۸۳: ۷۰]

«فضای شهری، چیزی نیست جز فضای زندگی شهروندان که هر روز به صورت آگاهانه یا نا آگاهانه در طول راه، از منزل تا محل کار ادراک می شود.» [پاکزاد، ۱۳۷۶: ۳۲]

فضای شهری به عنوان یکی از زیر مجموعه های مفهوم فضا، از مقوله فضا مستثنی نیست. بدین معنی که ابعاد اجتماعی و فیزیکی شهر رابطه ای پویا با یکدیگر دارند. از این روست که مشکلات فضاهای عمومی در شهرها موضوع بسیاری از چالش ها، از جمله امنیت می باشند. فضاهای شهری نباید صرفاً به علت ایجاد تعادل بین فضاهای پر و خالی در بافت های شهری مورد توجه قرار گیرند، بلکه باید به ابعاد اجتماعی و عملکردهای آن نیز اهمیت ویژه ای داد.

فضای شهری بستر روابط اجتماعی به طور عام است و با توجه به اینکه انسان ها ضرورتاً نیازمند برقراری روابط اجتماعی اند، مازلو این نیازها را با عنوان نیاز به روابط اجتماعی در رده سوم نیازها بر می شمارد. حال آنکه نیاز به امنیت را پس از رده نیازهای بیولوژیک در رده دوم نیازها قرار می دهد. از این روست که جیکوبز اصطلاح جالبی به نام «چشمان خیابان» به کار می برد. این چشمان در بناهای مقابل خیابان و میدان قرار دارند و رفتارهای اجتماعی و امنیت را زیر نظر می گیرند. [صالحی، ۱۳۸۷: ۸۸]

به طور کلی می توان گفت امنیت، یکی از مهمترین عوامل سازنده کیفیت مطلوب در طراحی شهری است. در واقع، وجود محیطی امن برای زندگی از ضروریات و نیازهای اصلی انسان است. احساس نا امنی در محیط و نگرانی های ناشی از مکان های نا امن، سایر فعالیت های انسانی را تحت شعاع قرار داده و امور اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... به درستی انجام پذیر نخواهد بود. در واقع ایجاد احساس امنیت، لازمه موفقیت طراحی شهری می باشد. احساس امنیت یکی از اصلی ترین عوامل پایداری فضاهای شهری به شمار می رود و بدون احساس امنیت هیچ فضای شهری ای عرصه حضور و تعاملات اجتماعی شهروندان نخواهد بود. [سوری، ۱۳۸۸: ۳۱]

۲-۵-۳ امنیت کودک در جامعه (فضای شهر)

کودکان به مثابه سرمایه های هر شهر یا کشور محسوب می شوند از این رو توجه به آنها و در نظر گرفتن نیازهایشان مهم و ضروری می باشد. بعد از خانواده نخستین واحد اجتماعی که کودک برای برطرف کردن نیازها و خواسته هایش با آن سروکار دارد اجتماع و فضای شهری است. چراکه تنها خانواده نمی تواند پاسخگوی همه نیازهای واقعی کودکان باشد، آنان باید به محیط پیرامون خود پا بگذارند، واقعیت ها را لمس کنند و تجربه ها را بشناسند. محله ها، کوچه ها، خیابان ها و... چه مطلوب و چه نامطلوب بهترین محیط برای نشان دادن تجربه های زندگی و بهترین جایگاه برای آموزش و پرورش کودکان و پاسخگویی به نیازهای آنان است.

کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلف اعم از هم سن و سالان خود، غیر هم سنیها و آدم های مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگون اند، ارتباط برقرار می کنند. در اینگونه فضاها، کودکان در صورتی که به نحو هدایت شده و درستی نظارت نشوند، محدودیتی برای آموزش آنچه که در این فضاها می گذرد ندارند. بنابراین، امنیت فضای شهری به منظور رفت و آمد کودکان بسی مهم و قابل توجه است. معنا و مفهوم ایمن بودن تنها شامل ایمنی از نظر رفت و آمد وسایل نقلیه یا برخورد با افراد نامناسب نمی شود، بلکه طیف وسیعی از آن را در بر می گیرد. به عنوان مثال فضا از نظر بهداشتی و آلودگی های صوتی و محیط، دید و منظر و مانند آنها اجزایی از برنامه های ایمن سازی فضاهای شهری است. [شیعه، ۱۳۸۵: ۴۹]

به طور کلی چنانچه فضاهای عمومی به درستی پای گیرد محیط مناسبی را به وجود خواهد آورد که کودکان و بزرگسالان در آن احساس امنیت میکنند.

۲-۶ نتیجه گیری

در آخر می توان استنتاج نمود، توجه به نیازهای کودکان و مطالعه جنبه های گوناگون روانشناسی آنها نقش مهمی در شکل گیری رشد و شخصیت آنان دارد. از جمله عواملی که در فرایند رشد و پرورش جسمی و روحی کودک و شکل گیری شخصیت او تاثیر گذار است محیط اجتماعی، خانواده، نقش و اهمیت بازی، توجه به ادراکات کودکان، تاثیر زبان در برقراری روابط آنان و... می باشد. هر کدام از این عوامل به گونه ای موثر در شکل گیری شخصیت کودکان و برآوردن نیازهای آنان تاثیر گذارند اما بخش مهمی از این نیازها را می توان در فضای خانواده و طراحی مناسب فضاهای شهری پاسخ داد. خانواده، و پس از آن جامعه (فضای شهر) نماد فرهنگی-اجتماعی و بهترین دانشگاه برای رشد شکل گیری شخصیت، آموزش و پرورش و تکوین هویت کودکان است. خانواده مهمترین کانونی است که جامعه از آن تغذیه می کند. به این ترتیب فرد در کنار تأثیری که از اجتماع خود می پذیرد و با توشه ای که از خانواده خود دریافت کرده است می تواند نیازهای خود را برآورده کرده و محیط پیرامون خود را تحت تأثیر قرار دهد. مهمترین نیاز کودک برای درک، شناخت و استفاده از مواهب محیط، امنیت و تأمین نیازهای ایمنی است. وجود محیطی امن برای زندگی از ضروریات و نیازهای اصلی کودک است و این نیاز را می توان ابتدا در خانواده (ایجاد احساس امنیت عاطفی و روانی) سپس با طراحی مناسب فضای شهری پاسخ داد چرا که احساس نا امنی در محیط و نگرانی های ناشی از مکان های نا امن، سایر فعالیت های انسانی خصوصا کودکان را تحت شعاع قرار داده و امور اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و... آنان به درستی انجام پذیر نخواهد بود.

فصل سوم

کودک، محیط شهری و فضای معماری

۳-۱ ماهیت روان شناسی محیطی

«روان شناسی محیطی را زیر شاخه ای از علوم رفتاری می دانند که به بررسی رفتارهای آدمی در محیط های انسان ساز در ساختارهای شهری می پردازد و دارای تعاملی میان رشته ای با "انسان شناسی شهری"، "جامعه شناسی" و حتی "علوم سیاسی" و "اقتصاد" است.» [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۱]

«"کریک"^۲ روان شناسی محیطی را کنکاشی روان شناختی در رفتار آدمی می داند که معطوف به زندگی در محیط کالبدی شهری باشد و نوع، میزان و چگونگی به کار گیری فضاهای شهری را به وسیله شهروندان مورد ارزیابی قرار دهد. کریک به این نکته اشاره دارد که ساختار شهری در هنگام طراحی فضایی و کالبدی می باید هماهنگ و همگون با نیازهای رفتاری شهروندان باشد تا بتوان با تسهیل استفاده کاربران شهری از فضاها و ساختار شهری، امکان کارآمدی نتایج و موثری در حوزه مداخلات شهری را فراهم کرد. بر این اساس روان شناسی محیطی می باید رابطه انسان با محیط کالبدی را در بستر شکل دهی به ارزش ها و احتیاجات او مورد بررسی قرار دهد که در این میان دارای سه پارادایم اساسی در مقوله شناخت شناسی است:

الف) ادراک

ب) شناخت

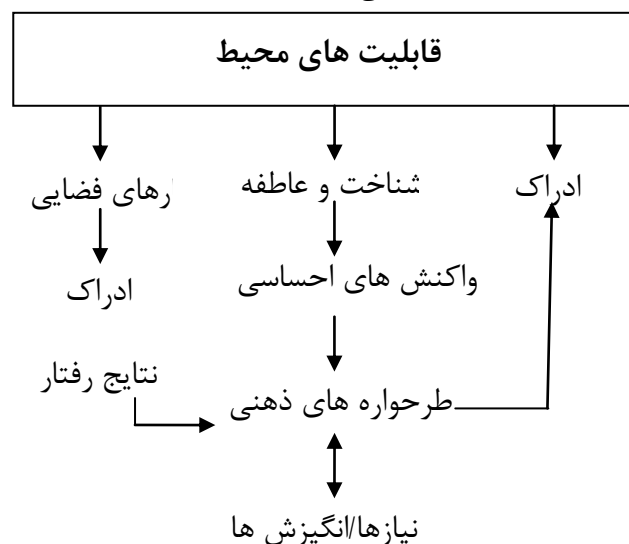
ج) قرارگاه های رفتاری

بر اساس همین رویکرد است که در عرصه روان شناسی محیطی، باید با ادراک نیازهای رفتاری شهروندان و شناخت نوع و میزان کاربرست فضاهای شهری در عرصه شهر و در انطباق با مکانیسم های رفتار شهروندی، امکان بهترین نوع طراحی یا مداخلات را در عرصه شهر فراهم کرد تا محیطی منطبق با امکان رفتاری شهروندان و هماهنگ با میزان کاربرست فضایی به وسیله ایشان، طراحی شود.» [همان: ۱۶۲]

در حقیقت می توان گفت مسئله بنیادین درک نقش محیط ساخته شده در زندگی مردم، فهم چستی معنای "محیط" است. "فضای اطراف" اصلی ترین معیار تعاریف محیط است. [Gibson, 1966]

محیط برای تجربه ها و رفتار های انسان توان بالقوه ای دارد. طبق نمودار ۱-۳ که فرایندهای اساسی تعامل انسان و محیط در آن نشان داده شده است. «اطلاعات محیط از طریق فرایندهای ادراکی به دست می آید، که به وسیله طرحواره های ذهنی برانگیخته شده و توسط نیازهای انسانی هدایت می شوند. این طرحواره ها تا حدودی فطری و تا حدودی آموختنی هستند، و پیوند ادراک و شناخت را برقرار می سازند. طرحواره ها نه تنها فرایندهای ادراکی، بلکه واکنش های احساسی (عاطفه) و اعمال (رفتار فضایی) را هدایت می کنند، و در مقابل، این فرایندها و واکنش ها نیز طرحواره های ذهنی را به عنوان حاصل رفتار ادراک شده تحت تاثیر قرار می دهند. احساسات و کنش های انسانی توسط قابلیت های محیط طبیعی و ساخته شده، محیط فرهنگی و شخصیت درونی انسان محدود می شوند.» [لنگ، ۱۳۸۳: ۹۵]

نمودار ۱-۳: فرایندهای اساسی تعامل انسان و محیط [لنگ، ۱۳۸۳: ۹۵]

۱-۱-۳ طراحی شهری و روان شناسی محیطی

طراحی شهری را پلی بین معماری و برنامه ریزی شهری می دانند که محور اصلی توجه آن به محیط کالبدی شهر است و با کیفیت کالبدی محیط سروکار دارد. بر این اساس طراحی شهری به عوامل

ادراکی محیط شهری بیشتر توجه می کند که در این میان درک بصری عناصر ثابت محیط شهری و عناصر متحرک می تواند کارساز باشد. دسته ای از این عناصر ثابت را نیز انسان و نحوه رفتارهای آدمی در محیط های انسان ساز تشکیل می دهد. «آنچه طراحی شهری را از دیگر رشته های شهرسازی متمایز می کند، التفات به شکل کالبدی فضاهای شهری است و از همین روست که اساس طراحی شهری را ساماندهی توده و فضا و ایجاد محیط مطبوع می دانند.» [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۷۳]

بر این اساس توجه به رفتارهای انسان در محیط شهری از آن رو مهم می نماید که بدون شناخت در مکانیسم های رفتاری، نمی توان امکان ظهور فضای شهری مطلوب و مناسب برای زندگی را فراهم کرد، چرا که در عمل اگر قرار است فضایی در ساختار شهری برای مردم طراحی شود، باید با رفتارها و نحوه کنش های اجتماعی آن ها منطبق باشد. [بحرینی، ۱۳۷۸: ۳]

«راهکارهای مداخله در طراحی و ساخت فضاهای شهری باید مبتنی بر شناخت حاصله از علوم رفتاری در طراحی فضاهای شهری باشد تا با شناسایی بهتر نحوه کاربری فضایی به وسیله شهروندان، از هر گونه مداخله ناکارآمد و غیر متناسب جلوگیری شود، چرا که از طریق طراحی شهری و یا برنامه ریزی شهری نمی توان نحوه کاربری فضایی را به شهروندان دیکته کرد.» [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۷۳]

طراحی شهری باید تلاش کند که قابلیت های محیطی (Environmental Affordance) را با نحوه نیازهای شهروندی منطبق کند، همان گونه که معماری نیز دست به تغییر محیط خویش می زند تا بتواند به برخی نیازهای بشری پاسخ دهد. بر این اساس همان گونه که معماری توده های شهری را طراحی و ساماندهی می کند طراحی شهری نیز می بایست فضاهای خالی میان این توده ها که نام فضاهای عمومی به خود می گیرد، را منطبق بر شناخت رفتارهای آدمی و در راستای تامین نیازهای رفتاری بشر طراحی نماید. بر اساس این رویکرد است که مکان - رفتارهای شهری باید به نیازهای شهروندی در استفاده از فضاهای شهری منطبق باشد و به توانایی جسمی، عقلی و روحی شهروندان

پاسخ دهد، و در عین حال باید در طراحی ساختار شهری به این نکته التفات کند که چند منظوره و چند عملکردی باشد و فضایی را طراحی کند که در مقابل رفتارهای آدمی تا حدود زیادی منعطف و در عین حال پاسخگو باشد.

«در رابطه با الگوهای فعالیت شهری و محیط شهری "فرد استیل" اهداف طراحی محیط مصنوع را تحت عناوین سرپناه و امنیت، تماس اجتماعی و سودمندی کارکرد، مطرح می کند تا بتوان این امکان را فراهم کرد که محیط شهری، فعالیت های شهروندی، الگوهای اجتماعی و حرکت های فردی را سازمان دهد و حداقل تا حدودی پاسخگوی نیازهای رفتاری شهروندان و اقشار اجتماعی باشد و بر همین اساس است که اشاره می کند که می باید بین نیازهای انسان و نظام کالبدی و اجتماعی مورد نیاز برای تامین آن ها هماهنگی باشد. در جدول ۳-۱ به نیازهای انسان و نظام اجتماعی - کالبدی مورد نیاز برای تامین آنها اشاره شده است». [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۷۴]

جدول ۳-۱: نیازهای انسان شهری و نظام های اجتماعی - کالبدی مورد نیاز [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۷۴]

نیاز	ویژگی های مورد نظر استیل	نظام های اجتماعی - کالبدی و مسائل طراحی
زیست شناختی	سرپناه و امنیت	مسکن، دسترسی به خدمات.
ایمنی	تماس اجتماعی	دسترسی به خدمات، خلوت، فضای قابل دفاع، جهت یابی.
احساس تعلق	هویت نمادین	دسترسی به خدمات محیط های اجتماعی، زیبایی نمادین.
عزت نفس	رشد، لذت	شخصی سازی، زیبایی نمادین، کنترل.
خود شکوفایی	رشد، لذت	انتخاب، دسترسی به امکانات، رشد، کنترل.
زیبا شناختی	رشد، لذت	دسترسی به امکانات، رشد، زیبایی فرمی.

۳-۲ فضای شهری

«شهر مجموعه ای فرهنگی/کالبدی است که بر اساس نیازها، فعالیت ها و رفتارهای ساکنین آن شکل گرفته است. انسانها بسته به نیازهای فردی یا گروهی خود فعالیت کرده و الگوهای رفتاری خاص خود

را عرضه می‌کنند. شهر و فضاهای مختلف آن بستر یا ظرفی هستند برای اینگونه اتفاقات، بالتبع فضاها و خصوصیات آنها وابستگی شدیدی به نحوه فعالیت و الگوهای رفتاری استفاده‌کنندگان آنها دارند. البته این بدان معنی نیست که این رابطه یکطرفه است. همانطور که فضاها از یک سو، آئینه تمام نمای فعالیت‌ها و الگوهای رفتاری یک جامعه می‌باشند، از سوی دیگر فضاها بر فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنین تأثیر شدیدی می‌گذارند. شاید بتوان ادعا کرد که میزان سازگاری فضا یا کالبد با فعالیت‌ها و رفتارهای جاری در آن، معیار مهمی برای سنجش میزان سلامت، توانایی و هماهنگی یک جامعه می‌باشد، به بیانی دیگر جامعه‌ای که نتواند بستر مناسبی را برای فعالیت و رفتارهای اعضای خود فراهم آورد، نمی‌تواند ادعای دارا بودن غنای فرهنگی نماید، جامعه شکوفا، توانمند و سالم نیاز به فضاهایی دارد که نه فقط در جهت آسایش و رفاه افراد و گروه‌ها عمل نموده، بلکه رفتارهای مطلوب را تشویق و رفتارهای ناشایست را از خود دور کند.» [پاکزاد، ۱۳۸۶: ۷۶]

«فضاهای شهری می‌توان بخشی از فضای باز و عمومی شهری دانست که به نوعی تبلور ماهیت زندگی اجتماعی می‌باشند. بر این اساس فضاهای شهری، عرصه تعامل متقابل انسان‌ها می‌باشند که داستان زندگی جمعی در آن‌ها گشوده می‌شود، فضایی که همه مردم می‌توانند در آن حضور یابند و به فعالیت بپردازند. در این فضاها این فرصت فراهم می‌شود که برخی مرزهای اجتماعی شکسته شود و برخوردهای از پیش تعیین نشده به وقوع بپیوندند. بر این اساس شرط اساسی این فضاها آن است که در آن‌ها تعامل و تقابل اجتماعی صورت گیرد.» [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۵]

فضای شهری تنها یک مفهوم کالبدی نیست، بلکه اندرکنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز در بر می‌گیرد، یعنی کالبدی از شهر را مجسم می‌کند که مکان برقراری فعالیت‌های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی است.

«فرانسیس تیبالدز^۳ فضای شهری را بخشی از بافت شهری می‌داند که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند. بر این اساس وظایف فضاهای عمومی را می‌توان چنین بیان کرد:

(۱) ابزاری در جهت ارتباطات اجتماعی (۲) مکانی برای رویارویی شهروندی. (۳) مدیریت و هماهنگ سازی شهروندی. [Tibbalds, 1992]

۳-۲-۱ انواع فضاهای شهری

فضاهای شهری به پنج دسته اصلی تقسیم می شوند که می توان آن ها را عرصه تعاملات شهروندی به حساب آورد. در جدول ۳-۲ می توان انواع فضاهای شهری که مورد استفاده شهروندان قرار می گیرند، را مشاهده کرد. این نکته را باید در نظر داشت که شناسایی بهتر این فضاها از طریق شناخت رفتارهای منعکس شده شهروندان در این فضاها، می تواند امکان طراحی بهینه و مناسب تر فضاهای شهری را ممکن کند تا فضاهای شهری بهتر بتوانند در نقش اصلی خویش که همان شکل دهی به تعاملات اجتماعی و شهروندی است، ظاهر شوند.

جدول ۳-۲: انواع فضای شهری و تعریف آن [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۶]

نوع فضا	تبیین و تعیین فضای شهری
ورودی	مفصلی برای اتصال دو مکان و نه تیغه ای برای تفکیک که ورود به فضای جدید را ممکن می کند.
میدان	اثر گذارترین فضای شهری در فرایندهای ادراکی و گره های پر رنگ در تصاویر ذهنی شهروندان.
مسیر	ارتباط و اتصال نقاط شهری و در برگیرنده بیشترین حیات جمعی در میان دیگر فضاهای شهری.
ساحل و کناره	نواحی همجوار با رودخانه و دریا که بستر تعاملات ویژه خویش است.
پله	پستی و بلندی زمین همراه با توپوگرافی که طراحی هوشمندانه آن را تبدیل به فضای شهری می کند.

عناصر فضاهای شهری را کف و بدنه و سقف و اجزای مستقر در فضا می دانند که از میان آن ها آنچه توسط شهروندان ادراک می شود را، منظر شهری می گویند. مولفه های فضاهای شهری دارای ترکیبی

در ساختار هستند که امکان تفکیک آن ها را از هم ناممکن و در صورت انجام، انتزاعی می کند. در

جدول ۳-۳ مولفه های فضاهای شهری را می توان مشاهده کرد: [رفیعیان و سیفایی، ۱۳۸۴: ۴۲-۳۵]

جدول ۳-۳: تعریف و مولفه های فضاهای شهری [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۷]

نوع مولفه	تبیین و تعیین مولفه های فضای شهری
فرم	بخشی از پدیده و دارای قابلیت ادراک توسط حواس آدمی.
عملکرد	خاصیتی از پدیده و جواب گوی بخشی از نیاز یک پدیده.
معنی	خاصیتی از پدیده و دارای قابلیت ارتباط آدمی با دیگر جنبه های زندگی.

۳-۲-۲ مولفه های موثر در ارتقاء مطلوبیت فضاهای شهری: مولفه های موثر در ارتقاء

مطلوبیت را می توان به سه دسته عملکردی، تجربی، زیبا شناختی، زیست محیطی تقسیم کرد.

۳-۲-۲-۱ نفوذ پذیری و حرکت

دسترسی، نحوه ارتباط بین سلول های کالبدی بافت را مشخص می کند. بدون دسترسی فعالیت در شهر اتفاق نخواهد افتاد و بنابراین جنب و جوش و فعالیت در شهر نیازمند دسترسی و ایجاد شبکه ای در کالبد شهر است. بتلی و همکارانش، کیفیت دسترسی را نفوذ پذیری می نامند.

«نفوذ پذیری، طراحی نقشه کلی راه ها و بلوک های ساختمانی است، به گونه ای که بتواند بر امکان رفتن یا نرفتن مردم به یک مکان تاثیر گذارد. این مفهوم بر موضوع تامین ارتباط فیزیکی و بصری میان مکان ها تمرکز دارد.» [بتلی، ۱۳۸۲: ۶] نفوذ پذیری هر نظامی از فضاهای همگانی به تعداد راه های بالقوه ای که برای عبور از یک نقطه به نقطه دیگر در نظر گرفته شده بستگی دارد. این راه های بالقوه باید شفاف و دیدنی باشند، چرا که در غیر این صورت فقط کسانی می توانند از آن سود ببرند که از قبل نسبت به حوزه مربوطه آشنایی داشته باشند. «سه شیوه طراحی زیر موجب کاهش میزان نفوذ پذیری در فضاها را فراهم می نماید:

(۱) بزرگ در نظر گرفتن مقیاس ساخت و ساز. (۲) به کارگیری یک نظام سلسله مراتبی در سازماندهی

فضایی عرصه طراحی. (۳) جدایی سواره و پیاده» [همان: ۱۷]

۳-۲-۲-۲ اختلاط کاربری

«جایگیری انواع کاربری ها در محدوده طراحی، به گونه ای که بتواند بر تنوع قابلیت‌هایی که به مردم عرضه می گردد، تاثیر بگذارد. این مفهوم در قالب گوناگونی در کارکرد، فرم فیزیکی و همچنین اشخاص و گروه های اجتماعی در مکان ها، تعریف شده است.» [همان: ۶]

«بهترین محیط های شهری، آن هایی هستند که در آن ها کاربری ها ادغام شود و طیف متنوعی از فعالیت ها و تخصص ها به وجود آید. ادغام کاربری ها، محیط های ایمن و پویا پدید می آورد. علت جذابیت و امنیت عرصه عمومی این است که می تواند افراد مختلف را در زمان های متفاوت و برای اهداف گوناگون به خود بخواند. این کار نه تنها سبب افزایش تحرک و پویایی محیط می شود، بلکه امکان نظارت غیر رسمی بر عرصه عمومی را نیز فراهم می سازد.» [تیبالدز، ۱۳۸۳: ۵۴]

۳-۲-۲-۳ همه شمول بودن

شهرها و محیط های شهری، مامن روابط انسانی هستند. یکی از علت های اساسی که باعث می شود مرکز شهرها برای ما مهم جلوه کنند این است که آن ها، امکان ارتباط و تماس با افراد را برای ما فراهم می کنند؛ یعنی پایگاه دسترسی ما به دیگرانند. [همان: ۸۵]

کودک و نوجوان می باید در اجتماعی از مردان و زنان در سنین مختلف و با تناسل مطلوب احاطه شود، به گونه ای که خصلت ها و شعور فرهنگی اولیه را از طریق حواس پنجگانه و با اعتماد به شایستگی فرهنگی که آموخته است، بیابد و چیزهای غریب و بازهم غریب تر را تجربه کند؛ ناشناخته ها و شناختنی های بعدی را بفهمد تا بتواند با اطمینان این آموخته ها را به اشکال فرهنگی وسیع تر و متفاوت تری تبدیل کند. [جودت و دیگران، ۱۳۸۴: ۱۷۶]

۳-۲-۲-۴ ایمنی و امنیت

معیارهای شناخت و تحلیل امنیت در پهنه شهر به مولفه های اجتماعی، محیطی و کالبدی وابسته است. محیط های شهری بنا به شرایط اجتماعی موجود، یعنی شکل گیری فضاها، کارکرد فضاها، وجود

امکانات رفاهی و... می توانند بر میزان امنیت موثر باشند. ایجاد فضاهای آرام و به دور از نابسامانی اجتماعی و نیز افزایش کیفیت محیطی از طریق توجه به نیازهای اساسی زندگی شهری به عنوان مطلوبیت فضای شهری به حساب می آید. نشانه یک ناحیه شهری موفق آن است که فرد در خیابان های مملو از بیگانگان آن احساس امنیت فردی و اطمینان کند.

محیط های عمومی که بیش از اندازه لازم فضای خصوصی داشته باشند، می توانند عملاً زمینه های وقوع ناهنجاری ها و خشونت های اجتماعی را فراهم آورند. محیط های خصوصی هرچند آرامش روانی را تامین می کنند، همزمان می توانند محیطی امن برای بزهکاران و افراد ناهنجار باشند. «برای مثال پارک ها را به طور سنتی موهبتی برای مردم می دانند. در صورتی که این مردم هستند که با استفاده کردن یا استفاده نکردن از پارک ها باعث موفقیت یا شکست آنها می شوند. وجود کاربری های مختلط و تراکم مسکونی در خیابان های همجوار پارک استفاده کنندگانی را برای پارک فراهم می کند که در زمان های مختلف به پارک رفت و آمد می کنند. یک پارک عمومی که اطرافش کاربری یکنواختی دارد در بخشی از روز که استفاده ای ندارد نا امن است. پارک های خلوت خطرناک هستند و اثر منفی بر خیابان های اطراف دارند. خیابان هایی که اطراف این پارکها قرار دارند مکانی خطرناک شناخته شده و از آنها پرهیز می شود.» [جیکوبز، ۱۳۸۶: ۱۶۱]

به طور کلی می توان گفت ایجاد تعادل میان حریم امن خلوت در فضاهای عمومی، برای آرامش استفاده کنندگان در عین حفظ امکان اشراف بر این محیط ها می تواند کلید موفقیت در طراحی آنها باشد. در کنترل رفتارهای ناهنجار اجتماعی مانند بزه، اعتیاد و... کنترل حساب شده فضاهای خصوصی و خلوت تاثیر بسیار مهمی دارد.

۳-۲-۵ انعطاف پذیری

«مکانهایی که بتوانند برای منظرهای متنوعی به کار آیند، در مقایسه با مکان هایی که برای کاربری مشخص و محدودی طراحی شده اند حق انتخاب های بیشتری را به کاربران عرضه می دارند. محیط هایی که قابلیت عرضه چنین گزینه هایی را داشته باشند، دارای کیفیتی هستند که آن را «انعطاف

پذیری” می نامند. اندیشه برخی طراحان در فضای بیرونی همگانی، حول تخصصی کردن فضا برای انواع فعالیت ها می چرخد. فضاهایی که هر کدام مشخصا از هم جدا شده باشد. اما فعالیت های جاری در فضاهای همگانی، فعالیت های همگانی هستند و جدایی این فعالیت ها از همدیگر با استناد به دلایل محرومیت، دارای منطق عملکردی ضعیفی است. در واقع، در فضاهای همگانی، این خود فعالیت ها هستند که هر کدام به عنوان یک عامل پشتیبان مهم برای سایر فعالیت ها عمل می کنند. مردم برای این به فضای همگانی می آیند که مردمان دیگر را تجربه کنند. بنابراین اگر فضای همگانی برای فعالیت های منفک از همدیگر به واحدهای جدا از هم قطعه قطعه شود، قسمت اعظم انعطاف پذیری آن از بین می رود.» [بنتلی، ۱۳۸۲: ۱۵۷]

۳-۲-۳ نقش فضاهای شهری در زندگی و روابط اجتماعی

«رفتار اجتماعی، ویژگی بنیادین زندگی همه موجودات زنده است، اما در انسان ها پیچیدگی های بیشتری دارد. روابط اجتماعی به انگیزش اجتماعی و پاسخ آن که انگیزشی برای پاسخ های بعدی است، بستگی دارد.» [پاکزاد، ۱۳۸۸: ۵۴۳]

ساده ترین عنصر زندگی مشترک انسانی، کنش اجتماعی است. کنش اجتماعی، سلسله حرکات بارزی است که انسان برای دست یابی به هدفی نسبی به انسانی دیگر انجام می دهد. افراد به برقراری رابطه اجتماعی نیاز ذاتی دارند و به همین دلیل موقعیت هایی فراهم می آورند تا بتوانند رابطه اجتماعی را تجربه کنند.

در واقع می توان گفت بعد از خانواده، اجتماع و حضور در فضاهای شهری نقش مهمی در برقراری روابط اجتماعی انسانها دارد. چراکه شهرها فقط حاصل فشردگی جمعیت در یک مکان خاص نیستند. بلکه روحی حاکم بر این جمعیت وجود دارد که روابط آنها را با یکدیگر تنظیم و احساس تعلق ایجاد می کند و در نهایت احساس شهروندی به وجود می آورد.

طراحی شهری باید بر آن باشد که تمام ارتباط های رفتاری و اجتماعی را که مرتبط با محیط شهری است، تعریف کند و بیشترین تطابق را میان محیط و رفتارهای مناسب اجتماعی یا تعاملات و مراودات

جمعی فراهم کند و حتی از طریق طراحی محیط شهری از ارتکاب جرائم شهری، جلوگیری به عمل آورد. در هر صورت طراحی فضای شهری باید حس آرامش را بیروRAND و موجب رونق ارتباط های شهروندی شود. در جدول ۳-۴ می توان برخی از اصول زیر بنایی اجتماعی را که در فضاهای شهری باید بستر حضور یابد، مورد اشاره قرار می گیرد. [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۸]

جدول ۳-۴: اهداف اجتماعی در طراحی فضاهای شهری [محمودی نژاد و صادقی، ۱۳۸۸: ۱۶۸]

۱	تقویت راه های ارتباطی، شخصی، بصری، گفتاری و دیداری در بستر تعاملات اجتماعی.
۲	احساس تعلق خاطر به فضاهای شهری و شکل گیری آرامش درونی و آسایش بیرونی.
۳	نقش تسهیل کننده و نه بازدارنده در فعالیت های اجتماعی شهروندی و هدایت در مسیر مطلوب و بهنجار.
۴	تقویت احساس تعلق به جامعه و کمک به شکل گیری سرمایه های اجتماعی.
۵	پاسخ گویی به تمام گروه های اجتماعی و خاصه گروه های آسیب پذیر و برابری اجتماعی-فضایی
۶	ایجاد تجربه های بیادماندنی و ارزشمند و بر انگیزش حس کاوش و تعلق در فضاهای شهری.

۳-۲-۴ تعامل کودک با محیط و فضای شهری

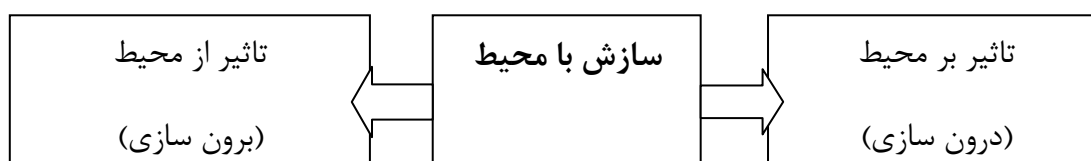
در نظریه فضای هستی شولتز اساسی ترین بخش بحث رابطه انسان و ادراک محیط، نحوه نگرش انسان به محیط اطرافش است. ریشه های ادراک محیط از هنگام کودکی انسان دیده می شود و بر اساس یافته های تجربی روانشناسان محیط، به دوره های دیگر رشد انسان بسط داده می شود. کودک از هنگام ارتباط با محیط اطرافش انواع پدیده ها و یا اشیاء را می بیند. برای این ارتباط دو مرحله متفاوت قائل شده اند. نخست اینکه در یک دوره کودک نسبت به پدیده های ثابت و متغیر جستجوی خاصی را انجام نمی دهد. در مرحله دیگر او فرا می گیرد که چگونه بین اشیاء ثابت و متغیر تفاوت قائل

شود. [شولتز نوربرگ، ۱۳۵۳: ۲۸] در اینجا نکته بسیار اساسی در تمایز بین اشیاء نهفته است. از این هنگام است که اشیاء ثابت مرجعی می سازند برای دیگر اشیاء متغییر. در اینجا «مفهوم فضا و تصور فضا به عنوان نظامی از مکان ها برای یافتن یک محل اتکای وجودی شرط لازم است» [پیاژه و اینهلدر، ۱۳۸۳: ۸۲]

ژان پیاژه یکی از مشهورترین روانشناسان کودک در خصوص رشد و یادگیری کودک معتقد است: «کودکان جهان هستی را متفاوت از بزرگسالان می بینند و آنها از راه تجربه مستقیم با محیط پیرامون به درک و فهم امور می پردازند. ریشه های ادراک محیطی در کودکی انسان نهفته است.» [سیف، ۱۳۷۹: ۲۹]

کودک مانند سایر موجودات زنده تمایل دارد با محیطی که در آن زندگی می کند سازش نماید و خود را با آن منطبق سازد. کودک در ابتدا سعی می کند که محیط را با سیستم درونی و هوش خود سازش دهد، ولی چون این همیشه نمی تواند امکان پذیر باشد و کودک با موارد و مسائلی مواجه می شود که با تجارب قبلی اش متناسب نیست، از این رو خود را با تجربه جدید سازگار می نماید. به طور کلی سازش با محیط را می توان تعادلی بین درونسازی و برونسازی دانست. [بدری، ۱۳۶۶: ۲۲]

نمودار ۳-۲: نحوه ارتباط کودک با محیط [مقدم، ۱۳۶۶: ۲۹]

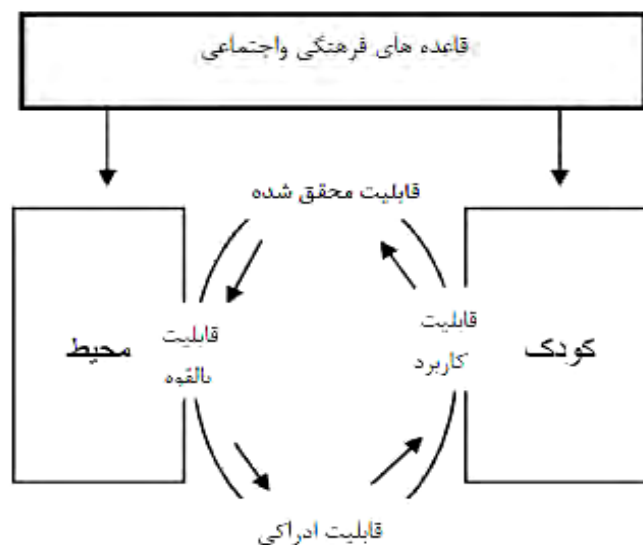

تجربه ی هر فرد در زندگی و مهارت هایی که کسب می نماید مربوط به شرایط محیطی و محصول تاثیر متقابل میان آن فرد و محیطی است که در آن زندگی می کند، فعالیت به عنوان عامل اصلی رشد و یادگیری کودک فرآیندی است که در ارتباط با فضا و محیط کودک، رشد همه جانبه او را موجب می گردد و محیط با ایجاد فرصت و تحریک و تشویق کودک در رفتار او تاثیر می گذارد. از این رو محیط باید مناسب رشد کودک طراحی شود.

محیط می تواند برای کودکان قابلیت های مختلفی داشته باشد. در حالی که بخشی از قابلیت های محیط جنبه فیزیکی و فیزیولوژیکی دارند، بخشی دیگر از قابلیت ها تحت تاثیر عامل های فرهنگی و اجتماعی هستند. برای مثال بالا رفتن از درخت برای بیشتر کودکان قابل ادراک و جذاب است، اما بزرگسالان می توانند به دلیل خطرهای احتمالی، کودک را از این کار باز دارند و یا به منظور تقویت جسارت و شجاعت کودک، وی را به این کار تشویق کنند. [Kytta, 2002:22]

در نمودار ۳-۳ می توان قابلیت های محیط را در خدمت بروز استعداد های بالقوه کودک از جمله رشد خلاقیت قرار داد.

نمودار ۳-۳: انواع قابلیت های محیط برای کودکان [Kytta, 2002:102]

در واقع می توان گفت منظور از ایجاد محیط مناسب برای کودکان فراهم نمودن بستر و عاملی موثر جهت تحقق قابلیت های بالقوه وجودی برای شناخت وجوه شخصیتی و جسمی و تامین رشد کامل آنهاست. محیط و فضای شهری می تواند به عنوان بستری برای شکل گیری قالب های فطری و طرح کلی ابعاد وجودی کودک و از سوی دیگر عاملی موثر برای پایه ریزی و گسترش داشته های ذهنی،

محتوای شناخت و مهارت های بدنی او باشد، چرا که رشد کودک مستلزم حضور در محیط اجتماعی بزرگتر است.

در محیط شهری «کودکان به فضاهایی که بتوانند با بهره گیری از خلاقیت خود بخشهایی از آن را تغییر دهند نیازمندند. محیطی که اجازه دستکاری و جستجوی کودک را فراهم نکند، نمیتواند پاسخگوی نیازهای کودک باشد. محیطی که بتواند مطلبی را به واسطه ی کنجکاوی و یافتن بیاموزد، محیطی است خلاق برای کودک. با این حال متأسفانه محیطهای شهری در بسیاری از شهرهای کوچک و بزرگ بیانگر نوعی محرومیت و ضعف در جلب کنجکاوی، تخیل و ایجاد انگیزه، فعالیت، تحرک و بازی برای کودکان می باشد. کودکان نیازمند محیط هایی هستند که آنان را مخاطب قرار دهد، به چالش وادارد و توجه آنان را جلب کند تا آنها مشاهده کنند و بیاموزند.» [جوهری تیموری و دیگران، ۱۳۹۲: ۳]

۳-۲-۴- ضرورت ایجاد فضاهای شهری مناسب کودکان در شهر

یکی از موارد مهم در عرصه های زندگی شهری، ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است. کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگونند، تماس می گیرند. چنین فضاهایی به عنوان زبان گویای شهر محسوب شده و مهمترین عامل ارتباط شهر با تمام اقشار است. «درخواست برای ایجاد فضاهای شهری دوستدار کودک، ریشه در شناخت این موضوع دارد که شهرها خانه هایی جهت افزایش حمایت از حقوق کودکان هستند. با این وجود بسیاری از شهرهایی که ایده آل بچه ها نیستند، دولت هایی را دارند که اقدامات اندکی در این جهت بر می دارند. ایجاد محیط های شهری که واقعا از جامعه کودکان حمایت کنند مستلزم بررسی مختلف محلی، ملی و جهانی است. شهر را نباید فقط محل سکونت دسته ای از افراد و مرکز قرارداده دانست، بلکه آن متشکل از روحيات، افکار، آداب و رسوم و احساسات خاص همه افراد است.» [کیانی، ۱۳۹۱: ۵۳]

۳-۳ شهر دوستدار کودک و مفهوم آن

به گزارش یونیسف (۲۰۰۴)، امروزه میلیون ها نفر از کودکان شهری در فقر شدید و محیط های پرخطر برای زندگی به سر می برند. همچنین می افزاید: شهرداری ها باید در راس تصمیم گیری های خود به کودکان توجه نمایند. در گزارشی با عنوان "فقر و محرومیت در بین کودکان شهری" کول گوتام^۴ اظهار داشت، میلیون ها کودک در شهرها از خدمات اجتماعی اساسی نظیر آموزش و بهداشت، امکانات رفاهی و تفریحی و... محرومند، و شاهد زنده از کسانی هستند که جهان، حمایت خود را از آن ها دریغ داشته است. این کودکان مستحق زندگی در محیط ایمن هستند و به کسانی احتیاج دارند تا آن ها را از استثمار و سوء استفاده ها محافظت نمایند. [صفوی مقدم، ۱۳۹۲: ۳]

مفهوم شهر دوستدار کودک به این معنی است که دولتمردان چگونه این شهرها را بر اساس علائق بچه ها اداره می کنند و به شکل قابل توجهی به بهترین خواسته های کودکان در تصمیم گیری ها توجه می کنند. شهر دوستدار کودک، به شهرهایی گفته می شود که در آن، حقوق اساسی بچه ها مثل سلامت، حمل و نقل، حمایت، امور تفریحی، آموزش و فرهنگ رعایت می شود. بر این اساس بچه ها به عنوان شهروندانی تعریف شده اند که حقوقی دارند و حق دارند نظراتشان را ابراز کنند.

« مفهوم شهر دوستدار کودک، بر یک وضعیت کاملاً ایدئال و یا یک الگوی استاندارد دلالت ندارد. این مفهوم چهارچوبی است برای مساعدت به شهرها، برای اینکه در همه ابعاد محیطی، حاکمیتی و خدماتی آن مطلوب وضعیت کودکان باشد. » [گلسون و دیگران، ۱۳۹۲: ۵۵]

۳-۳-۱ ویژگی های شهر دوستدار کودک

مطابق با نظر یونیسف (2001)، شهر دوستدار کودک نیازمند ویژگی های بنیادینی است که تعیین می کند شهرها قادر به اجرای اصول کنوانسیون حقوق کودکان هستند. این ویژگی ها در جدول ۳-۵ فهرست شده اند: [UNICEF, 2001a]

ردیف	ویژگی ها و خصوصیات شهر دوستدار کودک
۱	دسترسی مناسب همه کودکان به خدمات بهداشتی ضروری و با کیفیت و قیمت مناسب، آب تمیز، تخلیه فاضلاب مناسب و تفکیک زباله قابل اطمینان؛
۲	مقامات محلی تضمین می کنند که خط مشی ها، تخصیص منابع و اعمال حاکمیت به شیوه ای خواهد بود که به بهترین وجهی منافع کودکان را برآورده سازد؛
۳	محیط ها و وضعیت امنی که رشد کودکان در همه سنین را با فرصت هایی برای تفریح، آموزش، تعامل اجتماعی، رشد فیزیولوژیکی و ابزار فرهنگی همراه می کند؛
۴	آینده ای پایدار، تحت شرایط اقتصادی و اجتماعی مناسب و حمایت از تاثیرات سوء زیست محیطی و بلایای طبیعی؛
۵	کودکان حق مشارکت در تصمیم گیری هایی که بر زندگی آنان تاثیر می گذارد را دارند و فرصت هایی برای بیان عقاید خود را دارا هستند؛
۶	توجه خاصی به کودکان محروم می شود، همچون کسانی که در خیابان ها کار یا زندگی می کنند، از نظر جنسی استثمار می شوند، در وضعیت معلولیت و یا بدون حمایت خانواده زندگی می کنند؛
۷	عدم تبعیض بر مبنای جنس، پیش زمینه قومی و یا پایگاه های اقتصادی و اجتماعی.

۳-۴ نیازهای کودک در فضا بر اساس هرم مازلو

نظریه مازلو درباره انگیزش در واقع هسته نظریه شخصیت او را تشکیل می دهد. به نظر او هر فردی دارای تعدادی نیازهای ذاتی است که فعال کننده و هدایت کننده رفتارهای اوست. وی سلسله مراتبی را در برآورده شدن این نیازها ارائه کرده که از نیازهای جسمانی تا نیازهای خلاقیت و خود شکوفایی

ادامه می یابد. به نظر وی بدون رفع نیازهای پایین تر، انگیزه ای برای رفع نیازهای بالاتر ایجاد نمی شود. البته صعود در این سلسله مراتب به صورت رفع کامل هر نیاز نبوده، با رفع درصدی از هر نیاز می توان به نیازهای بالاتر پرداخت.

نیازهای ذکر شده از سوی مازلو تشکیل سلسله مراتبی می دهند که از لحاظ امنیت به ترتیب زیر قرار می گیرند مطابق جدول ۳-۶: [آزموده، ۱۳۹۱: ۲۸]

جدول ۳-۶: نیازهای کودک در فضا بر اساس هرم مازلو [آزموده، ۱۳۹۱: ۲۸]

نیازها	ما به ازای نیازها در فضای ویژه کودک
نیازهای جسمانی	راحتی، آسایش، سلامت، تسهیلات کافی، تعادل مبتنی بر شرایط اکولوژیک
نیاز به ایمنی و امنیت	نظارت و مراقبت، محصوریت، سلسله مراتب، وضوح و قابل پیش بینی بودن، کودکواری، رعایت عرصه های خصوصی، نفوذ پذیری.
نیاز به محبت و وابستگی	ایجاد حس تعلق و مکان، سازگاری بصری، هویت، امکان برقراری روابط اجتماعی با سایر کودکان، امکان بازی مشارکتی کودکان و بزرگسالان.
نیاز به عزت نفس	مالکیت، فردیت، تعلق به گروه و مکان، مقیاس کودکانه، انعطاف پذیری.
نیاز به خود شکوفایی	تنوع، چالش برانگیزی، فرصت هایی برای شخصی سازی، مشارکت کودک در ساخت منظر.

۳-۵ نیازهای کودک در فضاهای شهری

کودکان و نوجوانان گروه مهمی از استفاده کنندگان فضاهای شهری از جمله فضاهای باز محلات مسکونی در مقیاس کوی و کوچه (واحد همسایگی)، خیابانها، پیاده روها، میادین، بوستان کودک و ... میباشند. این فضاها بخش عمده ای از زمان و محیط زندگی روزانه کودکان و نوجوانان را به خود اختصاص میدهند و به همین دلیل ارتقاء کیفیت این فضاها میتواند در رشد فردی، تعاملات اجتماعی،

تقویت حس تعاون و حتی آموزش آنان موثر باشد. در سالهای اخیر بخش قابل توجهی از اوقات فراغت کودکان به تماشای تلویزیون سپری میشود که نتیجه آن کاهش تحرک فیزیکی، آگاهی های محیطی و عدم تعامل آنان با محیط پیرامون میشود. از این رو طراحی مناسب عناصر فضاهای شهری می تواند بستر تعاملات اجتماعی و مشارکت عمومی کودکان در فعالیتهای و روابط اجتماعی باشد.

«برای کودکان یک محیط شهری خوب، محیطی است که انتظارات کودکی آنها را برآورده سازد. این محیط باید ضمن برقراری ارتباط منطقی با کودک و شرایط او، مکان هایی را که برای کودک در دسترس باشد و به نیازهای او پاسخ دهد، فراهم آورده و عرضه نماید. کودک در چنین شهری امکان بیان عقاید خود را داشته و می تواند مشارکت داشته باشد.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۱۳]

به منظور ارتقاء کیفیت فضاهای شهری برای کودکان، لازم است نیازهای آنان مورد بررسی و تحلیل واقع گردد. در این راستا، نیازهای کودکان در فضاهای شهری را می توان در قالب های زیر دسته بندی کرد:

۳-۵-۱ آسایش، ایمنی و امنیت: به دنبال دگرگونی شهرها و همچنین در پی افزایش جمعیت و روند رو به رشد انبوه سازی، متأسفانه کودکان و نیازهایشان مدنظر واقع نشدند. در پی اینگونه تخریب کالبدی شهرها و از هم گسیختگی بافتهای تاریخی، کودکان همان مکانهای گذشته را نیز از دست دادند و مجبور به عقب نشینی در درون خانه ها شدند. این مسئله بدین جا نیز خاتمه نیافت و به دنبال تبدیل خانه های خصوصی به مجتمع های مسکونی فضای امن حیاط نیز از بین رفت. امروزه محیط های شهری چنانچه دارای طراحی خوبی نیز باشند، اینطور به نظر میرسد که کودکان و شرایط آنان را در طراحی محیط های شهری در نظر نگرفته اند، به گونه ای که ترس و وحشت از فضای شهری خصوصاً خیابانها و برداشت آنها از محیط زندگی شهریشان را میتوان به وضوح در نقاشی های آنها مشاهده نمود. ترس و واهمه ای که دامن گیر والدین آنها نیز شده است تا جایی که ترجیح میدهند کودکان خود را در خانه محبوس نموده و یا خود، آن ها را همراهی نمایند که این عامل نیز دارای پیامدهای منفی میباشد. این عمل علاوه بر وابستگی همیشگی کودک به والدینش، او را از تعاملات زندگی اجتماعی بازداشته و

امکان برخورد با واقعیتها و تجربیات را از او سلب مینماید. امروزه با نگاهی عمیق به محله های مسکونی جدید در می یابیم که دیگر این محله ها نیز جایگاه توقف، تامل یا بازی کودکان نمیباشند بلکه تبدیل به مسیری پر رفت و آمد شده اند که امنیت کودکان در آن به خطر میافتد در صورتیکه این فضاها دارای اهمیتی ویژه هستند زیرا این فضاها اولین مکانی میباشند که به کودکان امکان ارتباط مناسب با دنیای خارج را میدهند و در سنین بالاتر واسطه ی تماس آنها با شهر خواهند شد. [پهلوان زاده و سهرابی، ۱۳۸۵]

با توجه به اینکه رفتار کودک در فضای باز بسیار متغیر و سیال است، بایستی بتواند به سهولت و بدون گم شدن، در فضا حرکت کرده و ضمن کشف زوایای ناپیدای محیط، از محدوده ی فضایی که در آن حرکت می کند نیز خارج نشود. بنابراین سهولت دسترسی به فضاهای مورد نظر کودک، به منظور آسایش و آرامش وی، دارای اهمیت می باشد.

«در واقع می توان گفت بخش مهمی از احساس امنیت که در دوران کودکی شکل گرفته و بر شخصیت بزرگسالی تاثیر گذار است، در فضا و محیط اطراف ایجاد شده و یا از آن تاثیر می پذیرد. در عین حال، احساس هر گونه فشار روانی، روحی و یا جسمی می تواند به احساس نا امنی منجر شود. در جاهای وسیع و بزرگ شهری کودکان احساس گم شدن یا بیش از حد در معرض توجه بودن را دارند برای اجتناب از احساس نا امنی بایستی در طراحی فضاهای شهری از عناصر و فرم های آشنا استفاده کرد.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۱۴]

۳-۵-۲ پیوند با طبیعت: کودکان بهتر و راحت تر از بزرگسالان با طبیعت ارتباط برقرار می

کنند. طبیعت و کودک هردو مانند هم ساده، طبیعی، بی ریا، بی تزویر، خوش قلب و مهربان اند. به این ترتیب او بسیار راحت با طبیعت ارتباط برقرار کرده و از آن می آموزد. کودک از ظرافت و دقت طبیعت در شگفت است و در پی کشف اسرار آن است.

«محیط ها و فضاهای باز مانند فضاهای سبز در ادراکات و رفتارهای کودکان و تامین رشد خلاقیت آن ها نقش به سزایی دارد. فضای شهری باید طبیعت را به داخل شهرها بکشانند. باید کودکان با تمام پدیده

های طبیعت مانند آب، گیاه و درخت و... در ارتباط باشند. کودکان از این طریق می آموزند و می فهمند که به طبیعت عشق بورزند. برای مثال یک کودک با مشاهده یک درخت خزان پذیر، اولین اطلاعاتش را در زمینه چرخه زندگی و فصول به دست می آورد.» [همان: ۱۵]

به طور کلی می توان گفت طبیعت و عناصر طبیعی نقش موثری در رشد و خلاقیت کودکان دارد. تحریک کنندگی عناصر طبیعی بر کنجکاوی تاثیر می گذارد زیرا کنجکاوی، با میل به دانستن و ایجاد سؤال برای کودک همراه است. وجود اختلاف در شکل ظاهری عناصر طبیعی (آب، نور، گیاه و مانند آن) و امکان به کارگیری آنها به شیوه های گوناگون که آن را «تنوع پذیری عناصر طبیعی» می نامیم، می تواند برای ذهن جستجوگر کودک ایجاد سؤال کند و زمینه کنجکاوی او را فراهم نماید. مرحله کنجکاوی یکی از مراحل فرایند خلاقیت به شمار می آید؛ از این رو ویژگی تنوع پذیری عناصر طبیعی در ارتقا خلاقیت کودک مؤثر است. برای مثال گیاهان با شکل، رنگ و اندازه گل و برگ گوناگون در فصول مختلف به تنوع فضا کمک می کنند یا وجود رنگ های گوناگون طیف نور با بهره گیری از شیشه های رنگی و یا ایجاد حوض، فواره، آبشار و آکواریوم، برای تنوع فضا مؤثر است و می توان در طراحی فضاهای شهری، از تفاوت ها و تنوع های عناصر طبیعی برای برقراری ارتباط کودک با فضاهای شهری، سود جست.

۳-۵-۳ برانگیزی خلاقیت: «خلاقیت و قابلیتهای فردی هر انسانی در دوران کودکی پایه

گذاری می گردد. خلاقیت کودکان به قدرت خیال پردازی آنان بستگی دارد و بهترین زمان پیشرفت برای خلاقیت و تخیل در سنین ۲ تا ۱۱ سالگی است. کودک طی این سالها از محیط تاثیر بیشتری میگیرد و در مورد محیط خود به طور طبیعی کنجکاو است. کودکان به فضاهایی که بتوانند با بهره گیری از خلاقیت خود بخشهایی از آن را تغییر دهند نیازمندند. محیطی که اجازه دستکاری و جستجوی کودک را فراهم نکند، نمیتواند پاسخگوی نیازهای کودک باشد. محیطی که بتواند مطلبی را به واسطه ی کنجکاوی و یافتن بیاموزد محیطی است خلاق برای کودک.» [جوهری تیموری و دیگران، ۱۳۹۲: ۵] کنجکاوی، بازی و خیال پردازی کودکان در ارتقای خلاقیت آنان مؤثر است. بازی

علاوه بر انگیزش خلاقیت، باعث ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی آنان نیز می‌گردد. برای مثال بازی با آب یکی از بهترین، اساسی‌ترین و لذت بخش‌ترین کارهایی است که کودکان انجام می‌دهند. آب جاذبه‌ای سحرآمیز برای آن‌ها دارد. کودکی که با آب بازی می‌کند، در حال یادگیری علت و معلول گرما و سرما، جاری شدن و فرو رفتن در زمین است. آب بازی، باعث تسکین عصبانیت‌های کودک شده و کودک از طریق آن از ناراحتی‌ها، فشارها و تنش‌ها رهایی یافته و احساس آرامش می‌کند. کودکان آب بازی را بسیار دوست دارند از این طریق می‌توان مفاهیم و مطالب بسیاری را به آن‌ها آموخت و موجبات رشد مهارت‌ها و توانایی‌های مختلف آن‌ها، نظیر رشد خلاقیت و ابتکار، رشد شناختی، رشد عاطفی و هیجانی و رشد اجتماعی شد.

۳-۵-۴ تعامل و مشارکت: «کودکان به فضاهایی که دارای پتانسیل و متنوع برای رشد شناختی

و توسعه‌ی ارتباطات اجتماعی باشند نیاز دارند. بزرگترین و مناسب‌ترین زمینه‌ی برخورد با هم‌نوعان و همسالان و امکان‌بازشناسی شخصیتی در محیط شهری برای او فراهم می‌گردد. در چنین فضایی کودکان برای اولین بار پس از تجربه‌ی خانواده، عضویت مستقل یک اجتماع بزرگتر را پذیرا، میشوند. کودک علاوه بر داشتن تعامل با همسالان، نیاز دارد تا با محیط اطراف خود نیز ارتباط برقرار نماید، به گونه‌ای که این تعامل از شکل‌گیری شخصیت تا رشد جسمی و ذهنی کودک را در بر می‌گیرد. [همان: ۶]

۳-۵-۵ جذابیت و تازگی: استفاده از رنگ‌ها و بافت‌های مختلف در کف‌سازی برای کودکان

بسیار جذاب است و می‌تواند نقش‌های عملکردی چون مرزبندی محوطه‌ها، نشان دادن تغییر جهت، تمییز مکان‌های استراحت و غیره را ایفا کند. جذابیت و سرزندگی خیابان‌ها یکی از مهمترین ابعاد جذابیت یک شهر برای شهروندان بالاحص کودکان است. نکته دیگری که شهر را می‌تواند علاوه بر جذاب تر شدن برای کودکان، خاطره‌انگیز کند، استفاده از هنرهای تجسمی است. این گونه هنرها با ایجاد تصویری به یاد ماندنی از خود در ذهن بیننده به خاطره‌انگیز کردن شهر کمک می‌کند. علاوه بر

این حضور هنرهای تجسمی در فضای شهری سبب می شود نه تنها فضای شهر با تمام آشفتگی هایش برای رهگذران لطیف تر شود بلکه عرصه بسیار مناسبی برای ورود هنر به شهر است [آزموده، ۱۳۹۱: ۱۶]

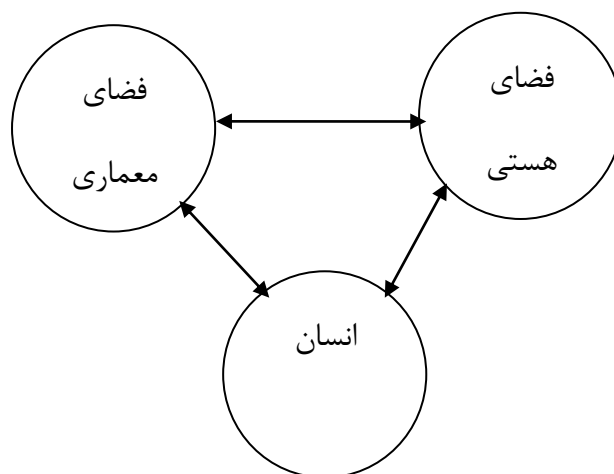
۳-۵-۶ خوانایی: یکی از موارد بسیار با اهمیت در فضای شهری اجتناب از حس گم گشتگی و در نتیجه نا امنی برای همه شهروندان بالاخص کودکان است. با توجه به عدم توانایی کودکان در خواندن تابلوهای اطلاع رسانی و علائم گرافیکی موجود، طراحان منظر شهری بایستی به دنبال راه های دیگری برای ایجاد خوانایی در سطح شهر باشند. استفاده از علائم گرافیکی و بصری ساده و آشنا برای کودک، یکی از نکاتی است که می تواند مورد توجه قرار گیرد. نورپردازی مناسب در شب از نکات دیگری است که عناصر سازمان فضایی و نشانه ها را برجسته ساخته و شهر را در شب خوانا می سازد و نیز از ترس کودکان برای حضور در شب می کاهد. [همان: ۱۷]

۳-۵-۷ مقیاس: تناسب فضای مطلوب کودکان در کارایی این فضاها و رفتار محیطی آن ها نقش به سزایی دارد. تحقیقات نشان می دهد که هرچه مقیاس فضا با کودک متناسب تر باشد، کیفیت فضا و تنوع بازی های کودکان در آن فضا بیشتر می شود.

۳-۶ فضای معماری و ادراک محیط:

فضای معماری، فضایی کالبدی است که به صورت بصری قابل درک می باشد و هدفی خاص را دنبال می کند که القاء هدف آن در تمام افراد جامعه و در سطوح فکری مختلف تقریباً یکسان می باشد. «شولتز دیدی نو از فضای معماری را مطرح می کند. بارزترین وجه این نگاه حضور عمیق انسان در فهم فضا و ایجاد یک رابطه سه گانه بین انسان، فضای هستی و فضای معماری است:

نمودار ۳-۴: رابطه سه گانه بین انسان، فضای هستی و فضای معماری بر اساس نگاه شولتز [معماریان، ۱۳۸۴: ۳۲۴]

در این نگاه انسان موجودی متفکر است که سعی می نماید با شرایطی که محیط فرا روی او قرار می دهد آنرا معنی دار سازد. انسانی که پا به فضای هستی می گذارد در آن تفکر نموده و با درک آن به آفرینش فضا یا «قوام بخشیدن به فضای هستی» می پردازد. [معماریان، ۱۳۸۴: ۳۲۴]

۳-۶-۱ دریافت حسی و هوشی کودک از فضا

مفهوم مکان یا فضا در کودکان بسیار زود ظاهر می شود. کودکان بسیار زود از جای اشیاء و وسعت و فاصله آنها تصویری به دست می آورند. دست زدن به اشیاء و راه رفتن، اصطلاحات خاص مانند چپ و راست و بالا و پایین و مانند آن وضع اشیاء را در فضا روشن تر می سازد. در دوره قبل از دبستان فضا و مکان در حیطه ادراک حسی قرار دارد، یعنی فضا و مکان را به صورت عینی (بصری، لمسی و حرکتی) درک می کند و هنوز قادر نیست به صورت ذهنی از آن درکی داشته باشد. اما در دوره دبستان، کودک به تدریج آماده می شود که مفهوم مکان را بسیار گسترده تر از دوره قبل و نه تنها به صورت محسوس آن درک کند. کودک از طریق تجزیه و تحلیل دنیای اطرافش فضا را درک می کند. این کار را از طریق شناختن اشیاء اطرافش شروع می کند و برای شناختن محیط از تمام حواسش استفاده می کند، به همین ترتیب قدرت هوشی و ذهنی او افزایش می یابد. این شناخت در ارتباط تنگاتنگ با این پیشرفت هوشی و حسی قرار دارد.

کودک باید در برخورد با احجام و بناها و همین طور در ارتباط و زندگی درون آنها احساس راحتی، عدم ترس و آرامش کند. تاریکی بیش از هر چیز دیگری به اضافه فرمهای نامتناسب او را می ترساند. فضاهایی با رنگهای شاد و روشن و گاهی رنگهایی با فرمهای نامشخص (مثل حالتی که در نقاشی با آبرنگ پدیدمی آید) موضوعات رویائی و خیال انگیز را القا می کند و در کودک احساسی چون عاطفی، مهربان، رویائی و پروازدهنده بودن را القا می کند. همچنان که فضاها برای کودکانی با سن بالاتر طراحی گردد از رنگهایی ملایم با مرزهای مشخص، جزئیات بیشتر در بنا و انحنای نرم در طراحی فضا می توان استفاده کرد. ادراک فضا کار بسیار دشواری است. کودک باید در عین حال هم خود را از دنیای اطرافش تمیز دهد و هم این دنیا را تجزیه و تحلیل کند. این عمل را بوسیله شناختن اشیاء اطرافش انجام می دهد.

۳-۷ نقد و تاثیر فضاهای اختصاص داده شده به کودکان

کودکان امروز، نیروهای کاری آتی هر کشور محسوب می شوند و از این روی سلامت و رفاه آنان، تامین کننده سلامت اجتماعی فردای جامعه خواهد بود. فرایند رشد کودک شامل مراحل گوناگونی است که توجه به آن از منظر سلامت اجتماعی حایز اهمیت است ولیکن آنچه از اهمیت دو چندان برخوردار است، فراهم سازی محیط هایی است که رشد و بالندگی در خور و شایسته ای را برای این گروه سنی مهیا سازد.

بررسی ها نشان داده که پارک ها و محیط های باز شهری تاثیر به سزایی در رشد کودکان خواهد داشت. نقش پارک ها به اندازه ای حایز اهمیت است که آن را از یک محیط تفریحی فراتر برده است و این بدان مفهوم است که پارک های شهری به فاکتوری مهم در توسعه شهری بدل شده اند و بدین لحاظ ایمن سازی این دسته از محیط های عمومی که در بر گیرنده گروه های شناور اجتماعی هستند اجتناب ناپذیر است، به بیان دیگر بازی، نقش مهمی در رشد کودک داشته و از این روست که ایمن

سازی محیط های ذیربط ضرورت خواهد داشت. [Sherker, 2005:122]

در واقع می توان گفت بچه ها تمایل دارند که برای لذت بردن از بازی و تفریح به فعالیت بپردازند. بازی در عین شادی آفرینی به نوعی یک کار و فعالیتی جدی برای کودک تلقی می شود. با این رویکرد، برای هدایت بازی کودکان و ارتقاء آن بهتر است تلاش شود تا بازی زمینه را برای تفکر مثبت و اندیشه خلاق و سازنده فراهم ساخته، مهارت اندامی کودک را ارتقاء بخشیده و در کودک کنجکاوی سازنده را فراهم آورد. مضافاً اینکه کودک را به فکر کردن برای کشف محیط اطرافش تشویق نموده و در عین حال ضمن ایمن بودن، جذابیت های لازم را نیز داشته باشد.

انسان از نظر فیزیولوژیکی نیاز به جنبش و حرکت دارد و بازی جزئی از زندگی انسان از بدو تولد تا زمان مرگ است و در کل تاریخچه بشریت مندرج است. از دیدگاه انجمن بین المللی حقوق بازی برای کودکان، بازی ارتباط، بیان و همچنین ترکیب فکر و عمل است که احساس رضایت و خشنودی کودکان را به دنبال دارد.

۳-۸ فضاهای بازی کودکان در شهر

در شهرسازی سنتی ما به دلیل هویت مندی و احساس تعلق ساکنان به فضا، کودکان به راحتی می توانستند فضای مورد نیاز خود را برای بازی بیابند. کودکان از طبیعت که جزئی از آن هستند، جدا نبودند. اما امروزه محدودیت های فضایی و تغییر شیوه زندگی موجب شده تا روش بازی کودکان کاملاً متفاوت از نسل قبل شود.

طراحی شهرهای ما حتی برای زندگی روزمره بزرگسالان سالم نیز به سختی جوابگوست؛ تا چه رسد به کودکان که به دلیل شرایط سنی، جسمی و روحی ویژه، تفاوت های آشکاری با سایر شهروندان دارند. فضاهای بازی کودکان از جمله تمهیداتی هستند که باید نیازهای کودکان را در تمام زمینه ها تامین کنند فضای بازی کودکان، محیطی است که آنها در آن باید آزادانه و آسوده از وسایل، استفاده کنند و آرامش روان داشته باشند همچنین نیازهای آنها از جهات مختلف برآورده شود. یکی از مهمترین عوامل رشد و بالندگی کودکان ارتباط مستقیم آنان با فضای باز و طبیعت زنده است که امکان رشد و پرورش استعداد، خلاقیت و سلامت کودکان را فراهم می آورد. در نتیجه تامین محل

بازی کودکان و رضایت آنها و اطمینان والدین از سرگرمی سالم و رشد و امنیت فرزندان و نیز کیفیت این فضا از عوامل اثر گذار بر بازی کودکان است. [سجادی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۲]

در واقع می توان گفت طبیعت شهری می تواند برای کودکان مهمتر از مناطق غیر مسکونی دست نخورده باشد، به این دلیل که طبیعت شهری در زندگی روزانه آنها و در یک محیط آشنا برای آنان در دسترس است. [Meyer, 2005] دسترسی به فضای سبز و طبیعت، همچنین یکی از الزامات یونیسف برای شهر دوستدار کودک است. پژوهش ها نشان می دهند که کودکان بازی در حوزه های طبیعی را ترجیح می دهند.

مواجهه مکرر با طبیعت به کودکان کمک می کند تا مفهوم مسئولیت پذیری و تعامل محترمانه با محیط زیست را درک کنند. [Bott, S., J.G. Cantrill, and O.E. Myers Jr, 2003]

۳-۸-۱ نقش فضاهای باز شهری (پارک ها و بوستان ها) در رشد کودکان

امروزه بوستان های شهری بخشی جدایی ناپذیر از مجتمع های زیستی و فضاهای عمومی، به ویژه در شهرهای بزرگ محسوب می شوند و در برآورده ساختن نیازهای اجتماعی و فردی شهروندان نقش اساسی و مهمی ایفا می نمایند. با توجه به حضور مداوم خانواده ها و کودکان در کلیه بوستان های شهری در مقیاس های متفاوت، لازم است این فضاها با نیازها و قابلیت های رشد جسمی و شناختی کودکان سازگاری داشته و ضمن جبران خلاء ارتباط آنها با طبیعت به شکوفایی توانایی های خلاقه آنها نیز کمک کنند.

یافته های روانشناسان کودک و محیط حاکی از آن است که رشد ذهنی و هوشی انسان امری اتفاقی و تصادفی نیست، بلکه هماهنگ و هم جهت با سایر ابعاد رشد انسان صورت می گیرد. همان گونه که بهبود شرایط بهداشتی و تغذیه می تواند بر رشد جسمانی فرد موثر باشد، بهبود شرایط محیطی که

کودک در آن زندگی می کند نیز امکان رشد ذهنی و هوشی کودک را فراهم می کند. متأسفانه در بسیاری از موارد مشاهده می شود که محیط های خاص کودکان بدون توجه به نیازهای واقعی آنان و صرفاً بر اساس تجربه ها، سلیقه ها و استنباط شخصی طراحان و حداکثر با توجه به ویژگی های روان

شناختی، مانند ایجاد تنوع رنگ ، شکل و نظایر آن صورت می گیرد. این امر باعث می شود فضا هیچگاه منطبق با واقعیت نیازهای کودکان شکل نگیرد از این رو توجه کردن به نیازهای کودکان در طراحی مسئله ای مهم و حیاتی می باشد.

بوستان های شهری برای تقویت مهارت ها و خلاقیت های محیطی کودکان می توانند نقش به سزایی داشته باشند. در جدول ۳-۷ به برخی از این قابلیت ها اشاره شده است: [Kytta, 2002:22]

جدول ۳-۷: قابلیت بوستان های شهری برای تقویت مهارت ها و خلاقیت های محیطی کودکان [kytta,2002:102]

کیفیت محیطی	قابلیت بوستان های شهری
سطح صاف و هموار	دوچرخه سواری، دویدن، اسکیت، بازی های محلی، ورزشهای تجمعی
سطح شیب دار صاف	سرسره بازی، غلط خوردن
بلندی	بالا رفتن، نگاه کردن به اطراف
سرپناه	پنهان شدن، آرامش و اسکان
مواد شکل پذیر مثل شن، گل، برف و...	شکل دادن به مواد و مصالح، ساخت آدم برفی
آب	شنا کردن، بازی با آب، نگاه کردن به نقش آب و انعکاس

۳-۸-۲ معیارهای عام طراحی فضاهای بازی کودکان

زمین های بازی به شکل معنا داری می توانند در ایجاد فرصت های بازی برای کودکان در شهرها موثر باشند از این رو بایستی برخی اصول در فرایند طراحی فضاهای بازی مورد توجه قرار گیرند، از جمله این اصول می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۳-۸-۲-۱ دسترسی و جابه جایی در فضاها

الگوهای رفتاری کودک در فضاهای باز بسیار متغیر و سیال است و بایستی وی بتواند به سهولت، به سرعت و بدون گم شدن، در فضاهای مورد نظر حرکت کرده و ضمن کشف زاویه های تازه و ناپیدای محیط، از محدوده مورد نظر والدین نیز خارج نشود.

۳-۲-۸-۲ آسایش و ایمنی

کودکان به شرطی در محیط، حضور فعال پیدا می کنند که کلیه حواس آنها در وضعیت متعادلی باشد. برای مثال، آلودگی صوتی و آلاینده های هوا و نیز عدم وجود قلمرو فیزیکی و روانی مطلوب و حس ازدحام مانع تعامل مطلوب کودک با محیط خواهد شد.

۳-۲-۸-۳ جذابیت

محیط کودک بایستی برانگیزاننده و جذاب باشد. حد متعادلی از پیچیدگی، تازگی، طراوت، تنوع و هیجان انگیز بودن در محیط بوستان کودک ضروری است تا آنها را پایبند محیط کند. در غیر این صورت آنها محیط ها و فعالیت های دیگر را ترجیح خواهند داد.

۳-۲-۸-۴ مقیاس

مقیاس از جمله عوامل موثر در طراحی فضاهای کودکان می باشد. محیط های کودک گرا علاقه و توجه کودک را جلب کرده و موجب تنوع و جذابیت آن محیط می شود. در حالی که محیط های بزرگ، کودکان را به جابه جایی و دیدن محیط فرا می خوانند، محیط های کوچکتر کودک را به تمرکز و توجه و دقت فرا می خوانند. در محیط هایی که فعالیت های متعددی انجام می شود بایستی محدوده ها و عرصه های متمایز و قابل تشخیص کودکان وجود داشته باشد. ورودی های بزرگ و فضاهای عمومی وسیع به طور معمول مطلوب کودکان نیست و آنها در محیط های مسکونی و مقیاس های محلی آسایش فیزیکی و آرامش روانی بیشتری دارند.

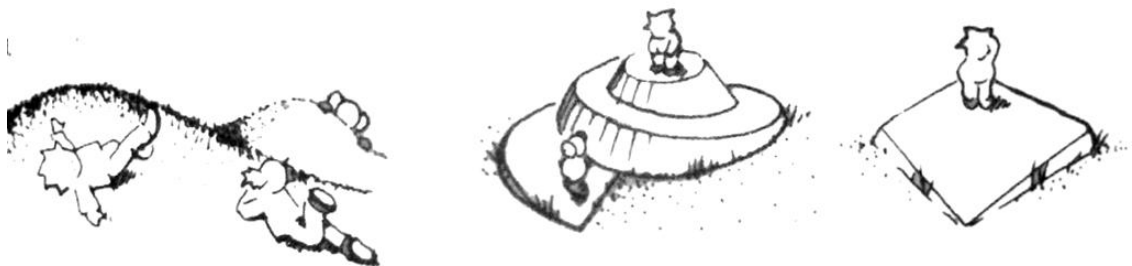
۳-۲-۸-۵ مشارکت

فضای بازی باید نشان دهنده تایید و تشویق عمل خلاقه کودک و پذیرش آزمون و خطا، اشتباهات، خلاقیت ها و آزادی عمل کودک از سوی بزرگسالان باشد. راه حل اساسی در طراحی محیط کودکان، دست یافتن به نیازهای واقعی کودک به عنوان استفاده کننده اصلی فضا است. در این خصوص با استناد به نظریات موجود در مورد مشارکت استفاده کننده در فرایند طراحی، ورود کودک به فرایند

طراحی و نظر سنجی از وی به روش های متفاوت و تعامل مناسب وی با کار گروه طراحی و ساخت و مداخله وی در خلق فضای مناسب می تواند مورد توجه باشد. بدیهی است که دخالت کودک در خلق فضا خلاقیت وی را در تمام ابعاد بر می انگیزد و امکان حضور بیشتر و بهره برداری بهینه کودک را نیز بدنبال دارد.

۳-۸-۳ الزامات و توصیه ها درباره طراحی زمین های بازی [آزموده، ۱۳۹۱: ۳۴-۲۹]

۳-۸-۳-۱ زمین: یکی از عوامل تعیین کننده در هر زمین بازی، شکل و توپوگرافی زمین است. اگر شرایط زمین مساعد باشد، فرم و طرح زمین بازی می بایست با احترام به توپوگرافی و وضعیت طبیعی موجود باشد. از آنجایی که کودکان به فرم های متنوع و بی قاعده بیشتر گرایش دارند، امکانات زمین طبیعی فرصت های بیشتری را برای بازی به آنها می دهد. به عنوان مثال در ایجاد تغییر سطح ها می توان از پستی و بلندی های زمین استفاده کرد.

تصویر ۳-۱: شکل و توپوگرافی زمین، از عوامل تعیین کننده در زمین بازی [آزموده، ۱۳۹۱: ۲۹]

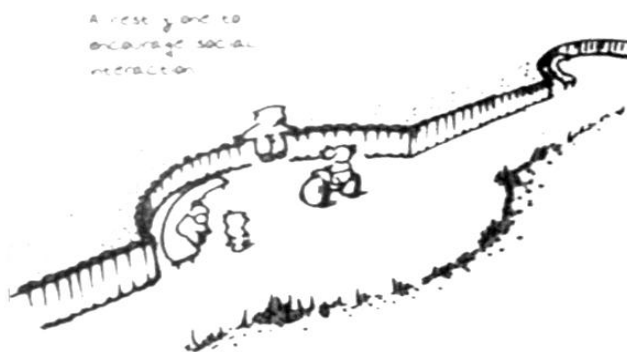
۳-۸-۳-۲ گیاهان و آب: پوشش گیاهی یکی از عوامل بسیار تاثیر گذار در طراحی است. گیاهان کیفیت هوا را بالا می برند، در برابر باد و باران نقش محافظتی دارند و موجب کاهش آلودگی صوتی می شوند. آب نیز از جمله عوامل محیطی است که نقش تاثیر گذاری در رشد کودکان خواهد داشت. همه کودکان از حضور آب لذت می برند به ویژه هنگامی که اجازه داشته باشند به آن دست بزنند یا در آن بازی کنند.

تصویر ۳-۲: پوشش گیاهی و حضور آب، از عوامل تاثیر گذار در طراحی زمین های بازی [آزموده، ۱۳۹۱: ۳۰]

کودکان گذشتن از روی آب، آب پاشیدن و برخورد قطرات آب روی پوست خود را از هر کار دیگری بیشتر دوست دارند و در حین بازی قطعا به طور ناخودآگاه مطالبی درباره آب و ویژگی های آن نیز می آموزند. هنر طراح فراهم آوردن فضاهای بازی مصنوعی به صورت ترکیبی با عوامل محیطی و امکانات طبیعی است؛ اینکه آنها بتوانند از روی شدت و رنگ نور خورشید تقریبا بفهمند که در چه وقت از روز هستند، اینکه بتوانند صدای باران را خوب بشنوند و آن را تجربه کنند، از هر موضوع دیگری مفیدتر خواهد بود.

۳-۳-۸-۳ کف سازی: نوع مصالح برای کف بستگی به عملکرد زمین دارد. به عنوان نمونه، زمین هایی که در آن وسایل بازی چون تاب و سرسره و ... وجود دارد و احتمال زمین خوردن کودکان در آنها بالا است. به مصالح نرم تری نیازمندند. به طور کلی کف سازی زمین بازی نباید بافتی خشن داشته باشد.

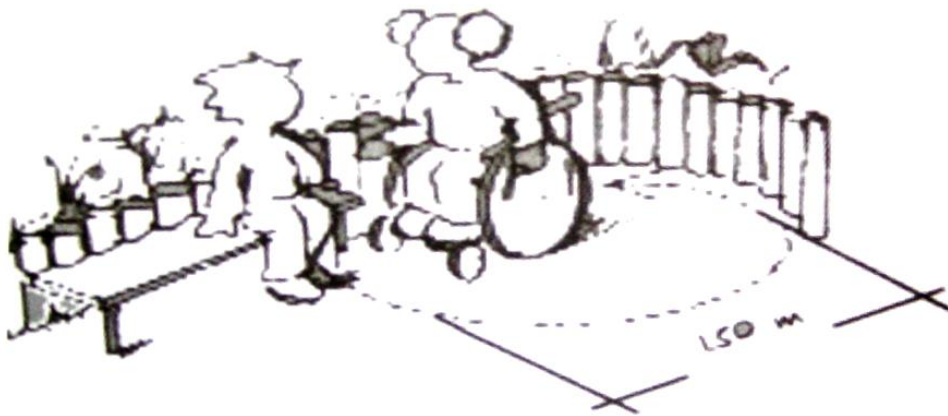

تصویر ۳-۳: کف سازی، و استفاده از رنگ ها و بافت های مختلف برای آموختن نقشهای عملکردی به

کودکان [آزموده، ۱۳۹۱: ۳۱]

۳-۸-۳-۴ اختصاص مکان هایی برای استراحت: در نظر گرفتن فضایی برای آرامش و

استراحت یک کودک هرچند بسیار کوچک لازم است. یک ایده خوب در مراکز بزرگ ایجاد زون های استراحت در فاصله های معین است. طبق استانداردهای اروپایی فاصله بین این زون ها باید بین ۴۵ تا ۶۰ متر باشد و در بدترین حالت نباید از ۲۰۰ متر تجاوز کند. در این قسمت ها فضایی معادل دایره ای به قطر یک و نیم در کنار نیمکت ها برای کودکانی که روی ویلچر می نشینند، در نظر گرفته می شود. زون های استراحت باید در نزدیکی زمین های بازی قرار گیرند تا کودک را منزوی نکند.

تصویر ۳-۴: مکان هایی برای استراحت کودکان [آزموده، ۱۳۹۱: ۳۱]

۳-۸-۳-۵ تجهیزات بازی: از نکات مهم پیرامون تجهیزات بازی رعایت محدوده های ایمنی و

اندازه های استاندارد هریک از این وسایل است. در مورد تاب ها ، تونل ها و سرسره ها به عنوان عنصر همیشگی زمین های بازی، در نظر گرفتن حداقل محدوده ایمنی لازم می باشد. یکی از کارهای مورد علاقه کودکان بالا رفتن از هر چیز ممکن است. وجود شبکه ها، میله ها، ریسمان ها، تپه های مصنوعی و طبیعی برای بالا و پایین رفتن ، آنها را به اندازه ای وصف ناپذیر به شور و شوق خواهد آورد.

تصویر ۳-۵: تجهیزات بالا رفتنی در فضاهای بازی کودکان [آزموده، ۱۳۹۱: ۳۳]

۳-۹ نتیجه گیری

براساس آنچه در این فصل مورد بررسی قرار گرفت می توان استنتاج نمود که شهر دوستدار کودک، نه تنها یک شهر مناسب حال کودکان، بلکه یک شهر مطابق با خواسته های آنان بوده و به وسیله خود آنان شکل می گیرد. محیط و فضای شهری می تواند به عنوان بستری برای شکل گیری قالبهای فطری و طرح کلی ابعاد وجودی کودک و از سوی دیگر عاملی موثر برای پایه ریزی و گسترش داشته های ذهنی، محتوای شناخت و مهارت های بدنی او باشد، چرا که رشد و آموزش کودک مستلزم حضور در محیط اجتماعی بزرگتر است و کودکان در عرصه عمومی فضاهای شهری است که بسیاری از مهارت های زندگی از جمله چگونگی اجتماعی شدن، تصمیم گیری و... را می آموزند.

با توجه به ویژگی های رشد و فعالیت کودکان در سنین مختلف، بایستی مسائل مربوط به دوران رشد آنها را در نظر گرفت و به طراحی و اجرای محیط مناسب برای آنها پرداخت. منظور از طرح و اجرای محیط مناسب برای کودکان فراهم نمودن بستر و عاملی موثر جهت تحقق قابلیت های بالقوه وجودی برای شناخت وجوه شخصیتی و جسمی و تامین رشد کامل آنهاست. محیط و بستر مناسب رشد کودکان شامل آن اماکن و مسیرهای ارتباطی است که علاوه بر برآورده ساختن مقاصد در نظر گرفته شده برای هر یک، پاسخگوی نیازهای وجودی کودکان در مراحل رشد بوده و با تواناییهای آن نیز هماهنگ باشد. فضاهای بازی از جمله فضاهایی است که موجب رشد و پیشرفت مهارت های گوناگون کودکان می شود و فرصت های زیادی برای یادگیری کودکان فراهم می آورد. در واقع فضاهای بازی عمومی بخش اجتماعی جامعه هستند و ارائه دهنده فضایی هستند که در آنجا بزرگسالان می توانند همدیگر را ملاقات کنند و هم زمان با آن کودکان به بازی مشغول شوند و شهروندان دیگر نیز این بازی ها را مشاهده کرده و خود را به عنوان بخشی از اجتماع کلان تر احساس کنند. از این رو بهبود کیفیت آنها می تواند زمینه ساز رشد تعامل های اجتماعی کودکان گردد و از بسیاری از بحران های شهری که به صورت های مختلف در جامعه وجود دارد، جلوگیری کند.

فصل چہارم

مطالعات تطبیقی

بررسی نمونه ها و طرح های مشابه در روند طراحی و تعیین نقاط ضعف و قوت آنها می تواند در ارائه اصول و معیارهای موثر در ساختار پژوهش با عملکردهای انتخابی یاری کننده باشد. با توجه به اینکه در مورد پژوهش حاضر نمونه های فیزیکی عینی وجود ندارد به بررسی نمونه های مشابه در زمینه ی موزه های کودکان و حضور آنان در فضاهای شهری پرداخته شده است.

۴-۱ کارگاه بازی کودک در رومانی

این کارگاه در قالب بدن یک لاک پشت طراحی شده و می توان طراحی لاک این حیوان آرام را به وضوح در این پروژه فرهنگی مشاهده کرد.

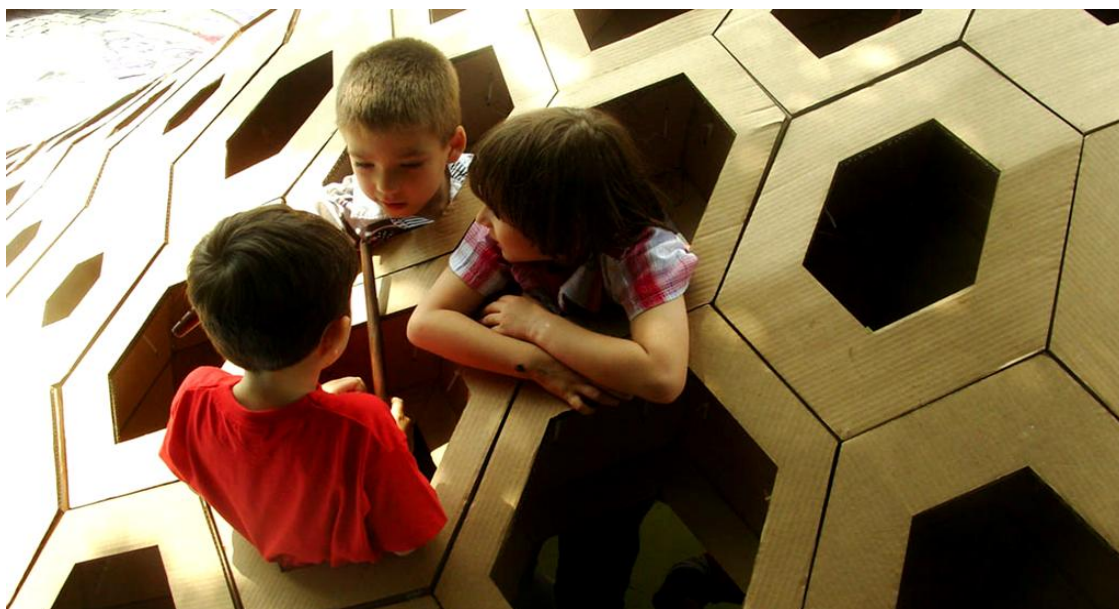
تصویر ۴-۱: حجم بیرونی کارگاه کودک رومانی (طراحی پروژه در قالب بدن لاک پشت) [ماخذ: ۵]

سه گروه بین المللی طراحی و معماری کلاسیک رومانی، موفق به احداث یک کارگاه کودک در مرکز شهر بخارست رومانی شده که در نخستین روز خود بیش از ۵۰ کودک دانش آموز را در خود جای داده است و مورد استقبال بسیاری از مربیان فرهنگی کشور رومانی نیز قرار گرفته است.

تصویر ۴- ۲: حجم بیرونی کارگاه کودک رومانی (طراحی حجم خوابیده روی سطح زمین) [ماخذ: ۶]

این پروژه به صورت خوابیده در سطح زمین قرار گرفته که کودکان با استفاده از مشبک های لوزی شکل پوسته آن، وارد کارگاه بازی خود می شوند و می توانند به بخش های مختلف آن راه پیدا کنند.

تصویر ۴- ۳: کارگاه کودک رومانی، ورودی به وسیله مشبک های لوزی شکل پوسته بنا [ماخذ: همان]

«نکته قابل توجه اینجاست که ۱۴ ردیف افقی به همراه ۱۴ ستون عمودی در قالب داخلی این کارگاه به کار گرفته شده اند که این نمای داخلی بیش از ۱۶۰ گزینه برای انتخاب بازی های تفریحی و ساخت وسایل بازی توسط کودکان را در خود جای داده است.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۶۶] همچنین قسمت

مجزایی از محوطه داخلی این کارگاه کودک با استفاده از چوب های نيزه ای شکل به منظور ايجاد تفريح و سرگرمی های تحرکی برای کودکان طراحی شده و به مرحله بهره برداری رسیده است.

تصویر ۴-۴: کارگاه کودک رومانی، فضای داخلی و بیرونی [ماخذ: ۷]

۴-۲ موزه کودکان استپینگ استون^۸

این موزه در ایالت نورواک آمریکا قرار دارد و با هدف تشویق کودکان به پذیرش مسئولیت و احساس استقلال در سنین یک تا ده سالگی طراحی شده است. نمای این مجموعه در نوع خود قابل توجه است.

تصویر ۴-۵: موزه کودکان استپینگ استون، ورودی و نمای بیرونی مجموعه [ماخذ: ۹]

7./ <http://www.morfae.com/1006-hexigloo-pavilion>

8. Stepping Stone Museum

9./ <http://100thingstodo.co/gallery/stepping-stones-for-kids>

«برج این ساختمان تداعی کننده یک انسان است. پنجره های آن چشم ها، گوش ها و دهان این انسان هستند. یک شاخص آفتابی به جای بینی قرار گرفته است. کلاه این انسان هم به شکل قفس پرنده می باشد.

فضاهای مجموعه شامل: لابی، برج، سالن نمایش، قطب فعالیت، گالری، کارگاه ها، اتاق چند منظوره، کافی شاپ، اتاق نوزادان، آلاچیق، گالری آب و محوطه بازی است.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۶۹]

تصویر ۴-۶: موزه کودکان استپینگ استون، فضای داخلی مجموعه (استفاده از فرم اس لاتین در فضای داخلی) [ماخذ:

[۱۰]

در پلان مجموعه فرم اس لاتین زیاد به چشم می خورد که به نام موزه اشاره دارد. همچنین ستون ها، راه ها، ماهی های روی قالی، پایه میزها همگی به شکل اس لاتین می باشند.

تصویر ۴-۷: موزه کودکان استپینگ استون، طراحی فضای داخلی مجموعه [ماخذ: همان]

«داکتهای تاسیساتی در مرکز مجموعه به شکل بازوهای اختاپوس و ستون ها به شکل درخت هستند. قطب این موزه به فرم یک رودخانه پر از ماهی است و روی آن سنگ هایی برای قدم گذاشتن بچه ها و رد شدن از این رودخانه است. در طبقه همکف گودالی وجود دارد که کودکان می توانند از آنجا به دقت به اتاق تاسیساتی که در زیر زمین است نگاه کنند. در بقیه قسمت های مجموعه داکتهای لوله ها و اتصالات سازه ای تماماً اکسپوز هستند.» [آزموده، ۱۳۹۱: ۷۰]

تصویر ۴-۸: موزه کودکان استپینگ استون، قطب مجموعه (طراحی رودخانه پر از ماهی و سنگهایی برای قدم گذاشتن

کودکان) [ماخذ: همان]

۴-۳ موزه کودکان دوپیچ^{۱۱}

این مرکز در ایلینویز از تبدیل هوشمندانه یک کارخانه به یک موزه کودک به دست آمده است. در جریان طراحی این بنا، مصاحبه‌هایی با کودکان انجام گرفت و از آنان خواسته شد تا موزه جدید را آنگونه که دوست دارند باشد، نقاشی کنند. این نقاشی‌ها کمک شایانی در طراحی جزئیات فضاها داشت و از همه مهم‌تر، طراحی را مورد پسند کودکان کرد. در رنگ آمیزی این موزه از ۲۰ رنگ مختلف استفاده شده است.

فضاهای این مجموعه شامل: نمایشگاه، اتاق چند منظوره، اتاق آرامش، فروشگاه، پذیرش، بخش اداری.

تصویر ۴-۹: موزه کودکان دوپیج، ورودی و حجم خارجی مجموعه [ماخذ: ۱۲]

از بخش‌های جالب این موزه، اتاق‌هایی وسیع هستند که در آنها هر کودکی می‌تواند با ساختن خانه‌ای برای خود با استفاده از تجهیزات واقعی همچون چکش، میخ و... تجربیات منحصر به فردی را تجربه کند.

12. <http://pictures.michaelkappel.com/photos/72157623884330906.htm>

تصویر ۴-۱۰: موزه کودکان دویچ، استفاده از رنگهای مختلف در طراحی داخلی فضاهای مجموعه [ماخذ: ۱۳]

تصویر ۴-۱۱: موزه کودکان دویچ، فضاهای مختلف مجموعه [ماخذ: همان]

۴-۴ فلورکس (اسپانیا، گرونا)^{۱۴}

13. <http://pictures.michaelkappel.com/photos/72157623884330906.htm>

«این مجموعه فضایی برای احیای یک سنت قدیمی به نام زمانی برای گل^{۱۵} در شهر گرونا است. این رویداد هر سال به مدت یک هفته بخش هایی از پارک ها و معابر را مملو از قطعات رنگین و جذابی می کند که به طرق مختلف اشکال گل را به وجود می آورند.

تصویر ۴- ۱۲ : فلورکس (اسپانیا، گرونا)، طراحی محوطه شهر به وسیله کودکان [ماخذ: ۱۶]

کودکان از گردانندگان اصلی این فعالیت هستند که نه در فضایی مجزا و منزوی که در متن شهر به بازی و شادی می پردازند. اکثر فضاهایی که به این امر اختصاص داده شده در مسیر آثار معماری و تاریخی این شهر است. یکی از نتایج این امر آشنایی بیشتر کودکان با تاریخ شهر است.» [آزموده: ۲۰: ۱۳۹۱]

در مواجهه با این قطعات رنگارنگ، کودکان بیندگانی مشتاق هستند که به هیچ وجه با تماشای صرف قانع نمی شوند. آنها با سوار کردن این قطعه ها در این فعالیت مشارکت می کنند. در مواجهه با رفت و آمد و بالا و پایین پریدن کودکان، بسیاری از بزرگترها مجبورند به احترام آنها در کناره ها بایستند و تنها نظاره گر این رخداد باشند.

14. Floreix

15. Temps de Flors (Flower Time)

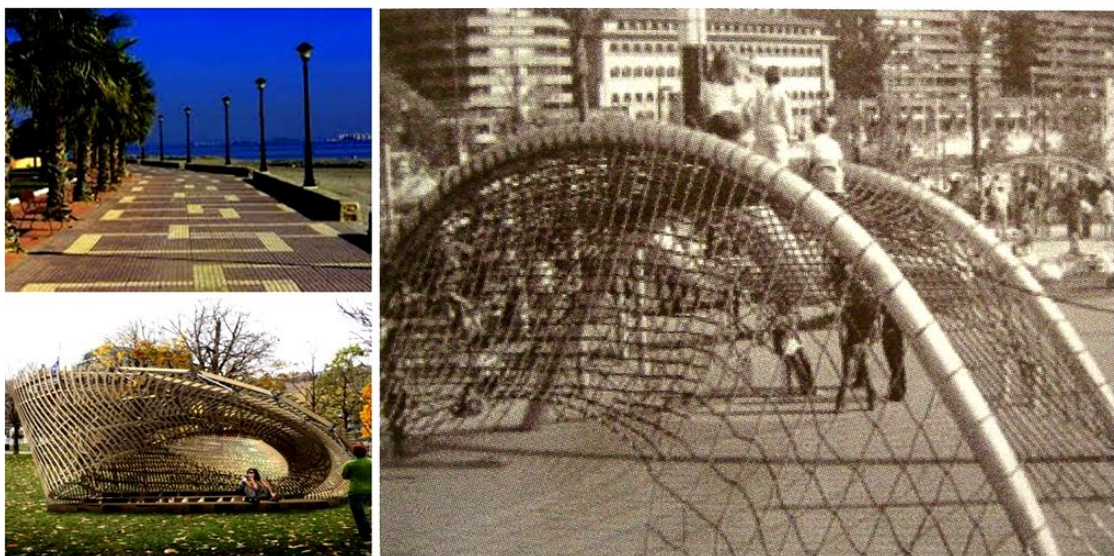
16. <http://sightsof.co.uk/wp-content/uploads/2013/05/Girona-temps-de-flores.jpg>

تصویر ۴- ۱۳ : فلورکس (اسپانیا، گرونا)، طراحی محوطه شهر به وسیله کودکان [آزموده، ۱۳۹۱: ۲۰]

۴-۵ محوطه دلاریرا (بیلبائو، اسپانیا) ^{۱۷}

فضای بازی ریرا در کنار یکی از خیابان های اصلی بیلبائو قرار گرفته است. طراحی این فضا برگرفته از زمینه شهری است که در آن قرار دارد و از ابعاد مختلف از جمله ورودی ها، مبلمان و دیدها کاملاً با بستر شهری خود هماهنگ است. این محوطه در مجاورت موزه گوگنهایم، سالن کنفرانس و موسیقی شهر و نیز در حاشیه دریا می باشد. طراحان شهری با احیای این ساحل، کریدورهای شهری جذابی را ایجاد کردند که از طرفی دو ساختمان مهم شهر را به هم متصل می کند و از سوی دیگر پیوند دهنده ی شهر و دریاست. سازه های شبکه ای که کودکان از آن ها بالا می روند در جای جای این محوطه به چشم می خورد. نوع کف سازی به گونه ای است که اگر کودکی به زمین پرتاب شود، آسیبی نخواهد دید. [همان: ۲۲] دیدهای بسیار جذابی که از بالای این سازه ها به موزه گوگنهایم، ساختمان موسیقی و دریا وجود دارد، کودکان را با هنر، معماری و طبیعت شهر خود پیوند می دهد. در عین حال وجود تجهیزات متنوع بازی آن ها را در طی مسیر بین دو بنا همواره به جلو فرا می خواند و والدین را از اجبار فرزندانشان به حرکت در مسیر آسوده می کند. تمام این اتفاقات در متن شهر و نه در مکانی بسته رخ می دهد.

تصویر ۴-۱۴ : محوطه دلاریبر (بیلباو، اسپانیا)، فضای بازی کودکان در محوطه شهر [ماخذ، آزموده: ۱۳۹۱: ۲۲]

۴-۶ نتیجه گیری و مقایسه نمونه ها (موزه های بررسی شده)

با توجه به نمونه های بررسی شده در فضای شهری می توان نتیجه گرفت که طراحی مناسب و مرتبط بودن عناصر با زمینه شهری توانسته فضاهایی خاطره انگیز را برای کودکان فراهم آورد و آنها را با خانواده و محیط شهری مرتبط کند. برای کودکان بازی کردن در فضای شهر جذاب تر است چراکه آنها می توانند با هم سالان خود از هر طبقه اجتماعی ارتباط برقرار کنند و همزمان از مشارکت و حمایت والدین خود نیز بهره ببرند. در واقع حضور کودکان در شهر چهره ی شهر را شاداب تر می کند و کودکان نیز احساس حضور در شهری مختص به بزرگسالان را نخواهند داشت. از نمونه موزه های بررسی شده نیز می توان به نتایجی دست یافت که میتواند دست مایه خوبی برای طراحی پروژه باشد، از جمله این نتایج می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- استفاده از مقیاسهای متناسب و توجه به ویژگی های کودکان در طراحی فضاها.
- ۲- استفاده از مبلمان مناسب در فضای داخلی و استفاده از اشکال خالص هندسی (اشکال هندسی خالص رفتار ادراکی کودک را مورد توجه قرار میدهد).

۳- استفاده از سطوح شیشه ای وسیع برای ایجاد چشم انداز و ارتباط بازی های بچه ها با محیط های خارجی و ایجاد تنوع فضایی با استفاده از اشکال و فرم ها و متفاوت سازی کف ها و سقف ها .

۴- توجه به بازی همراه با آموزش در مجموعه و تاکید بر فضای باز به عنوان محوطه ای برای فعالیت و آموزش کودکان.

جدول ۴-۱ مقایسه موزه های بررسی شده [ماخذ:نگارنده]

نام موزه	کارگاه بازی کودک	موزه استپینگ استون	موزه دوپیچ
رویکرد اصلی	بازی	بازی - علوم	بازی
مشخصات بنا	مرکز شهر بخارست رومانی	ایالت نورواک آمریکا	ایلینوئیز
هدف از تاسیس مجموعه	تقویت ذهن کودک و ارتقای خلاقیت	تشویق کودکان به پذیرش مسئولیت و احساس استقلال	تجربه کردن تجربیات منحصر به فرد
فضاهای اصلی مجموعه	کارگاه بازی،(ساخت وسایل بازی توسط کودک)	لابی،برج،سالن نمایش،قطب فعالیت،گالری،کارگاه ها،اتاق چند منظوره،کافی شاپ،اتاق نوزادان،آلاچیق،گالری آب و محوطه بازی	نمایشگاه، اتاق چند منظوره،اتاق آرامش،فروشگاه،پذیرش،بخش اداری
نوع جاییگری فعالیت ها در سایت	در داخل ساختمان	در داخل ساختمان	در داخل ساختمان
نوع همجواری فعالیت ها	کارگاه های مجزا	اتاقهای جداگانه،دیوارهای کوتاه	سالنی بزرگ برای همه بخش ها
عناصر کودک محور	مشبک های لوزی شکل پوسته	ستون به شکل درخت،برج به شکل انسان	-
مشخصات بیرونی و ورودی بنا	طراحی در قالب بدن یک لاک پشت(حجمی خوابیده روی سطح زمین)	نمای جذاب،پنجره های کوچک،ستونهای منحنی	بازشوی کم،استفاده از رنگهای شاد در نما
مقیاس استفاده کننده فضا	کودک	کودک	کودک و بزرگسال

فصل پنجم

مطالعات اقلیمی، تحلیل و آنالیز سایت

۵-۱ موقعیت جغرافیایی شهرستان شاهرود

شهرستان شاهرود در استان سمنان واقع شده است و با وسعتی در حدود ۵۰۸۹۹ کیلومتر مربع از شمال به ارتفاعات سلسله جبال البرز و مرز شهرستانهای گنبد کاووس، و گرگان از شرق به مرز شهرستانهای سبزوار از جنوب به دشت کویر و مرز استان اصفهان و از مغرب به شهرستان دامغان مرتبط می شود.

شاهرود در موقعیت ۳۶ درجه و ۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۵ درجه و ۲ دقیقه طول شرقی قرار دارد و بطور متوسط حدود ۱۳۴۵ متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارد.

مساحت شهرستان شاهرود ۵۱۴۱۹ کیلومترمربع است که نسبت به کل مساحت استان سمنان (۹۱۵۳۸ کیلومترمربع) بزرگترین شهرستان استان مذکور می باشد. فاصله این شهر با تهران ۴۰۰ کیلومترمربع است.

۵-۲ بررسی اقلیمی شهرستان شاهرود

قسمت جنوبی این شهر که در مجاورت کویر واقع شده آب و هوای نسبتاً گرم و خشک دارد، قسمت مرکزی و نواحی شرقی آن دارای آب و هوای معتدل و نواحی شمالی آن کوهستانی با آب و هوایی نسبتاً سرد و خشک است. به همین خاطر است که تنوع تولید میوه بسیار زیاد است به طوری که امکان تولید و پرورش سیب، انگور، خرما و پسته در مناطق مختلف این شهرستان فراهم و مهیا می باشد. مقدار و شدت تابش آفتاب تابستان در این منطقه زیاد و در زمستان بسیار کم است.

شاهرود در دامنه های جنوبی سلسله جبال البرز واقع شده و وضعیت توپوگرافی شهر شاهرود متأثر از ارتفاعات شمالی شهر است و به تدریج از شمال به سمت جنوب از میزان ارتفاع کاسته می شود. شاهرود به دلیل عدم دسترسی به منابع رطوبت و دوری از دریا از بارش زیادی برخوردار نمی باشد با این وجود میانگین بارندگی سالانه این شهر ۱۸۰ میلیمتر است و درصد رطوبت نسبی در شاهرود ۴۹ درصد است. شاهرود به علت وقوع شدن در حاشیه کویر از لحاظ آب های سطحی به صورت

رودخانه‌های دائمی، سهمی ندارد همچنین با متوسط درجه حرارت سالانه ۱۴ درجه سانتی گراد خنک‌ترین شهر استان سمنان است. ایستگاه سینوپتیک شاهرود بطور متوسط ۷۰ روز از سال با پدیده یخبندان مواجه است.

۵-۳ ویژگی‌های معماری بومی

اصول کلی که در معماری بومی این مناطق رعایت شده عبارتند از:

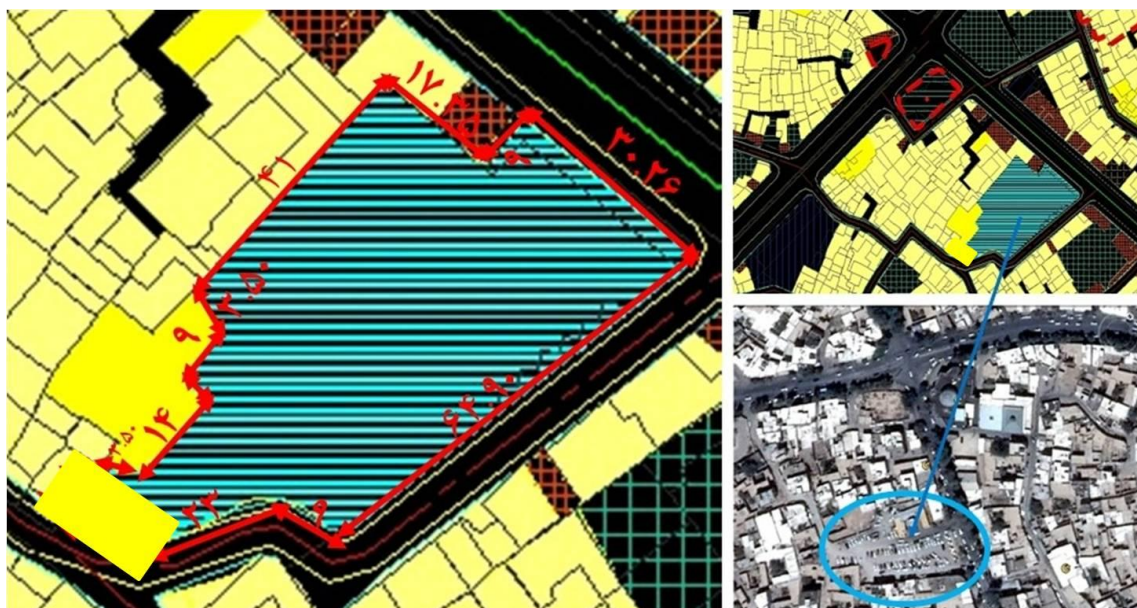
- ۱- استفاده از پلان متراکم و فشرده
 - ۲- به حداقل رساندن سطح خارجی در برابر حجم مورد پوشش
 - ۳- استفاده از مصالحی با عایق حرارتی خوب
 - ۴- به حداقل رساندن میزان تعویض هوای داخلی و تهویه‌ی طبیعی و در نتیجه، جلوگیری از ایجاد سوز در داخل و خروج حرارت داخلی به خارج از ساختمان
 - ۵- انتخاب بام‌های مسطح و نگهداری برف بر روی بام‌ها به عنوان عایق حرارتی
- در این منطقه تمایل و ضرورت به استفاده از حرارت ناشی از تابش آفتاب در داخل ساختمان در فصل زمستان است، البته این نیاز تحت‌الشعاع تأثیر باد و سرمای ناشی از وزش آن بر ساختمان قرار می‌گیرد. [کسمائی، ۱۳۸۲: ۹۲]

۵-۴ موقعیت قرارگیری سایت:

سایت انتخابی در این پژوهش، محدوده ای از بافت شهرستان شاهرود بین تقاطع دو خیابان ۱۵ خرداد و صدوقی (محدوده نشان داده شده با دایره قرمز در تصویر ۵-۱) با مساحت تقریبی ۱۴۰۰۰ متر مربع جهت ساماندهی می باشد و در این بافت زمینی به مساحت تقریبی ۳۲۰۰ مترمربع برای طراحی میدان شهری کودک (پارک خلاقیت) در نظر گرفته شده که در تصویر ۵-۱ نشان داده شده است.

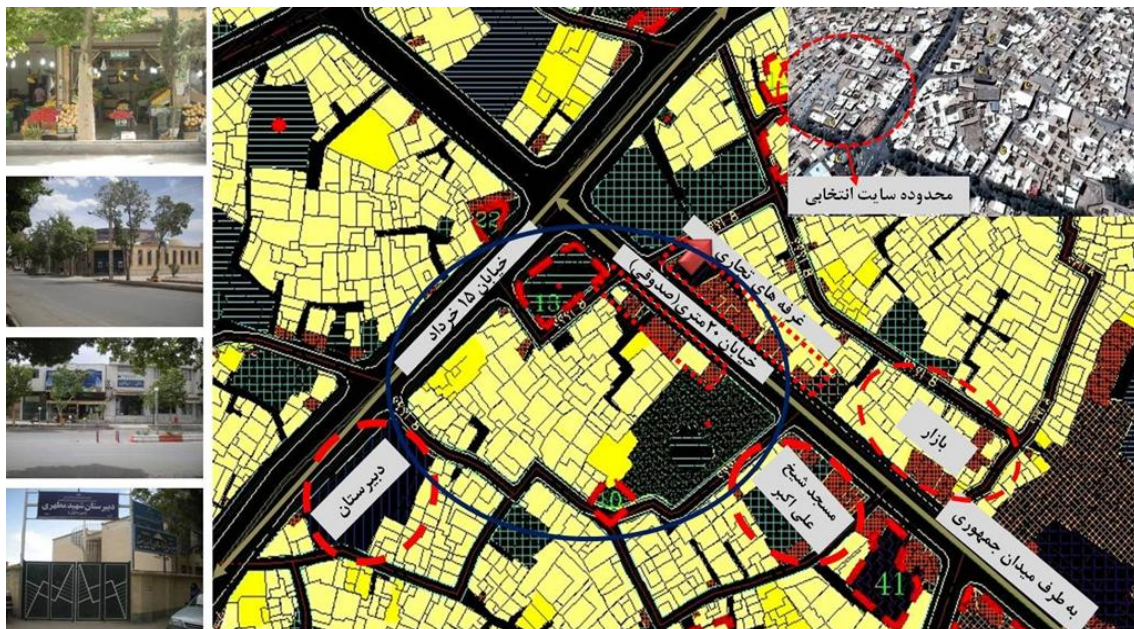
تصویر ۵-۱: جانمایی موقعیت سایت نسبت به شهر [ماخذ: www.google.com]

تصویر ۵-۲: ابعاد و اندازه های سایت میدان شهری کودک در بافت مورد بررسی [ماخذ: www.google.com]

۵-۴-۱ دلایل انتخاب سایت:

محدوده بافت انتخابی و سایت طراحی با توجه به موقعیت قرارگیری مناسب مجموعه در مرکز شهر و دسترسی آسان با سایر فضاها (آموزشی، تجاری، خدماتی و...)، دسترسی مناسب به حمل و نقل عمومی، مرکزیت داشتن نسبت به بقیه مناطق و بالا بودن روابط اجتماعی در این محدوده، بالا بودن امنیت در این منطقه، دیده نشدن مرکز تفریحی - پژوهشی در این بخش از شهرستان توسط طراحان، در نظر گرفتن کاربری فضای سبز در طرح تقضیلی برای سایت طراحی، تنوع فعالیت ها (اختلاط کاربری ها) و پویایی محدوده انتخابی و... انتخاب شده است.

تصویر ۵-۳ : محدوده سایت انتخابی و فضاهای اطراف آن [www.google.com]

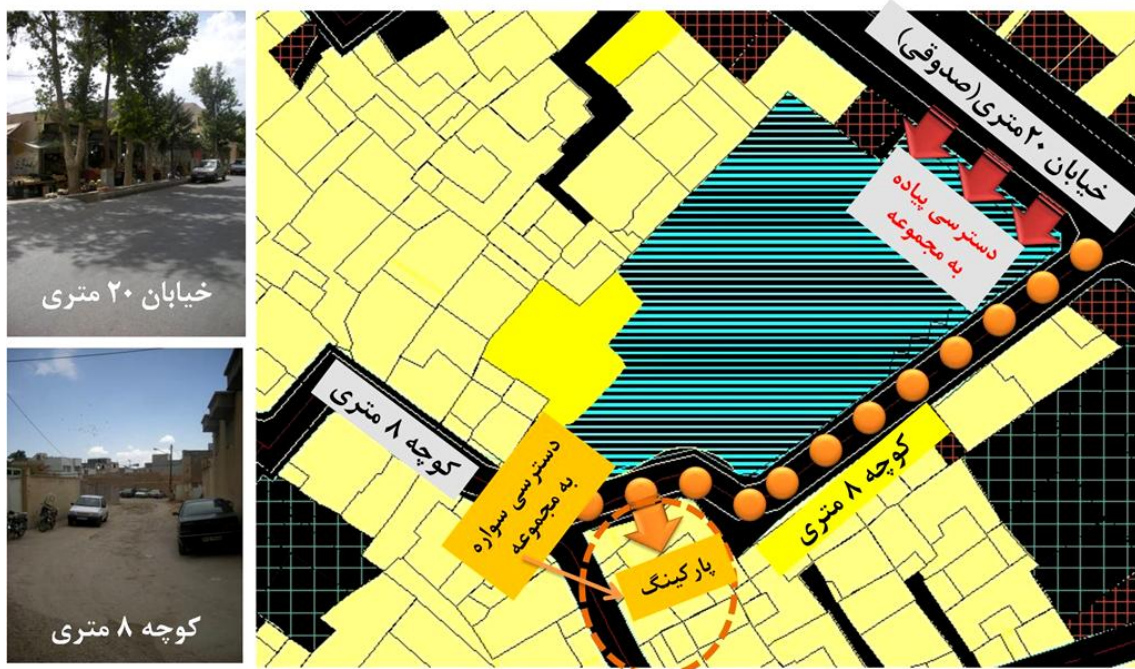
۵-۴-۲ نحوه دسترسی ها به بافت و میدان شهری کودک (سایت طراحی)

مجموعه): همانطور که در تصویر ۵-۴ مشاهده می شود دسترسی سواره و پیاده به محدوده ی سایت بافت شهری از طریق خیابان های صدوقی در شمال و خیابان ۱۵ خرداد (ضلع غربی بافت مورد بررسی) و کوچه های ۸ متری (ضلع جنوبی) واقع در این بافت امکان پذیر می باشد.

تصویر ۴-۵ : نحوه دسترسی ها به مجموعه (بافت شهری) [ماخذ: نگارنده]

همانطور که در تصویر ۵-۵ مشاهده می شود امکان ورود و دسترسی اصلی پیاده از طرف شمال شرقی سایت (خیابان صدوقی) می باشد چراکه خیابان صدوقی یکی از پر رفت آمد ترین خیابان هاست و باعث شده که ورودی اصلی مجموعه به صورت شاخص مورد توجه قرار بگیرد و به دلیل دسترسی آسان تر و ترافیک کمتر، کوچه ۸ متری در جبهه شرقی سایت به عنوان دسترسی سواره برای ورود ماشین ها در پارکینگ مجموعه در نظر گرفته شده است.

تصویر ۵-۵: نحوه دسترسی های سواره و پیاده به میدان شهری کودک (سایت طراحی مجموعه) [ماخذ: نگارنده]

۵-۴-۳ بررسی اقلیم در سایت مجموعه: همانطور که در تصویر ۵-۶ مشاهده می شود باد

غالب در شهرستان شاهرود از سمت شمال شرقی و باد نامطلوب از سمت جنوب غربی می

باشد. بهترین نورگیری برای فضاهای مجموعه از سمت جنوب سایت بوده و بیشترین آلودگی صوتی از

سمت شمال شرقی سایت (خیابان صدوقی) می باشد که با قرار دادن دیواره های سبز وارائه راهکارهای

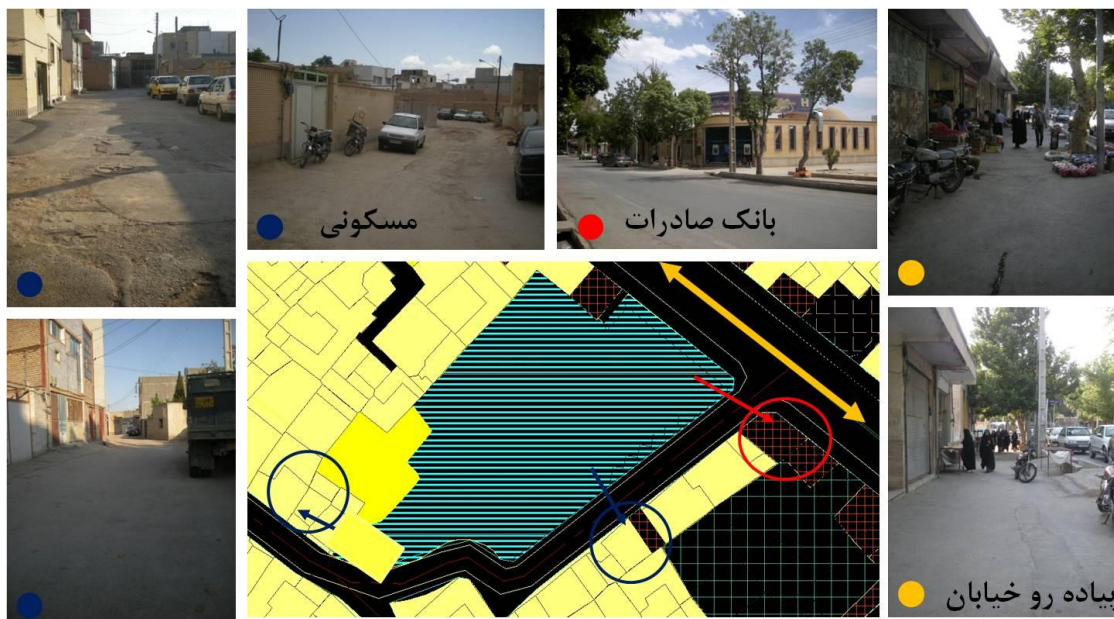
معماران این مسئله را کنترل کرده ایم.

تصویر ۵-۶: بررسی اقلیم در سایت مجموعه [ماخذ: نگارنده]

۵-۴ کاربری های اطراف مجموعه و جانمایی فضاها در سایت: به دلیل واقع شدن

این سایت در مرکز شهر کاربری های مختلفی از جمله بانک، منازل مسکونی، مغازه های تجاری، بازار و... در اطراف سایت قرار گرفته است. فضاهای این مجموعه به ۴ بخش اصلی (مجموعه اداری-آموزشی، مجموعه فرهنگی، مجموعه پژوهشی و قطب مجموعه که فضای باز (میدان تجمع و گردهم آیی) تقسیم شده است.

تصویر ۵-۷: کاربری های اطراف سایت [ماخذ: نگارنده]

تصویر ۵-۸: جانمایی فضاها در سایت مجموعه [ماخذ: نگارنده]

فصل ششم

مبانی نظری و روند شکل‌گیری طرح

۶-۱ مقدمه

کارول بلامی^{۱۸} مدیر اجرایی یونیسف (بنیاد کودکان ملل متحد) درباره جایگاه کودک می گوید: «کودکان نه تنها آینده ما هستند، بلکه اکنون ما نیز هستند و ما باید به شکلی بسیار جدی به حرف های آنان گوش دهیم.» [گلسون و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۵]

دوران کودکی بهترین زمان برای آشنایی و آموختن است و این آموختن، مستلزم وجود یک فضای مناسب است، فضایی که در کوتاه ترین زمان، بیشترین مطالب را در اختیار کودک قرار دهد و او را از نزدیک با واقعیات دنیای امروز و گذشته آشنا سازد. طراحی مناسب فضاهایی جهت بالا بردن سطح خلاقیت و برقراری روابط اجتماعی کودکان با توجه به نیازها و خواسته های آنان می تواند پاسخگو به این مسئله باشد. در طراحی میدان شهری (خلاقیت-بازی) که در این پژوهش صورت گرفته است نیز مسائلی این چنینی رعایت شده است. در طراحی این مجموعه به نقش و اهمیت بازی، ارتقا، تعاملات اجتماعی کودک، یادگیری مطابق با سن، خواسته ها و نیازهای کودک و... تاکید شده است.

این مجموعه (میدان شهری و خلاقیت) مکانی است برای یادگیری، بازی، تعامل اجتماعی، اکتشاف و خلاقیت. از آنجایی که کودکان بیشتر از هر چیز به تجربه کردن فضاهای مختلف و کشف آن علاقه مند هستند از این رو برای برقراری ارتباط بهتر کودکان با محیط و پرورش استعدادها و توانایی های آنها در طراحی این مجموعه مواردی در نظر گرفته شده که برخی از آنها به شرح زیر می باشد:

- انعطاف پذیری فضاها و جلوگیری از یکنواختی و مشابهت فضاها (تنوع فضایی)

- به هم پیوند دادن فضاهای یادگیری ذهنی و فیزیکی.

- شفافیت و خوانایی و ادراک پذیری فضاها.

- فراهم کردن فضاهایی جهت گردهم آیی: فضاهایی که موجب ارتقا، روابط اجتماعی می گردد. (کودکان در این مجموعه می توانند فضاهای جمعی را تجربه کنند و علاوه بر داشتن تعامل با

همسالان ، با محیط اطراف خود نیز ارتباط برقرار می کنند، به گونه ای که این تعامل

از شکل گیری شخصیت تا رشد جسمی و ذهنی کودک را در بر میگیرد.)

- حضور طبیعت: کودکان می توانند با مشاهده عناصر طبیعی به درک و کشف محیط بپردازند و فضاهایی برای بازی و یادگیری را تجربه کنند که در عین قابل کنترل بودن آنها را محدود نکند و بیشتر از وقفه و مکث دارای ماهیت حرکت باشد

-- طراحی فضاها با احترام و در نظر گرفتن نیازهای رشد: مثلاً طراحی فضاهای بازی که باعث می شود کودکان این فرصت را پیدا کنند تا به فعالیت های فیزیکی بپردازند و مهارت های تازه و گوناگونی را در ارتباط با سایر کودکان بیاموزند.

۶-۲ ایده ها و معیارهای طراحی

در طراحی این مجموعه معیارهایی جهت ارتقاء کیفیت فضاها با توجه به نیازها و خواسته های کودکان در نظر گرفته است که شامل موارد زیر می باشد:

کودک ← خلاقیت، سادگی، معصومیت، کنجکاوی بازی ← تحرک، جنب و جوش، پویایی، تفکر، رشد، یادگیری اجتماع ← تاثیر در رفتار، پاسخ به نیازها، برقراری روابط امنیت ← حریم، حفاظت، کنترل، ایمنی	
--	--

تصویر ۶-۱: معیارهای طراحی [ماخذ: نگارنده]

۶-۲-۱ وحدت و یکپارچگی

- انسجام فضاها با هم و با کل مجموعه در عین تشخیص و جدایی برای هریک از حوزه ها.

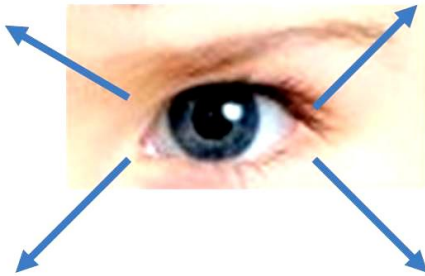
- توجه به ارزشهای کالبدی-فضایی هر حوزه در جانمایی فضاها

- تقسیم بندی کلیت مجموعه به بخشهای مختلف به صورت مرحله به مرحله در عین حال ارتباط

خوانا میان بخش ها و استفاده از فضاها برای سازمان دهی ارتباطات داخلی و در نهایت دستیابی به

انسجام کلی

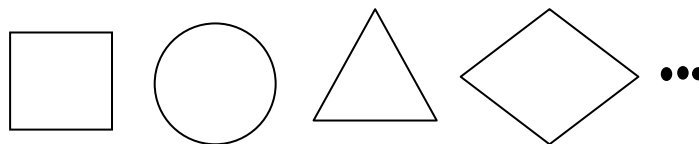
۶-۲-۲ امنیت

- قابل مشاهده بودن کل فضاها ی مجموعه

- استفاده از فرمها و اشکال هندسی منظم (ایجاد حس امنیت و آرامش در کودک و درک

بیشتر فضا)

۶-۲-۳ پویایی

- نشاط و پویایی در فرم و احجام و تاکید بر تحرک (استفاده از خطوط منحنی)

- آزادی در خطوط اولیه طراحی

- ایجاد پرسپکتیوهای متنوع با ویژگی متفاوت فضایی

- ایجاد حس حرکت در فضاها به واسطه اتصال دادن فضاها و احجام به یکدیگر (به واسطه فضاهای باز

و نیمه باز)

- استفاده از قابلیت های ذاتی مواد و مصالح، اجسام و نیز رنگها برای ایجاد معانی و مفاهیم متقابل و

متناظر جهت ایجاد حس پویایی و حرکت

۶-۲-۴ خوانایی

- سازمان دهی دسترسی های افقی (راهروها) و عمودی (پلکان) به گونه ای که امکان همکاری و ارتباط

مناسب بین فضاهای مختلف را فراهم آورد و استفاده از عناصر تکراری به مثابه زمینه ای برای بیان

شخصیت و خوانایی عناصر مجرد و اصلی مجموعه

۵-۲-۶ رعایت سلسله مراتب در ساختار فضایی چیدمان توده و دسترسی به

فضاها

- ایجاد فضاهای نورانی و سایه روشن برای ایجاد حس تحرک و پویایی در فضاها
- در نظر گرفتن فضای باز، فضای بسته و نیمه باز در جهت ایجاد سلسله مراتب
- ایجاد محیطی پویا و روان با طراحی و تجهیز مسیرها و حاکمیت حرکت پیاده (گذر، مکث، گفتگو)
- استفاده از فرم های متنوع در جهت ایجاد حس های متفاوت
- استفاده از رنگ و بافت مصالح مناسب در جداره های داخلی و خارجی
- کشیدن نور به درون توده و ایجاد فضایی سیال
- استفاده از جداره های شفاف به منظور دید از بیرون برای القای حس جریان، حرکت و پویندگی
- استفاده از آب در طراحی فضای باز (نقطه عطف مجموعه) که به لحاظ سیالیت تضمین کننده نوعی پویایی ذاتی است.

۶-۲-۶ ایجاد هویت و معنی خاص برای هر فضا

- استفاده از فرم های بصری خاص متناسب با کیفیت و عملکرد هر فضا و جانمایی فضاها بر اساس
- فعالیت ها و نقش عملکردی آنها
- نرم پویا ← ارتباطی و حرکتی
- نرم ایستا ← فضاهای جنبی و آموزشی
- رعایت سلسله مراتب کالبدی فضایی و تناسب انسانی در طراحی فضاها
- هماهنگی و همگونی دیوار، سقف و کف در ایجاد کیفیت های متفاوت فضایی
- استفاده از سقف بلند می تواند باعث ایجاد فضایی دلپذیر و روح افزا شود همچنین استفاده از سقف کوتاه می تواند باعث ایجاد فضایی صمیمی شود.

- ایجاد حریمی خاص برای هر یک از حوزه های فضایی با خصلتی ویژه و متناسب با عملکرد آن

۳-۶ الگوهای اولیه طراحی و روند شکل گیری طرح

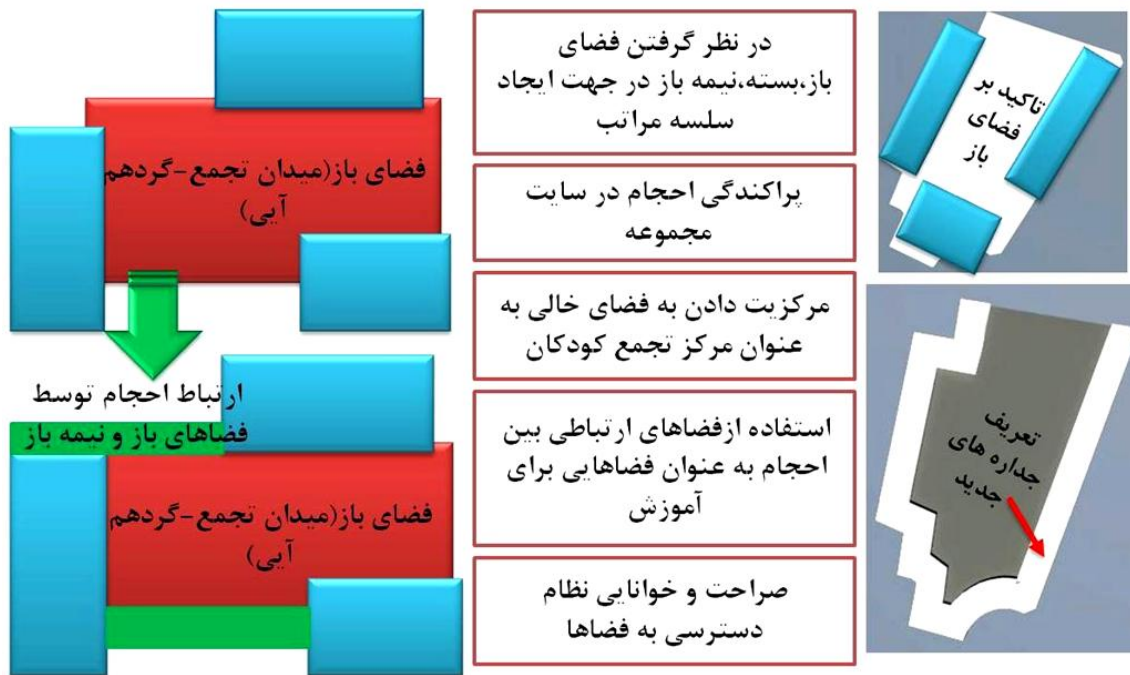
با توجه به اینکه هدف از طراحی این مجموعه فضاسازی مناسب برای برقراری ارتباط و تعامل اجتماعی کودکان و فراهم آوردن سلامت، آسایش و ایمنی آنان در فضاهای بازی و ارتقاء خلاقیت آنان می باشد از این رو در روند طراحی این مجموعه ابتدا به نقش فضای باز به عنوان مرکز تعاملات اجتماعی کودک و درونی کردن آن به منظور افزایش حس تعلق خاطر و آرامش توجه شده است، سپس نقش سایر فضاها و پراکندگی آنها در سایت مجموعه به منظور تعریف جداره های شهری و ارتباط آنها با فضاهای باز و نیمه باز (به عنوان فضاهای هنری و آموزشی) در روند طراحی مطرح شده است.

تصویر ۳-۶: نقش فضای باز در روند طرح [ماخذ: نگارنده]

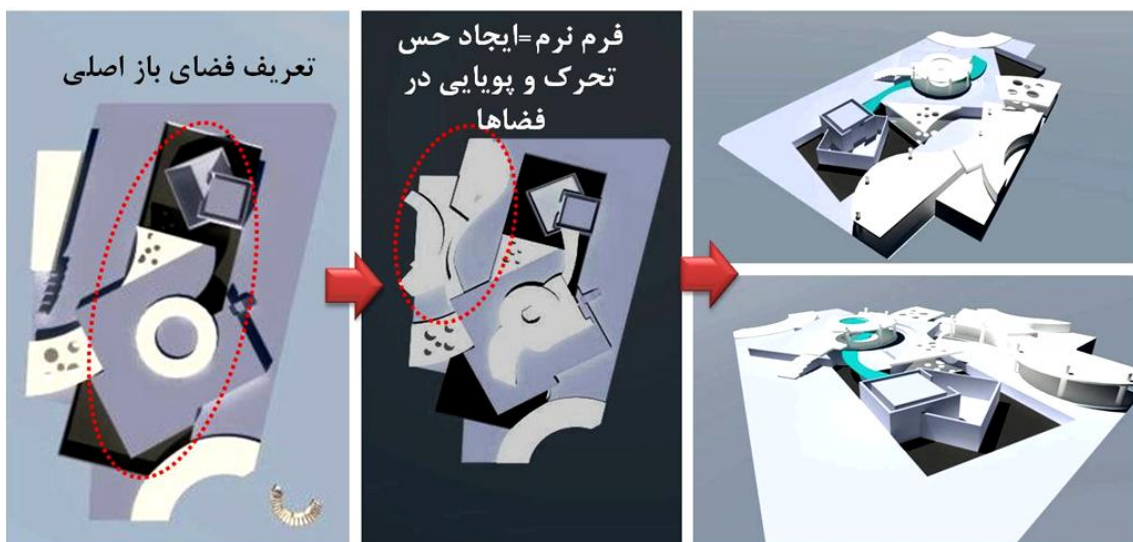
همانطور که در تصویر ۳-۶ مشاهده می شود طراحی احجام در سراسر سایت باعث محصوریت فضا و ایجاد یک فضای باز مرکزی به عنوان مرکز تجمع در وسط سایت انتخابی (نقطه عطف مجموعه) شده است. پایین تر در نظر گرفتن کف این فضا با توجه به اقلیم شاهرود، استفاده از آب نما در فضای باز مرکزی (برودت تبخیری)، استفاده از فضاهای حائل و... از عوامل این طراحی می باشد که در بناهای سنتی شاهرود از جمله خانه یغمایی ها توجه به مسائل این چنینی باعث بهبود عملکرد و تامین شرایط زیستی استفاده کنندگان از فضا شده است.

جدا در نظر گرفتن احجام بسته (مجموعه های آموزشی-فرهنگی و ارتباطی آنها به وسیله فضاهای باز و نیمه باز (گالری ها، نمایشگاه و فروشگاه) در این سایت به دلیل ایجاد سلسله مراتب، کشف روابط و هندسه فضاها توسط کودکان و حس حرکت و پویایی در فضاها به واسطه اتصال دادن این فضاها و احجام به یکدیگر می باشد.

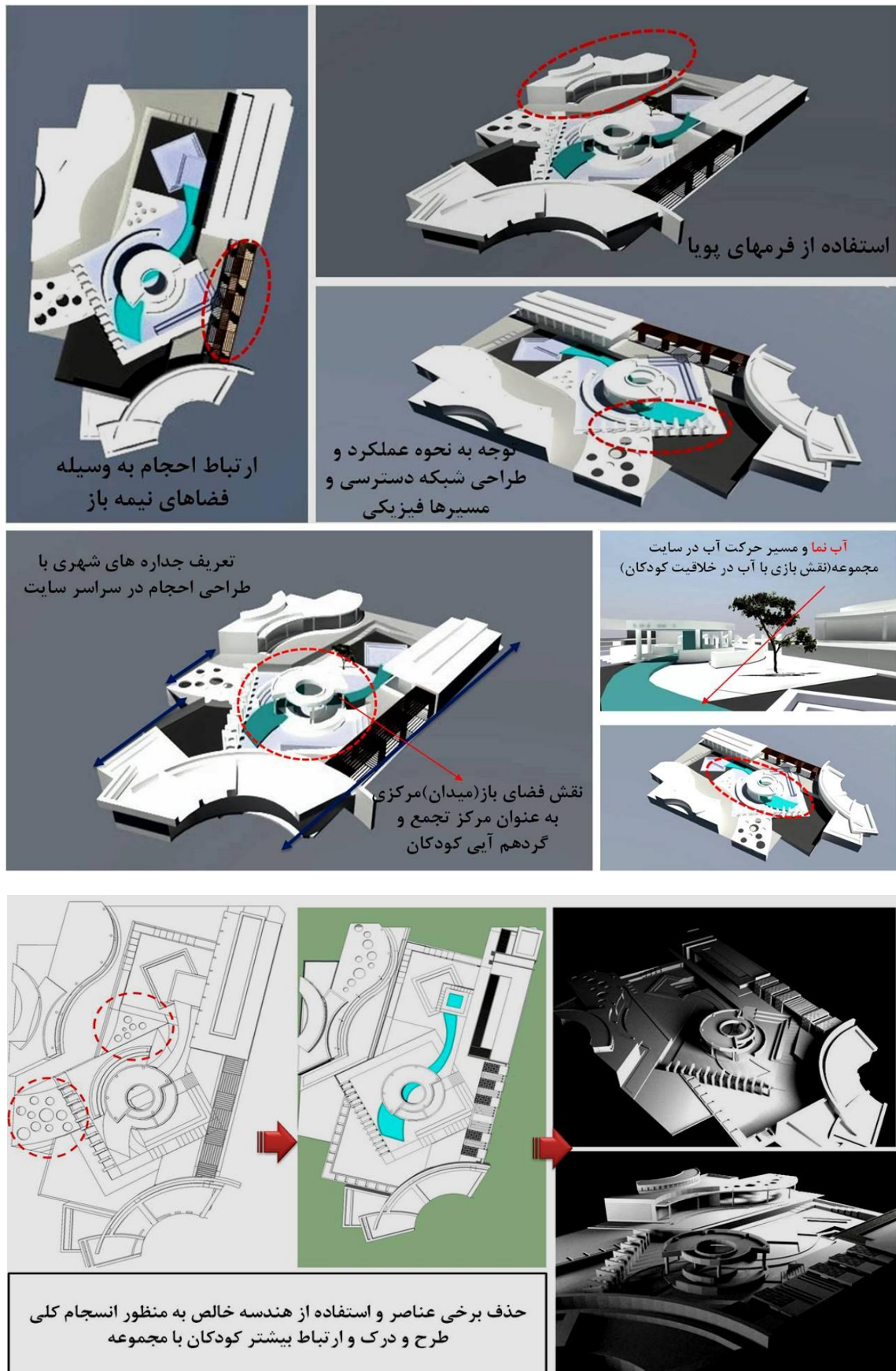

تصویر ۳-۶: ارتباط احجام بسته در سایت به وسیله فضاهای باز و نیمه باز [ماخذ: نگارنده]

با توجه به رعایت اصول و معیارهای تعریف شده در مطالب فوق و نیازهای کودکان روند شکل گیری طرح به صورت ارائه شده در تصاویر ۴-۶ و ۵-۶ می باشد.

تصویر ۴-۶: بررسی معیارها و روند شکل گیری طرح مجموعه [ماخذ:نگارنده]

تصویر ۵-۶: بررسی معیارها و روند شکل گیری طرح مجموعه [ماخذ:نگارنده]

۴-۶ شرح فضاهای مجموعه

طراحی این مرکز در غالب سه حجم بسته (مجموعه آموزشی - هنری، مجموعه پژوهشی، مجموعه فرهنگی - تفریحی، مجموعه اداری و خدماتی) در اطراف سایت، یک فضای باز اصلی (گالری آب و قطب مجموعه) در مرکز سایت و فضاهای باز و نیمه بازی که به نمایشگاه ها، فروشگاه آثار دستی کودکان، زمین بازی و سالن اجرای نمایش در سراسر سایت اختصاص داده شده است، می باشد. در این مجموعه کلیه فضاهای عملکردی را در حوزه های آموزشی و هنری، اداری، پژوهشی فرهنگی و خدماتی برای کودکان ۳ تا ۱۲ سال (دوره خردسالی و میانه کودکی) می توان بیان نمود.

۴-۶-۱ عرصه آموزشی - هنری

فضاهای آموزشی این مجموعه شامل کلاس کامپیوتر، کلاس داستان نویسی، کارگاه فیلم و عکس، کارگاه تفکر خلاق (لگو)، در این کارگاه به وسیله ی وسایلی از جمله مکعب های ۲۰×۲۰ که در اختیار کودکان قرار میگیرد می توانند به خلق فضاها بپردازند). کارگاه مجسمه و سفال، کارگاه نقاشی می باشد. که هدف از طراحی این فضاها، آموزش یک روش مناسب علمی همراه با هنر و تفریح در محیطی آرام و لذت برای انتقال آسان و سریع اطلاعات به کودکان می باشد. چرا که ایجاد محیطی آرام و لذت بخش موجب جلب توجه و تمایل کودکان برای حضور در این فضاها و ارتقای سلامت روانی آنان می شود.

فضاهای آموزشی این مجموعه در دو حجم قسمت ورودی سایت و در ضلع شمال و جنوب سایت از جهت نیاز به حریمیت شنیداری و فضاهای مرطوب و خشک تقسیم شده اند. به طوری که کارگاه نقاشی و کارگاه سفال و مجسمه سازی به دلیل ایجاد سر و صدای بیشتر و مرطوب بودن فضا در حجم شمالی سایت و سایر فضاهای آموزشی در حجم جنوب شرقی سایت واقع شده اند.

۴-۶-۲ عرصه اداری

فضای اداری مجموعه در قسمت ورودی سایت به خاطر دسترسی بیشتر و ارتباط با سایر فضاها طراحی شده است و شامل فضاهای مدیریت (مسئول تدوین برنامه های کلی مجموعه)، پذیرش، امور مالی و اداری، مشاوره با والدین و... می باشد.

۶-۴-۳ عرصه پژوهشی - فرهنگی

این عرصه شامل فضاهای کتابخانه، سالن چند منظوره (جهت برگزاری و اجرای نمایش تئاتر، اجرای موسیقی برای کودکان)، گالری نقاشی (در این گالری امکان نقاشی کردن توسط بچه ها بر روی دیوارچه هایی به طور اختصاصی وجود دارد) و نمایشگاه ها و فروشگاه های نقاشی و عکس و کارهای دستی کودکان می باشد. فضای کتابخانه در این مجموعه در قالب حجمی مستقل در قسمت انتهایی سایت (به خاطر دور بودن از آلودگی صوتی خیابان اصلی و سکوت بیشتر) با ریز فضاهایی از جمله مخزن، قسمت امانات، سالن مطالعه و... طراحی شده است. همچنین فضاهای گالری و نمایشگاه ها به صورت فضاهایی نیمه باز در بخشهای مختلف سایت برا نمایش کارهای دستی و هنری کودکان واقع شده اند که این فضاهای نیمه باز ارتباط دهنده فضاهای بسته مجموعه می باشند و به عرضه آثار کودکان این مجموعه اختصاص دارد که باعث آشنایی کودکان و والدین آنها با کار این مرکز و تشویق و انگیزه برای کودکان می شود.

۶-۴-۴ عرصه خدماتی (کمک دهنده)

این عرصه شامل فضاهای مختلفی از جمله کافه تریا، تاسیسات، پارکینگ، لابی و... در قسمتهای مختلف مجموعه برای خدمات به فضاهای مختلف در نظر گرفته شده است.

۶-۴-۵ میدان خلاقیت (فضاهای گرد هم آیی و جمعی در راستای ارتقاء تعامل

اجتماعی کودک): در نظر گرفتن فضای باز در مرکز این مجموعه به عنوان نقطه عطف، در راستای رسیدن به هدف هایی مثل تعامل بیشتر کودکان با هم، ارتقاء خلاقیت آنان، بازی، فضایی جهت مطالعه و فراهم آوردن احساس آرامش و امنیت در یادگیری آنان می باشد.

۵-۶ برنامه فیزیکی

«طبق استاندارد نویفرت محل های نگه داری و بازی کودکان امکانات اجتماعی ، آموزشی و تفریحی را برای آنان فراهم می کنند.از این رو به هنگام طراحی باید فضاهای کافی مطابق با خواسته ها و نیازهای آنان در نظر گرفته شود.طبق این استاندارد برای گروه سنی خردسالان(۳-۶ سال) ۱/۵-۳ متر مربع و برای گروه سنی دبستان(۷-۱۲) ۱/۵-۴ متر مربع فضا برای هر کودک لازم است»[ارنست و نویفرت، ۱۳۸۷:۳۲۵] با توجه به در نظر گرفتن ابعاد فضای لازم برای هر کودک در این مجموعه برنامه فیزیکی طرح در جدول ۱-۶ ارائه شده است.

جدول ۱-۶ : برنامه فیزیکی [ماخذ: نگارنده]

نام فضا	تعداد	مساحت هر فضا	مساحت کل
آموزشی - هنری			
کلاس کامپیوتر	۱	۷۵ متر مربع	۷۵ متر مربع
کلاس داستان نویسی	۱	۴۰ متر مربع	۴۰ متر مربع
کارگاه فیلم و عکس	۱	۴۸ متر مربع	۴۸ متر مربع
کارگاه تفکر خلاق (لگو)	۱	۵۲ متر مربع	۵۲ متر مربع
کارگاه مجسمه و سفال	۱	۹۰ متر مربع	۹۰ متر مربع
کارگاه نقاشی	۱	۵۲ متر مربع	۵۲ متر مربع
اداری			
اتاق مدیر و کنفرانس	۱	۱۸ متر مربع	۱۸ متر مربع
مشاوره با والدین	۱	۱۳ متر مربع	۱۳ متر مربع
اتاق امور مالی و اداری	۱	۱۸ متر مربع	۱۸ متر مربع
اتاق ثبت نام (پذیرش)	۱	۱۴ متر مربع	۱۴ متر مربع
پژوهشی - فرهنگی			
آمفی تئاتر	۱	۱۴۵ متر مربع	۱۴۵ متر مربع
کتابخانه			
مخزن و مطالعه مجلات	۱	۹۰ متر مربع	۹۰ متر مربع

۷۵ متر مربع	۷۵ متر مربع	۱	سالن مطالعه
۸ متر مربع	۸ متر مربع	۱	امانات
۱۴ متر مربع	۱۴ متر مربع	۱	سرچ کتاب
گالری و فروشگاه			
۱۶۰ متر مربع	۱۶۰ متر مربع	۱	نمایشگاه نقاشی و مجسمه
۱۳۰ متر مربع	۱۳۰ متر مربع	۱	نمایشگاه عکس
۸۳ متر مربع	۸۳ متر مربع	۱	فروشگاه آثار دستی کودکان
فضای خدماتی			
۲۰۰ متر مربع	۶۰-۷۰ متر مربع	۳	تاسیسات
۳۰ متر مربع	۱۰ متر مربع	۳	انبار
۲۸ متر مربع	۳.۵ متر مربع	۸	سرویس بهداشتی
۳۰۰ متر مربع	۵۰-۶۵	۵	لابی
۱۱ متر مربع	۱۱ متر مربع	۱	اطلاعات
۶ متر مربع	۶ متر مربع	۱	آبدارخانه
کافه تریا			
۲۰ متر مربع	۲۰ متر مربع	۱	آشپزخانه
۶ متر مربع	۶ متر مربع	۱	سفارش
۸۰ متر مربع	۴۰ متر مربع	۲	فضای نشستن در کافه
پارکینگ			
۶۰۰ متر مربع	۱۰ متر مربع	۶۰	پارکینگ
مساحت: ۲۴۰۰ متر مربع			
فضاهای روباز - (خلاقیات و بازی)			
۶۵۰ متر مربع	۶۵۰ متر مربع	۱	میدان شهری و گالری آب
۸۰ متر مربع	۸۰ متر مربع	۱	آمفی تئاتر (اجرای نمایش)
۱۴۰ متر مربع	۱۴۰ متر مربع	۱	زمین شنی
مساحت فضاهای روباز مجموعه: ۸۷۰ متر مربع			

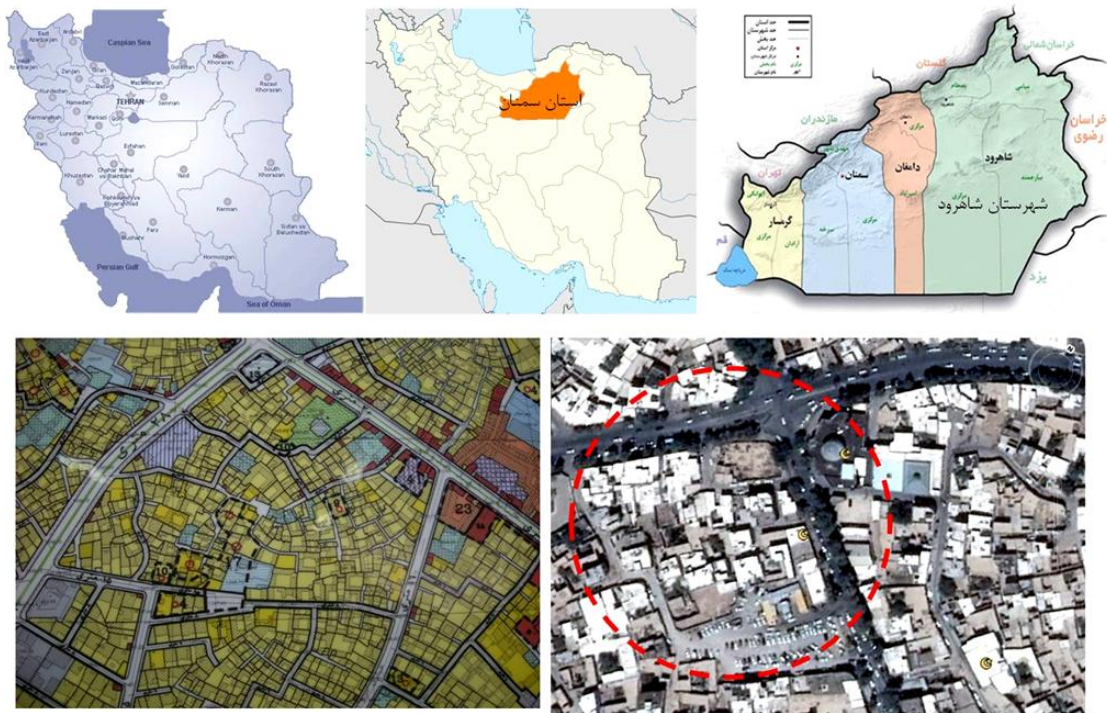
فصل هفتم: طراحی معماری

۱- طراحی و ساماندهی محله

۲- میدان شهری کودک (پارک خلاقیت)

۱-۷ طراحی و ساماندهی محله

کودکان، گروه مهمی از استفاده کنندگان فضاهای شهری هستند و این فضاها بخش عمده‌ای از زمان و محیط زندگی روزانه آنان را به خود اختصاص می‌دهند. به همین دلیل ارتقاء کیفیت این فضاها و ساماندهی آن می‌تواند در رشد فردی، تعاملات اجتماعی، تقویت حس تعاون و حتی آموزش آنان موثر باشد. از این رو با توجه به محدوده محله در نظر گرفته شده برای پروژه، در جهت ساماندهی و بالا بردن کیفیت فضای شهری در جهت ارتباط بیشتر کودکان با این فضاها، ابتدا عوامل منفی و نابسامان شهری در محدوده این بافت بررسی شده، سپس در جهت رفع و بهبود این عوامل به ارائه راهکارهایی پرداخته شده است.

محدوده مورد مطالعه (از میدان جمهوری به طرف خیابان صدوقی قسمتی از بافت شهری تقاطع در خیابان ۱۵ خرداد و صدوقی

تصویر ۱-۷: محدوده‌ای از بافت شهرستان شاهرود و موقعیت آن نسبت به استان سمنان [ماخذ:

<http://anobanini.ir/pic/map/semnan.jpg>.

۱-۱-۷ بررسی عناصر نابسامان محله: در محدوده محله بررسی شده از بافت شهرستان

شاهرود بی توجهی به برخی عناصر شهری باعث کم رنگ شدن حضور استفاده کنندگان از فضا (خصوصاً کودکان) و کاهش تعاملات اجتماعی و سرزندگی محله شده است.

تصویر ۲-۷: بی توجهی به عناصر فضای شهری موجود در محله مورد بررسی [ماخذ: نگارنده]

همان طور که در تصویر شماره ۲-۷ مشاهده می شود، این عناصر شهری شامل موارد زیر می باشد:

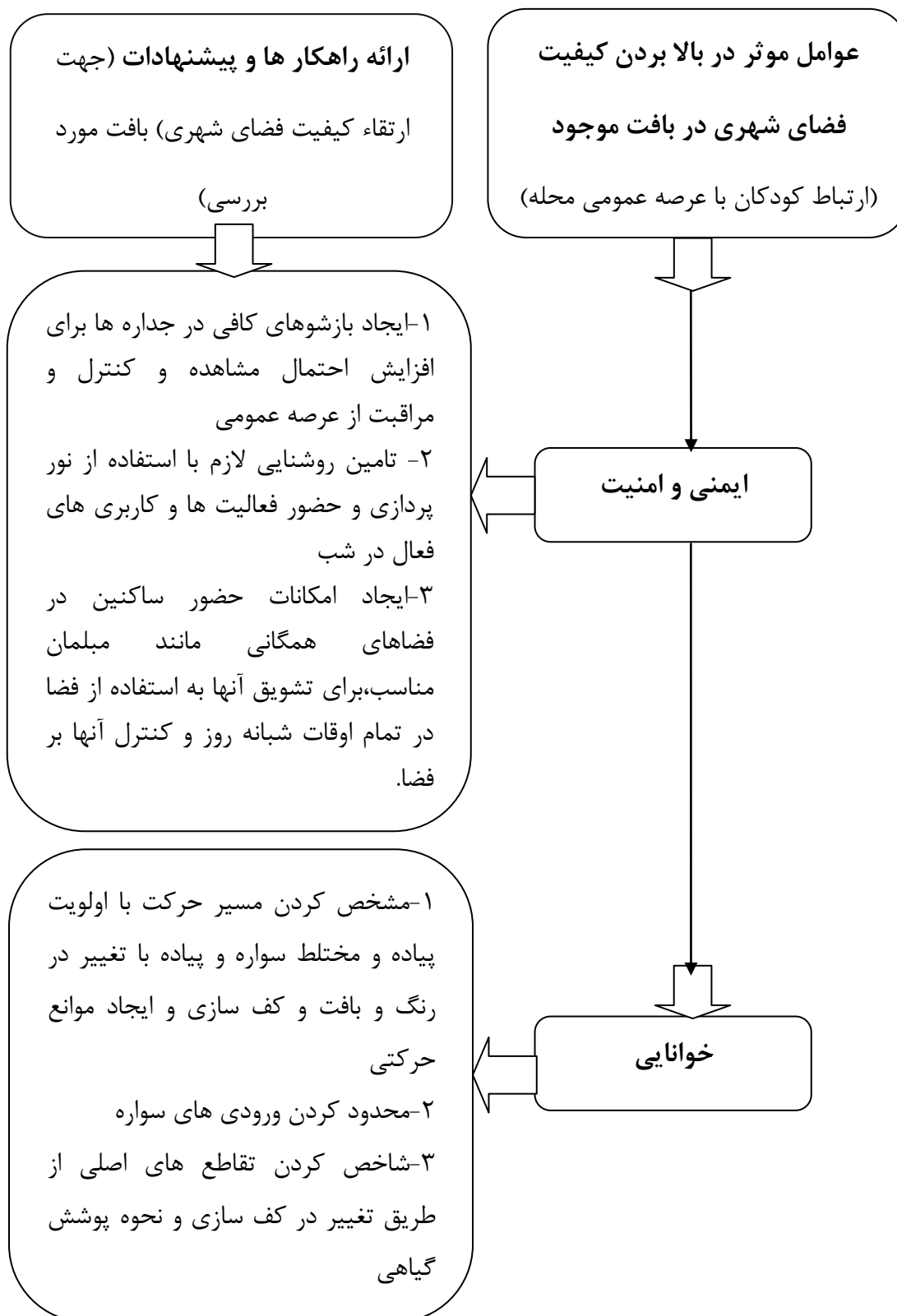
- عدم کف سازی مناسب معابر (کف سازی نامناسب خیابان و کوچه های بافت موجود)
- نبودن مبلمان مناسب برای توقف و مکث عابران در فضا
- جدول کشی نامناسب
- خانه های مخروبه و متروک و گوشه های کم تردد (عامل ایجاد رفتارهای مجرمانه در محله)
- در نظر نگرفتن مصالح مناسب برای ایجاد اختلاف ارتفاع ها در معابر
- عدم تنوع در رنگ، بافت و نوع مصالح در کف
- عدم روشنایی کافی در محله و سطح معابر
- عدم تفکیک حرکت سواره و پیاده
- در نظر نگرفتن فضایی جهت گردهم آیی تجمع ساکنان و عدم امکان بازی و تردد آزادانه کودکان.

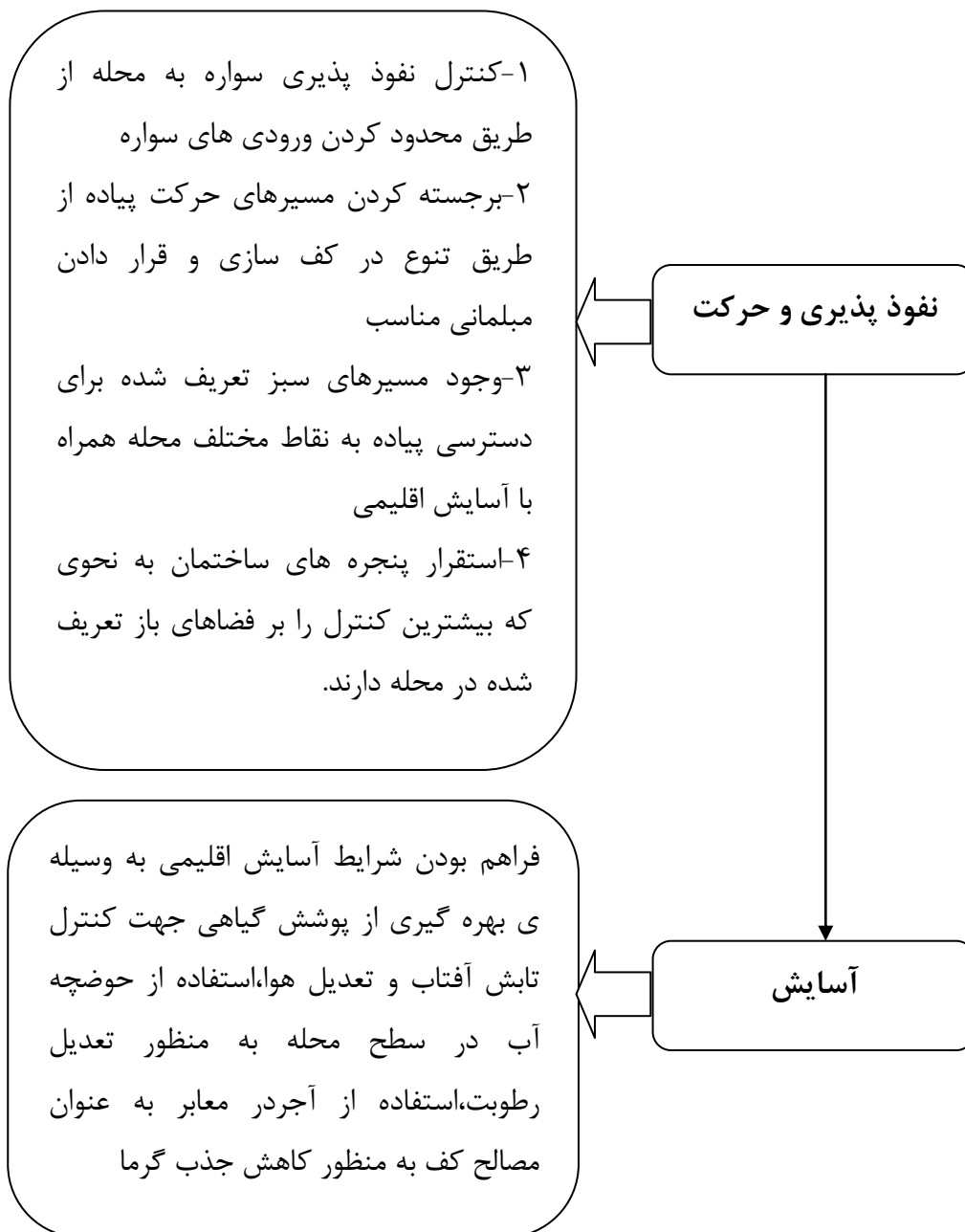
۷-۱-۲ ارائه راهکارها و پیشنهادات در جهت ارتقاء کیفیت فضای شهری

همانطور که در بخشهای پیش اشاره کردیم امنیت و ایمنی، نفوذ پذیری و حرکت، خوانایی، مقیاس و تناسب، احساس تعلق به فضا (تاثیر گذاری فضا و ادراک فضا و امکان برقراری ارتباط شخصی با فضای شهر) از جمله عوامل موثر در بالا بردن کیفیت فضای شهری و ارتباط کودکان با عرصه عمومی محله می باشد که در طرح ساماندهی محدوده بافت مورد مطالعه به آن پرداخته و راهکارهایی را بیان نموده ایم. با توجه به مطالب گفته شده در نمودار ۷-۱ در طرح ساماندهی این محله، عناصر و عواملی از جمله: تفکیک مسیر حرکتی پیاده و سواره با استفاده از کف سازی مناسب و تغییر ارتفاع، چیدمان مبلمان در مسیرهای حرکتی پیاده برای مکث در فضا، حذف خانه های مخروبه و متروک و گوشه های کم تردد به منظور از بین بردن بستر رفتارهای مجرمانه و ایجاد فضای سبز و همگانی در این مکانها، نور پردازی مناسب در فضاهای کوچه و خیابان و ... به کار گرفته شده است.

تصویر ۷-۳: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی [ماخذ: نگارنده]

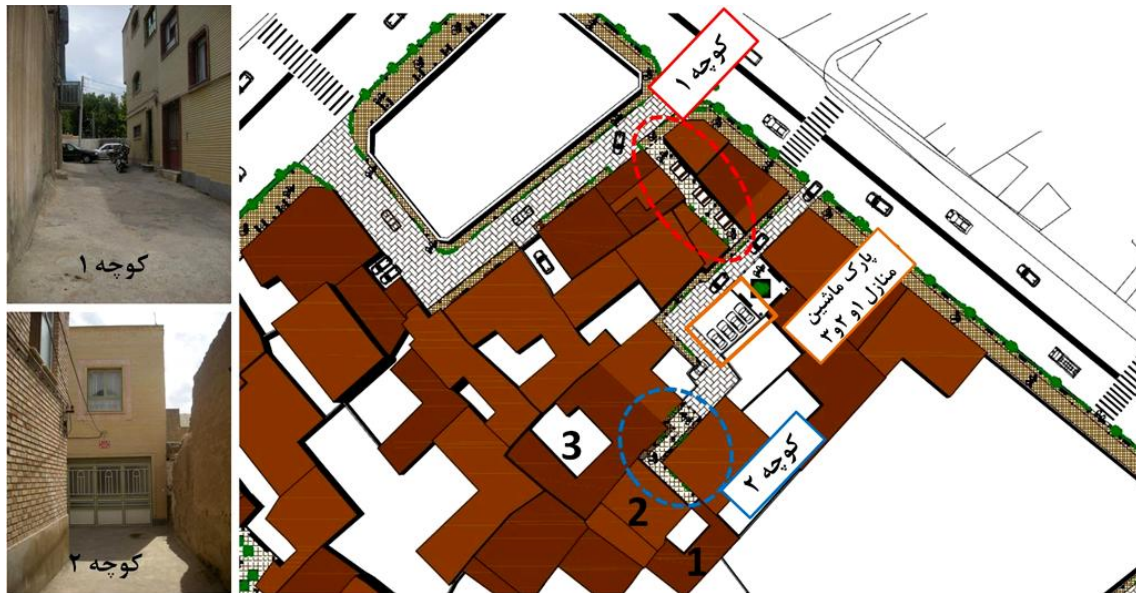

نمودار ۷-۱: عوامل موثر در بالا بردن کیفیت فضای شهری در بافت موجود و ارائه راهکارها [ماخذ: نگارنده]

همانطور که در تصویر ۷-۴ مشاهده می شود کنترل ورود سواره به محله از طریق محدود کردن ورودی های سواره صورت گرفته است. در این بافت کوچه های شماره ۱ و ۲ فقط برای افراد پیاده و ساکنین فضا طراحی و ساماندهی شده است. در واقع کوچه ۱، هیچ کدام از واحدهای مسکونی داخل کوچه درب ورودی ماشین و سواره ندارد و به علت کم بودن عرض کوچه ۲ برای عبور و مرور وسایل نقلیه با

خرید زمینی که بامربع نارنجی نشان داده شده است (ساختمان در حال حاضر مخروبه می باشد)
جهت پارکینگ ۴ واحد مسکونی (ساختمان شماره ۲ دو واحدی می باشد) داخل کوچه و در نظر
گرفتن بخشی از زمین به عنوان فضای سبز و گردهم آیی ساکنین کوچه طراحی شده است.

تصویر ۴-۷ : طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی، کنترل نفوذ پذیری سواره به محله [ماخذ: نگارنده]

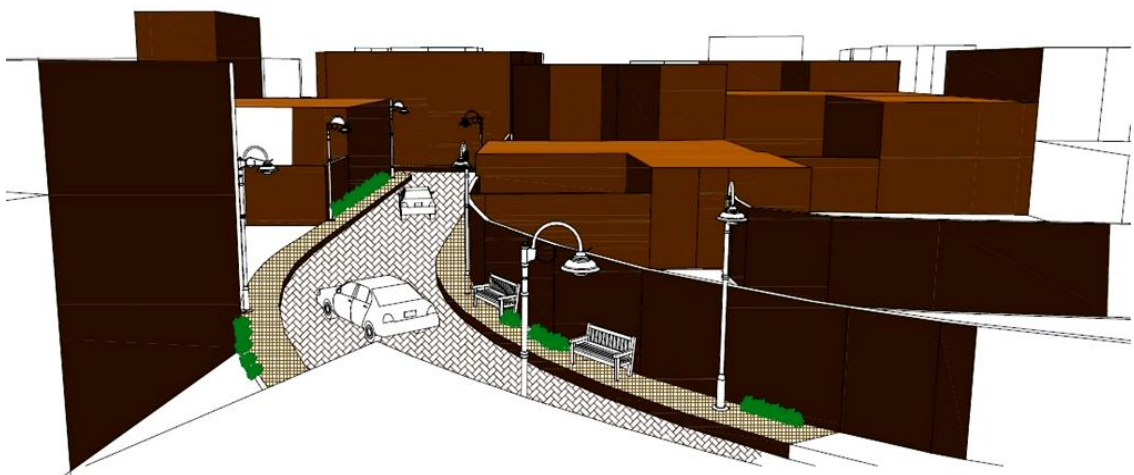

تصویر ۵-۷ : طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی، کنترل نفوذ پذیری سواره به محله [ماخذ: نگارنده]

تصویر ۶-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی، برجسته کردن مسیرهای حرکت پیاده [ماخذ: نگارنده]

در طرح ساماندهی این بافت مسیر رفت و آمد ماشین سنگ فرش شده (به خاطر کاستن سرعت اتوموبیل)، همچنین فضایی با عرض ۹۰ سانتی متر و ارتفاع ۲۰ سانتی متری و انتخاب مصالح متفاوت کف برای حرکت عابرین پیاده در نظر گرفته شده است. در جهت مسیر رفت و آمد عابرین پیاده برای تامین امنیت چراغ های روشنایی و برای مکث در فضا مبلمانی برای نشستن و درختچه هایی در نظر گرفته شده است. همچنین برای جلوگیری از ورود وسایل نقلیه موتوری از المان هایی در لبه های پیاده رو استفاده شده است.

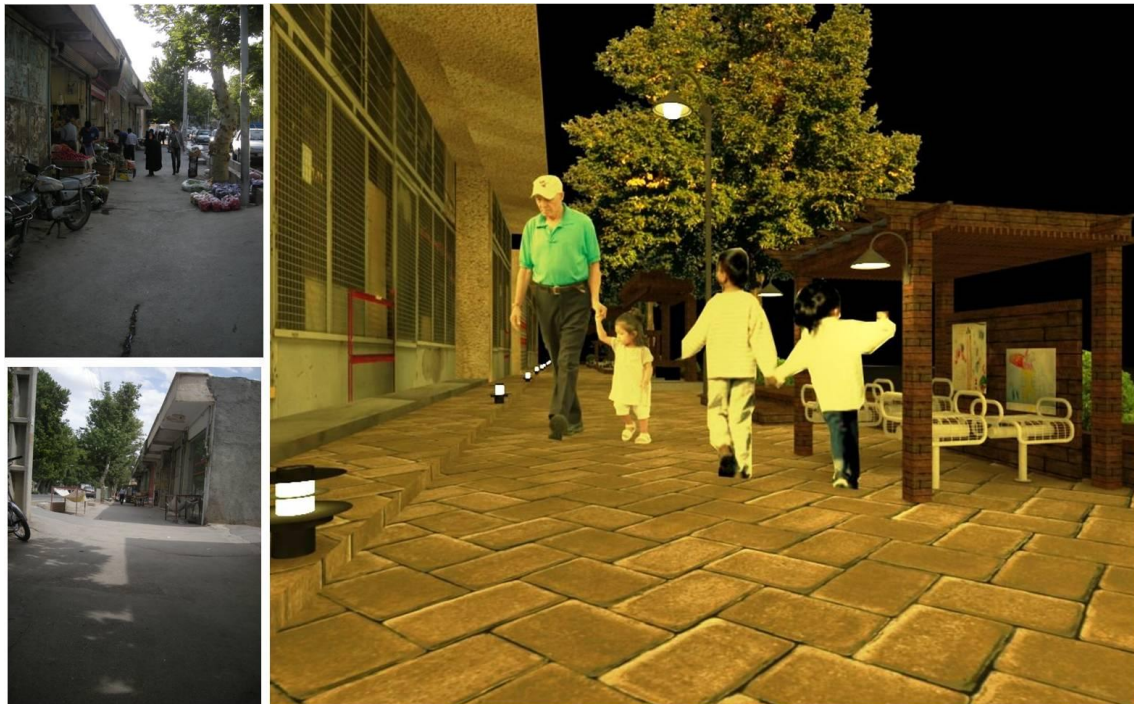
تصویر ۷-۷: طرح ساماندهی محدوده بافت شهری مورد بررسی، برجسته کردن مسیرهای حرکت پیاده [ماخذ: نگارنده]

۷-۱-۳ ارائه راهکارهایی برای ارتباط بیشتر کودکان با فضاهای شهری که در

ساماندهی این محله به آن پرداخته شده است.

۱- استفاده از فرم ها ،عناصر آشنا و طراحی فضاها متناسب با مقیاس کودکان به منظور اجتناب از نا

امنی آنها در محیط های شهری [تصویر شماره ۷-۸]

تصویر ۷-۸: طراحی مبلمانی متناسب با مقیاس کودکان و ساخت دیوارهایی جهت نقاشی در مسیر پیاده رو فضای شهری [ماخذ: نگارنده]

۲- استفاده از علائم گرافیکی آشنا برای کودک به منظور خوانایی ،جهت یابی و احساس تعلق به فضا

۳- تجهیز بخش هایی از فضاهای عمومی برای بازی کودکان،علاوه بر استفاده بچه ها و والدین موجب ایجاد حس سرزندگی برای دیگر استفاده کنندگان از فضا می شود.

۴- ایجاد نرده در ورودی کوچه ها به منظور عدم ورود وسایل نقلیه و بالا بردن امنیت برای بازی

کودکان در معابر

۵- کنترل نفوذ پذیری سواره به محله از طریق محدود کردن ورودی های سواره به منظور بازی

کودکان و گردهم آیی ساکنین [تصویر ۷-۹]

تصویر ۷-۹: کنترل نفوذ پذیری سواره به محله با قرار دادن المانهایی در مسیرهای ورودی [ماخذ: نگارنده]

۶- وجود اختلاف در شکل ظاهری عناصر طبیعی (گیاه، نور، رنگ و...) و امکان به کارگیری آنها می تواند برای ذهن جستجوگر کودک ایجاد سوال کند و باعث کنجکاوی او شود. [تصویر شماره ۷-۱۰]

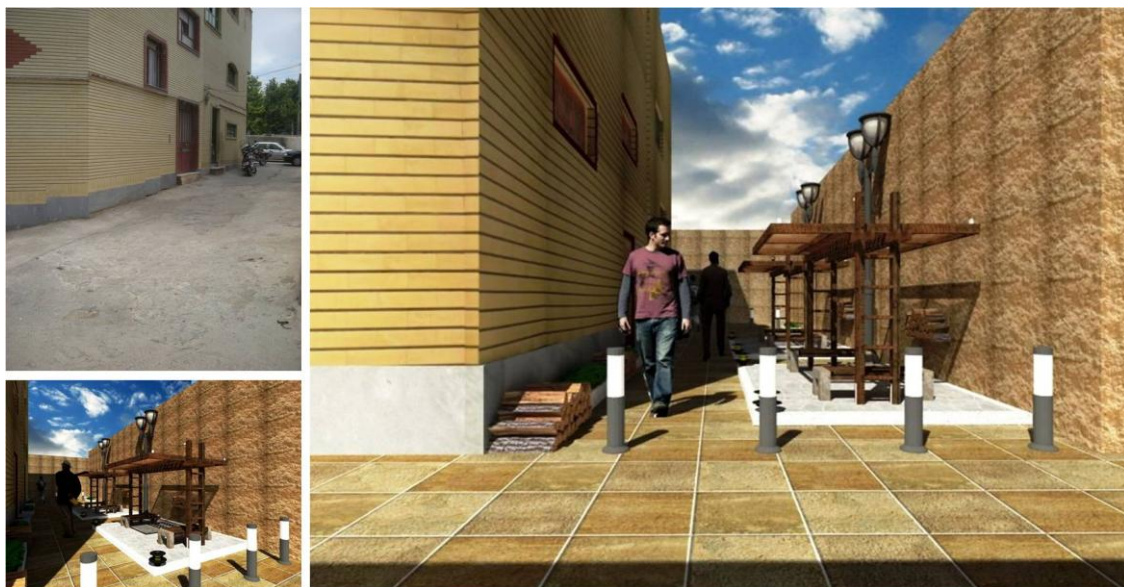
تصویر ۷-۱۰: استفاده از حوضچه آب در محله و بکارگیری عناصر طبیعی باعث ارتقاء خلاقیت کودکان می شود [ماخذ: نگارنده]

۷- تامین روشنایی لازم با استفاده از نور پردازی و حضور فعالیت ها و کاربری های فعال در شب به منظور بالا بردن حس امنیت برای ساکنان و خصوصا کودکان [تصویر شماره ۷-۱۱]

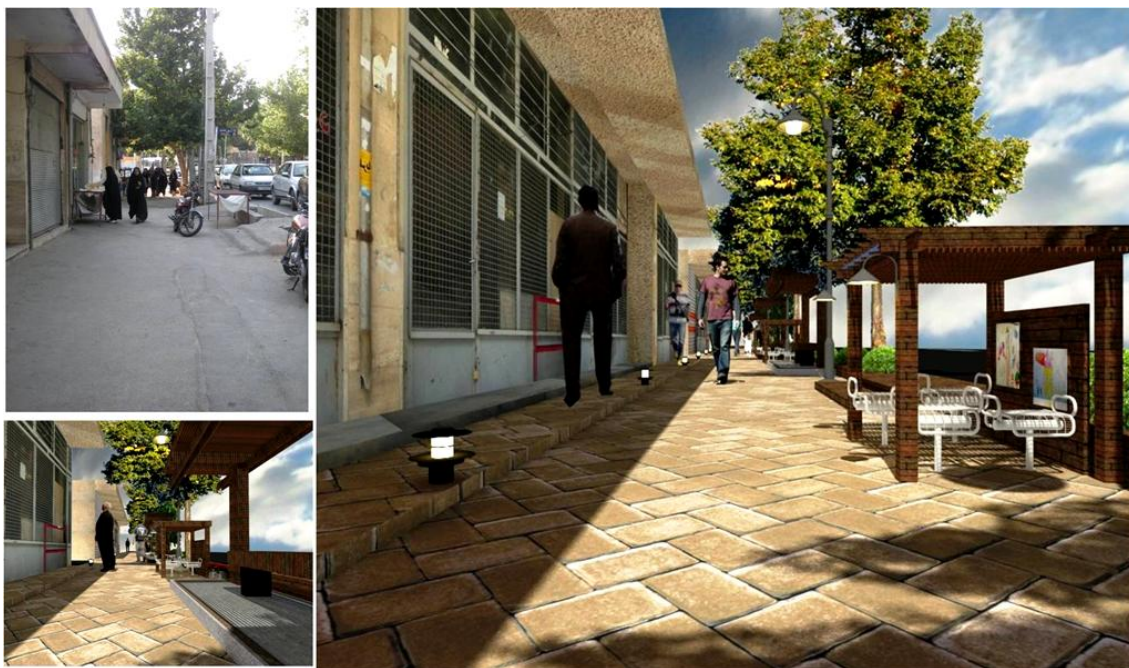

تصویر ۷-۱۱: تعبیه روشنایی مناسب در فضای شهری به منظور بالا بردن حس امنیت [ماخذ: نگارنده]

۸- ایجاد امکانات حضور ساکنین در فضاهای همگانی برای تشویق آنها به استفاده از فضا در تمام اوقات شبانه روز و کنترل آنها بر فضا. [تصویر شماره ۷-۱۲]

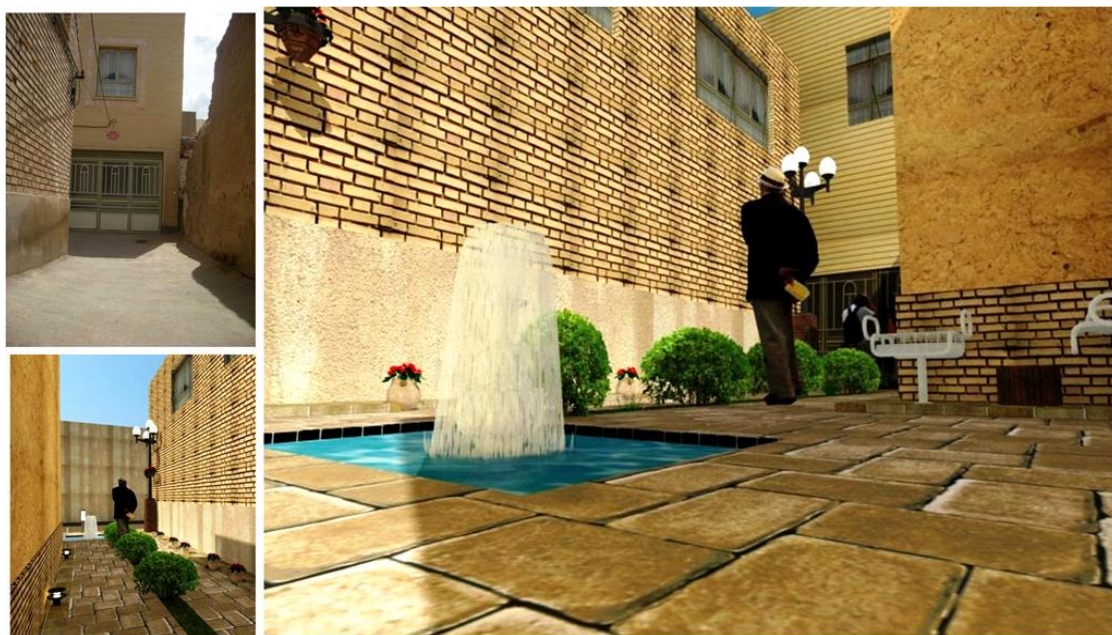

تصویر ۷-۱۲: استفاده از مبلمان مناسب برای حضور ساکنان در فضای شهری [ماخذ: نگارنده]

تصویر ۷-۱۳: استفاده از مبلمان مناسب برای حضور ساکنان در فضای شهری [ماخذ: نگارنده]

۹- فراهم بودن شرایط آسایش اقلیمی به وسیله ی بهره گیری از پوشش گیاهی جهت کنترل تابش آفتاب و تعدیل هوا، استفاده از حوضچه آب در سطح محله به منظور تعدیل رطوبت، استفاده از آجر در معابر به عنوان مصالح کف به منظور کاهش جذب گرم [تصویر ۷-۱۴]

تصویر ۷-۱۴: ایجاد آسایش اقلیمی به وسیله بهره گیری از پوشش گیاهی و مصالح مناسب [ماخذ: نگارنده]

۱۰- استفاده از مصالح طبیعی در سطح معابر برای ارتباط بیشتر کودک با طبیعت و بالا بردن سطح

خلاقیت کودکان [تصویر ۷-۱۵]

تصویر ۷-۱۵: استفاده از مصالح طبیعی در سطح معابر [ماخذ: نگارنده]

۱۱- ایجاد احساس تعلق به فضا با طراحی فضاهای خاطره انگیز برای کودکان همچون مکان هایی

برای تعاملات اجتماعی و یا گذرهایی خاص همراه با تنوع فعالیت ها

۱۲- استفاده از رنگ ها و بافت های مختلف در کف سازی معابر می تواند به کودکان نقش های

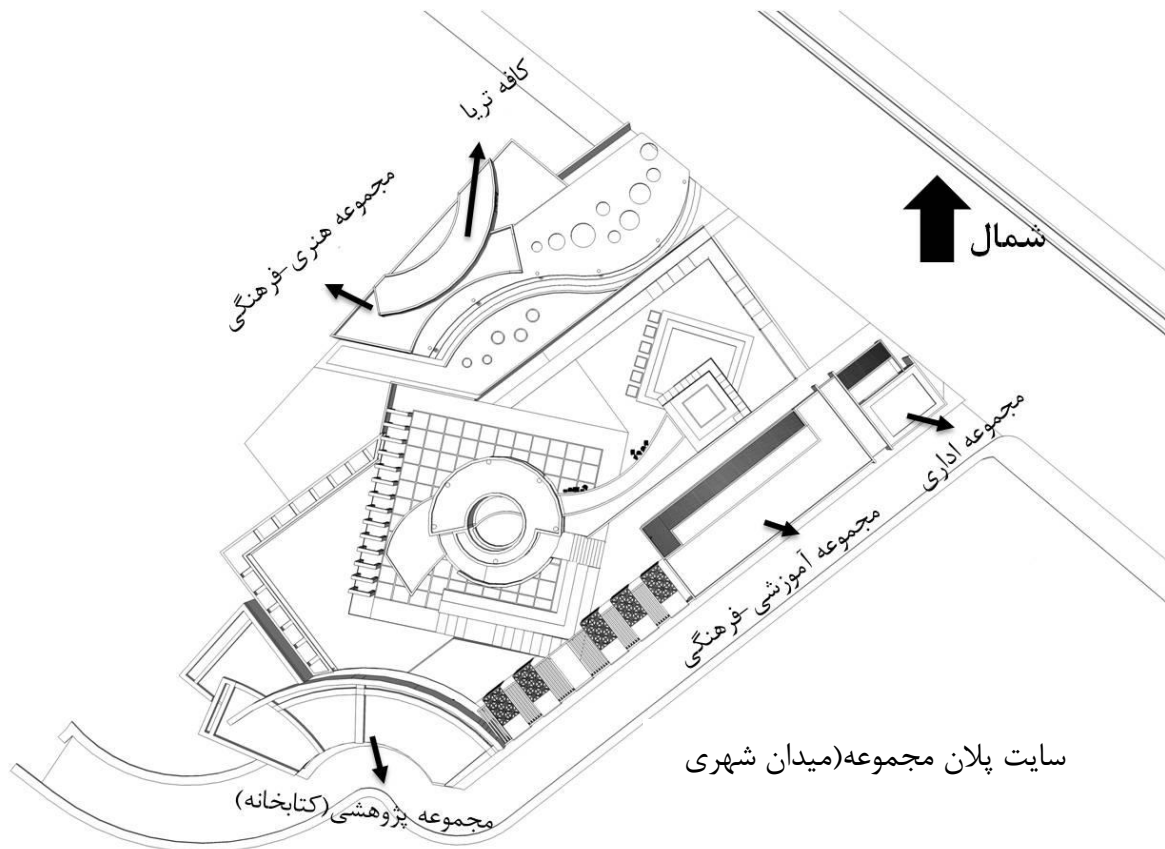
عملکردی چون مرز بندی محوطه ها، نشان دادن تغییر جهت، تمییز مکان های استراحت و... را نشان

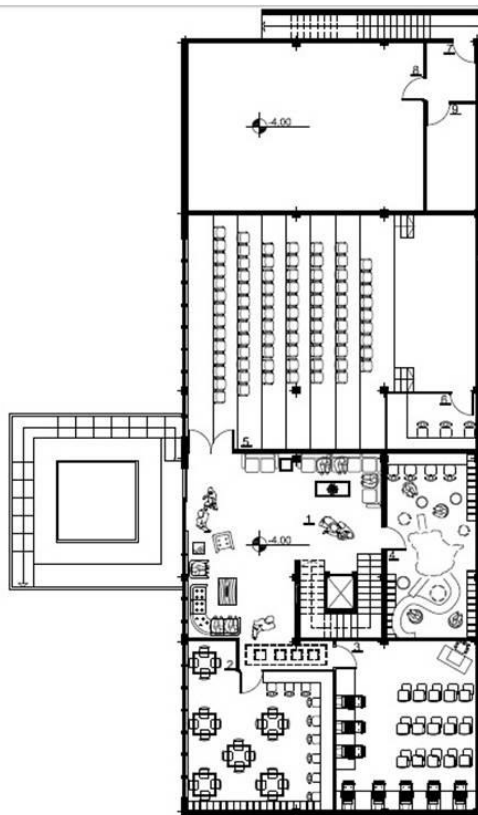
دهد. [تصویر ۷-۱۶]

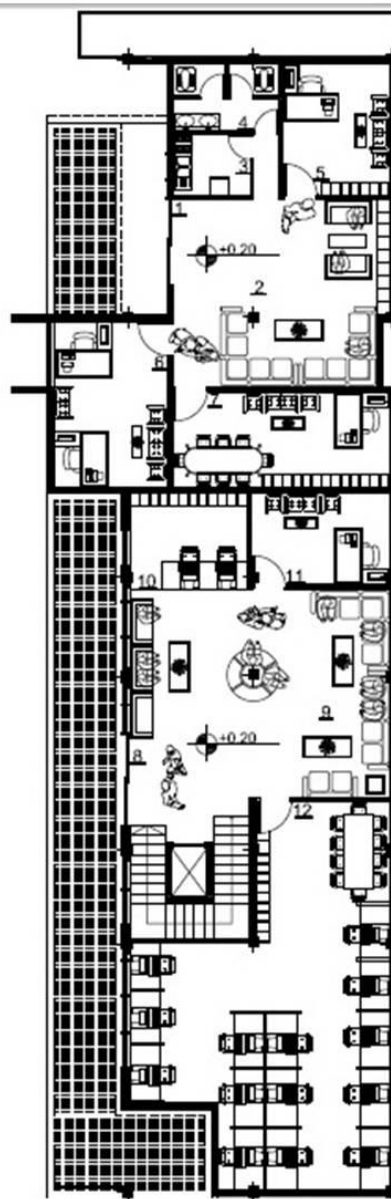
تصویر ۷-۱۶: برجسته کردن مسیرهای حرکت پیاده از طریق تنوع در کف سازی [ماخذ: نگارنده]

۷-۲ میدان شهری کودک (پارک خلاقیت)

پلان طبقه زیر زمین

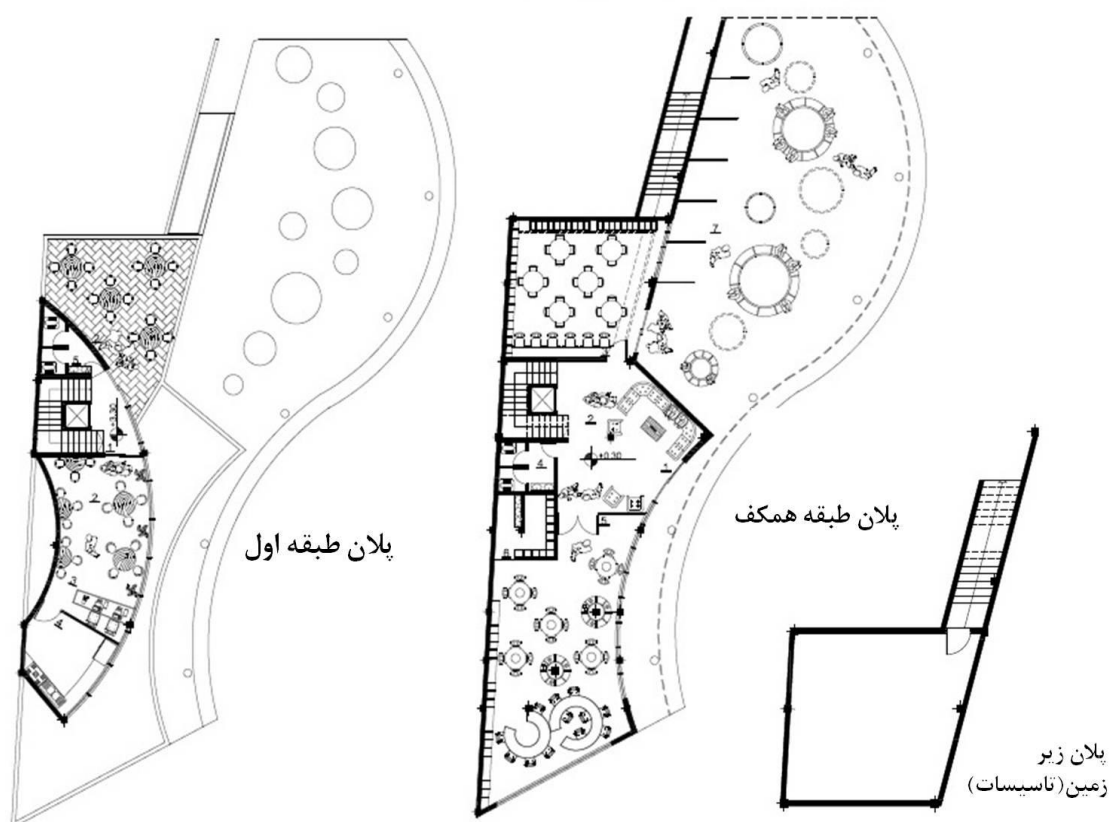

پلان طبقه همکف

پلان زیر زمین (طبقه ۱-)	پلان طبقه همکف
۱-لابی آموزشی و فرهنگی	۱- ورودی اداری
۲- کارگاه تفکر خلاق (لگو)	۲- لابی
۳- کارگاه فیلم و عکس	۳- آبدارخانه
۴- کارگاه داستان نویسی و کتاب خوانی	۴- سرویس بهداشتی
۵- آمفی تئاتر	۵- اتاق پذیرش و ثبت نام
۶- اتاق کنترل	۶- اتاق امور مالی و اداری
۷- ورودی تاسیسات	۷- اتاق مدیریت و کنفرانس
۸- تاسیسات	۸- ورودی قسمت آموزشی
۹- انبار	۹- لابی
	۱۰- اطلاعات
	۱۱- اتاق مشاوره با والدین
	۱۲- کارگاه کامپیوتر

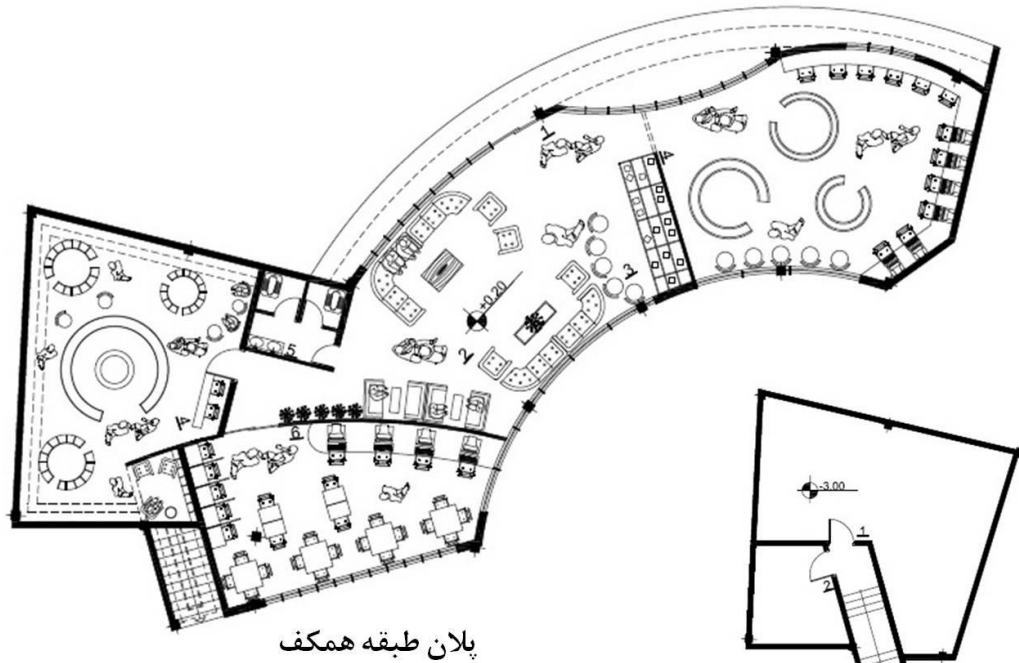
۷-۲-۲ معرفی ریز فضاهاى مجموعه آموزشی-هنرى

پلان زیر زمین	پلان طبقه همکف	پلان طبقه اول
تاسیسات	۱- ورودی مجموعه آموزشی-هنرى	۱- ورودی کافه تریا
	۲- لابی	۲- فضای نشستن
	۳- کارگاه نقاشی	۳- سفارش
	۴- سرویس بهداشتی	۴- آشپزخانه
	۵- کارگاه مجسمه و سفال	۵- سرویس بهداشتی
	۶- اتاق رختکن	
	۷- نمایشگاه مجسمه و سفال	

۳-۲-۷ معرفی ریز فضاهای مجموعه پژوهشی (کتابخانه)

پلان زیر زمین	پلان طبقه همکف
۱- تاسیسات	۱- ورودی مجموعه پژوهشی
۲- انبار	۲- لابی
	۳- مطالعه کتاب با والدین
	۴- مخزن
	۵- سرویس بهداشتی
	۶- سالن مطالعه

پرسپکتیوهای مجموعه

منابع

- ۱- احمدوند ، محمد علی (۱۳۸۱) ، روان شناسی بازی ، تهران :دانشگاه پیام نور.
- ۲- آزموده،مریم(۱۳۹۱)،معماری و طراحی برای کودکان،چاپ اول،تهران:علم و دانش.
- ۳- آقا لطیفی،آزاده(۱۳۸۷)، مناسب سازی محیط برای خلاقیت کودکان، در "مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی خلاقیت شناسی و مهندسی و مدیریت نوآوری ایران و اولین کنفرانس ملی تفکر و آثار علمی،تخیلی و کاربردی".تهران:دانشکده هنرهای زیبا.
- ۴- بحرینی،حسین(۱۳۷۸)،تحلیل فضاهای شهری،تهران: دانشگاه تهران.
- ۵- بدری ،مقدم(۱۳۶۶) ،کاربرد روانشناسی در آموزشگاه،چاپ چهارم،تهران:سروش.
- ۶- بنتلی،ای یین(۱۳۸۲)،محیط های پاسخده:کتابی راهنما برای طراحان،ترجمه مصطفی بهزادفر،تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.
- ۷- بهروزفر،فریبرز(۱۳۸۰)،مبانی طراحی فضاهای باز نواحی مسکونی در تناسبات با شرایط جسمی و روانی کودکان،تهران: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- ۸- پاکزاد،جهانشاه(۱۳۷۶)،طراحی شهری چیست،آبادی،ویژه طراحی شهری،سال هفتم،شماره ۲۵.
- ۹- پاکزاد،جهانشاه(۱۳۸۶)، مبانی نظری و فرایند طراحی شهری، تهران:شهیدی.
- ۱۰- پاکزاد،جهانشاه(۱۳۸۸)،سیر اندیشه ها در شهرسازی،جلد سوم، تهران:انتشارت شهیدی.
- ۱۱- پیاز،ژان،اینهلدر،باربل(۱۳۷۳)،روان شناسی کودک ، ترجمه زینت توفیق،چاپ هشتم،تهران: نشرنی.
- ۱۲- پهلوان زاده، لیلا ، نارسیس، سهرابی(۱۳۸۵)، جایگاه کودک در فضای شهری امروز ، ماهنامه بین المللی راه و ساختمان ، سال چهارم، شماره 37 .
- ۱۳- تیبالدز، فرانسیس(۱۳۸۳)، شهرسازی شهروندگرا(ارتقای عرصه های همگانی در شهرها و محیط های شهری)، ترجمه محمد احمدی نژاد،تهران:خاک.

- ۱۴- جودت، محمدرضا و همکاران (۱۳۸۴)، "نو مدرن ها کجایند؟" مجموعه مقاله های معماری و شهرسازی، (اسپریرگن پل: مناطق مسکونی)، تهران: انتشارت گنج هنر.
- ۱۵- جوهری تیموری، الناز، ثقه الاسلامی، عمید الاسلام، علی پور، حامد (۱۳۹۲)، بررسی راهکارهای تامین نیازهای کودکان در عرصه عمومی محله با تاکید بر ارتقاء پایداری اجتماعی در "معماری و شهرسازی و توسعه پایدار"، مشهد: موسسه آموزش عالی خاوران.
- ۱۶- جیکوبز، جین (۱۳۸۶)، مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمید رضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۷- حسینی، افضل السادات (۱۳۷۸)، ماهیت خلاقیت و شیوه های پرورش آن، انتشارات آستان قدس رضوی، به نشر.
- ۱۸- خمارلو (میرهادی)، توران (۱۳۸۹)، کتاب کار مربی کودک (برنامه ی کار سالانه ی مربی در مهد کودک و کودکان)، تهران: دیدار.
- ۱۹- دوان شولتز (۱۳۸۴)، نظریه های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، ویرایش سوم، تهران: مؤسسه نشر ویرایش.
- ۲۰- ربانی، رسول (۱۳۸۵)، جامعه شناسی شهری، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- ۲۱- رفیعیان، مجتبی، مهسا، سیفایی (۱۳۸۴)، فضاهای عمومی شهری: ارزیابی و بازنگری کیفی، تهران: نشریه هنرهای زیبا.
- ۲۲- سجادی، پروین السادات و همکاران (۱۳۸۹)، "اصول پایداری اجتماعی در مجتمع های مسکونی"، نشریه معماری و شهرسازی صفه، سال بیستم، شماره ۵۱.
- ۲۳- سوری، الهام (۱۳۸۸)، بررسی مناقشات نظری پیرامون امنیت و روش های پیشگیری از جرم، آرمانشهر: نشریه ی آموزشی، پژوهشی و تحلیلی، شماره ۲.
- ۲۴- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۷۲)، روان شناسی رشد، چاپ نهم، تهران: اطلاعات.
- ۲۵- شولتز نوربرک، کریستیان (۱۳۵۳)، هستی، فضا و معماری، تهران: کتابفروشی تهران.

- ۲۶- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۵)، آماده سازی شهر برای کودکان، چاپ اول، تهران: نشر شهر.
- ۲۷- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷)، ویژگی های محیطی فضاهای شهری امن، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی معماری و شهرسازی.
- ۲۸- صفوی مقدم، سیده مریم (۱۳۹۲)، شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد در "پنجمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری". مشهد.
- ۲۹- فراری، آنا الیوریو (۱۳۷۰)، نقاشی کودکان و مفاهیم آن، ترجمه عبدالرضا صرافان، تهران: دیبا.
- ۳۰- کسمائی، مرتضی (۱۳۸۲)، اقلیم و معماری، تهران: خاک.
- ۳۱- کیانی، اکبر (۱۳۹۱)، تحلیل و برنامه ریزی شهر دوستدار کودک، باغ نظر، شماره بیستم.
- ۳۲- گلسون، براندن، نیل، سایپ و دیگران (۱۳۹۲)، شهر کودکانه، ترجمه پیمان ضیایی و مونا واله، تهران: تیسرا.
- ۳۳- لنگ، جان (۱۳۸۳)، آفرینش نظریه معماری (نقش علوم رفتاری در طراحی محیط) ترجمه علیرضا عینی فر، تهران: دانشگاه تهران.
- ۳۴- محمودی نژاد، هادی، صادقی، علی رضا (۱۳۸۸)، طراحی شهری (از روان شناسی محیطی تا رفاه اجتماعی)، چاپ اول، تهران: هله.
- ۳۵- معماریان، غلامحسین (۱۳۸۴)، سیری در مبانی نظری معماری، چاپ اول، تهران: سروش دانش.
- ۳۶- معین، محمد (۱۳۶۲)، فرهنگ فارسی، تهران: امیر کبیر.
- ۳۷- نجاتی، حسین (۱۳۷۳)، روان شناسی کودک (حرکت، تلاش، تکاپو)، چاپ سوم، تهران: بیکران.
- ۳۸- نویفرت، ارنست، نویفرت، پیتر (۱۳۸۷)، "نویفرت" اطلاعات معماری، ترجمه حسین مظفری ترشیزی، چاپ نهم، تهران: آزاده.
- ۳۹- هنری ماسن، پاول، کیگان، جروم، کارول هوستون، آلتا و وی کانجر، جان جین (۱۳۷۳)، رشد و شخصیت کودک، مترجم مهشید یاسایی، چاپ پنجم، تهران: نشر مرکز.

منابع لاتین

- 1- Gibson, Jame J. "**The Environment as a Source of Stimulation.**" In *The Senses Considered as Perceptual Systems*. Boston: Houghton Mifflin, 1966, pp. 7-30.
- 2- Meyer, R.L. (2005), "**The effect of green space on urban children's sense of community**" paper read at Minnesota Association for Environmental Education Twelfth Annual Conference Proceedings, at Minnesota.
- 3- Bott, S., J.G. Cantrill, and O.E. Myers Jr. (2003). "**Place and the Promise of conservation psychology**". *Human Ecology Review* 10(2): 100-112.
- 4- Sherker, S. (2005). Out on a limb: risk factors for arm fracture in playground equipment falls. *Injury Prevention*. Page 122
- 5- UNICEF (2001a), *partnerships to Create Child Friendly Cities: Programming for Child Rights with Local Authorities*, New York: UNICEF/IULA
- 6- Kytta, m., (2002). *Affordances of Childrens Environments In The Context of Cities Environmental Psychology*, 22. ' Small Towns', Suburbs And Rural Villages In Finland And Belarus.
- 7- Tibbalds, F. (1992), "**Making People Friendly Towns: Improving The public Environments in Towns and Cities**", Longman Press, Harlow, Essex.

سایت های اینترنتی

www.jkainc.com دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۰

www.100thingstodo.com دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۰

www.pictures.michaelkappel.com دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۰

www.morfae.com دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۰

www.anobanini.ir دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۳/۱۲

۱۳۹۳/۳/۱۲ در دسترسی www.sightsof.co.uk

۱۳۹۳/۳/۱۲ در دسترسی www.google.com

Abstract

Children, in every community, has the central role in making the future. Social welfare and health care system should pay special attentions to the needs of this future generation. Since the children have a strong emotional relationship with their environment, properly designed and organized urban spaces (access areas, playgrounds, green and gathering spaces, and etc.) can influence their involvement, and actively participate them in society. In fact, it can be said that children evolve mainly in social interactions with others, and after family, the first communal space in which children meet their needs, is society and urban space. The city's public spaces such as streets, parks and playgrounds, areas for socializing children. Playing allows children to grow physically, cognitively, socially. Unfortunately, in our country, little attention or nothing is paid to the design of urban spaces and areas for growth and creativity of children (playgrounds) to suit their need. In this research, through library and field studies and review of existing theories of environmental psychology, First, the interaction of children and their relationship with urban spaces are discussed, and second, based on children's needs and their demands from urban space, some environmental features are suggested for improving their interaction with environment. In addition, to promote children's creativity and social interaction as the most important section of society, an urban public space (Creative Park), with an emphasis on safety and health in this context is designed.

Keywords: children, play, creativity, urban space, safety, community.

Shahrood University of Technology

Faculty Architecture and Urban Plannig

Title:City and children

The Design of Children's Public Arena in
Shahrood With focus on Security and Socrability

Monireh ameri

Supervisor

Dr.Saeid khaghani

Date: February 2015